

Załącznik
do uchwały nr W/I/4/09 Walnego Zebrania Członków
Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Tygiel Doliny Bugu”
z dnia 26 stycznia 2009r.

STOWARZYSZENIE „LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA -TYGIEL DOLINY BUGU”

LOKAL
Stowarzyszeni

ROZWOJU
Działania -Tygiel

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009-2015

styczeń 2009

Drodzy mieszkańcy!

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania - „Tygiel Doliny Bugu” składa się z obecnie z 19 gmin z województwa podlaskiego i mazowieckiego położonych po obu stronach Bugu. Tereny nadbużańskie, niezmiernie bogate krajobrazowo, przyrodniczo czy kulturowo, nieznane są jednak szerzej w Polsce. Naszym zadaniem jest promocja naszych pięknych ziem jako miejsca wypoczynku, inwestycji, spokojnego zamieszkania. Już wcześniej gminy podejmowały wspólne działania, jednak dopiero teraz pojawiła się możliwość skutecznej realizacji kompleksowych planów. Planowane działania LGD mają wyrwać społeczność z bierności wywołanej latami zaniedbań i trudną sytuacją ekonomiczną i demograficzną pogranicza. Realizacja Pilotażowego Programu LEADER+ spowodowała ogromny wzrost aktywności społecznej, ponadto dotychczas wykonane operacje nadały nowy wymiar wspólnym działaniom. Sukcesy i dobra współpraca gmin mazowieckich i podlaskich zachęciły kolejne samorządy do złożenia deklaracji przystąpienia do Stowarzyszenia LGD - „Tygiel Doliny Bugu”. Dzięki rozszerzaniu dobrej współpracy pod koniec 2008 roku partnerstwo powiększyło się o dalszych 7 gmin tworząc duże liczebnie i terytorialnie stowarzyszenie zaprzyjaźnionych samorządów, przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców.

Jako członkowie LGD mamy wielką nadzieję, że dalsza realizacja LEADER, już w ramach PROW 2007-2013 pomoże w znaczącym stopniu powstrzymać odpływ mieszkańców, zaktywizować społeczność lokalną do wspólnych działań, stworzyć podstawy do rozwoju tak potrzebnej przedsiębiorczości. Planowane działania mają wypromować region, otworzyć go do owocnej współpracy z krajem i zagranicą. Jesteśmy przekonani, że tylko wspólne, zintegrowane i innowacyjne działania są w stanie właściwie wykorzystać nasz lokalny potencjał, przyczyniając się do rozwoju regionalnego.

Zarząd LGD

1. Charakterystyka SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” jako jednostki odpowiedzialnej za realizację LSR.

1.1. Nazwa i status prawny LGD oraz data rejestracji i numer w KRS.

1.1.1. Nazwa.

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa działania -Tygiel Doliny Bugu”.

1.1.2. Status prawny LGD.

Stowarzyszenie.

1.1.3. Data rejestracji w sądzie.

28.02.2006r.

1.1.4. Nr w Krajowym Rejestrze Sądowym.

00000252065

1.2. Opis procesu budowania partnerstwa.

Powstanie LGD było efektem szeregu szkoleń, konsultacji, warsztatów przeprowadzonych w ramach I Schematu PP LEADER+, a zapoczątkowany wnioskiem złożonym przez osiem gmin województwa podlaskiego współpracujących ze sobą w ramach Podlaskiego Stowarzyszenia Gmin. W skład LGD weszli przedstawiciele wszystkich tych gmin, reprezentanci sektora społecznego i biznesowego. LGD jest stowarzyszeniem zgodnie z zapisami w statucie strukturą otwartą, nowi członkowie, którzy wykażą chęć angażowania się w sprawy lokalne przyjmowani są przez walne zgromadzenie LGD. W kwietniu 2006, po konsultacjach z potencjalnymi Partnerami, podjęto strategiczną decyzję o rozszerzeniu Partnerstwa o nowe tereny. W wspólne prace LGD zdecydowało się włączyć 5 gmin z województwa mazowieckiego: Jabłonna Lacka, Korczew, Repki, Sarnaki i Sterdyń. Dobra współpraca samorządów i widoczne efekty realizacji projektów w ramach LEADER+ zachęciła kolejne gminy do nawiązania ścisłej współpracy z LGD. Siedem gmin: Huszlew, Kornica Stara, Łosice, Mielnik, Olszanka, Platerów oraz Sabnie, zadeklarowało chęć włączenia się do wspólnego wysiłku rozwoju terenów nadbużańskich. Ich propozycja została przyjęta i obecnie „Tygiel Doliny Bugu” składa się z 19 gmin, tworząc silne organizacyjnie stowarzyszenie. Jest to logiczna decyzja wynikająca z wieloletniej współpracy samorządów gminnych województwa mazowieckiego i podlaskiego w ramach Podlaskiego Stowarzyszenia Gmin, jak również wspólnoty historycznej, kulturowej, gospodarczej sąsiedzkich przecież regionów. Jednocześnie świadczy to znakomicie o otwartości SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” na nowych członków i innowacyjnej, kompleksowej formie podejścia Partnerstwa do problemu rozwoju regionu. Jest to również dowód na dobre działanie LGD dostrzeżone jak widać przez sąsiadów. Należy podkreślić, że jest to jedyna w województwie podlaskim i jedna z niewielu

Lokalnych Grup Działania, która łączy gminy z różnych województw. Wiele osób rozdzielonych (a może raczej połączonych rzeką Bug) zdecydowało się podjąć wspólny wysiłek w celu wsparcia zrównoważonego rozwoju terenów nadbużańskich bez oglądania się na to, kto skąd pochodzi. Kolejne rozszerzenie LGD miało również cel całkowicie praktyczny ze względów organizacyjnych – pozyskanie doświadczenia i pomysłów nowych partnerów jest bardzo ważne dla realizacji zakładanej strategii. Silnie organizacyjnie oraz finansowo stowarzyszenie może zdziałać o wiele więcej niż mniejsze partnerstwa.

1.3. Charakterystyka członków LGD i sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD.

Charakterystyka członków LGD

Nasza LGD działa w formie Stowarzyszenia, którego forma prawna oraz struktura partnerstwa i proces powoływania organów zostały uregulowane w statucie.

Obligatoryjnymi elementami w strukturze stowarzyszenia są:

walne zebranie członków

zarząd (organ zarządczy)

komisja rewizyjna (organ kontroli)

Rada (organ decyzyjny)

SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” tworzony jest obecnie przez **60** członków reprezentujących wszystkie wymagane przez ustawy sektory (gospodarczy, publiczny, społeczny).

W skład LGD wchodzi przedstawiciele wszystkich gmin objętych LSR.

Lp	Gmina	Sektor społeczny	Sektor gospodarczy	Sektor publiczny
1	Drohiczyn	2	1	1
2	Dziadkowice	2	2	1
3	Grodzisk	2	1	1
4	Huszele	1	0	1
5	Jabłonna Lacka	1	1	1
6	Korczew	2	0	1
7	Łosice	1	0	1
8	Mielnik	2	0	1
9	Milejczyce	2	0	1
10	Nurzec-Stacja	2	0	1
11	Olszanka	1	0	1
12	Perlejewo	2	0	1
13	Platerów	2	0	1
14	Repki	3	1	1
15	Sabnie	1	0	1
16	Sarnaki	3	0	1
17	Siemiatycze	2	0	1
18	Stara Kornica	1	0	1
19	Sterdyń	2	1	1
	Razem	34	7	19

Tabela 1. Liczba członków LGD w ujęciu gmin i sektorów.

Imienny wykaz członków stanowi **załącznik nr 1**

Spośród wszystkich członków zwyczajnych wyłoniono 3 członków Zarządu oraz 19 członków

Rady, 3 członków Komisji Rewizyjnej reprezentujących różne dziedziny życia społecznego, samorządowego i gospodarczego z obszaru każdej z gmin położonych na obszarze działania

Sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD.

Zgodnie ze swoim statutem (§ 9. ust. 2;3;4) LGD zakłada możliwość rozszerzania składu LGD o nowych członków.

Osoba fizyczna może być członkiem zwyczajnym, jeżeli spełnia warunki określone w art.3 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach i złoży deklarację członkowską.

Osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego działają poprzez swojego pełnomocnika, który w ich imieniu realizuje prawa i obowiązki członka wynikające z przynależności do Stowarzyszenia. Nabycie członkostwa następuje w wyniku pisemnego zgłoszenia przez osobę prawną. Jednostka samorządu terytorialnego do zgłoszenia załącza uchwałę Rady Gminy potwierdzającą wolę przystąpienia do stowarzyszenia. Osoby prawne obowiązane są złożyć do SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” wraz z oświadczeniem woli o przystąpieniu do stowarzyszenia pełnomocnictwo przedstawiciela do reprezentowania osoby prawnej w Stowarzyszeniu.

Rozszerzenie składu członkowskiego SLGD „Tygiel Doliny Bugu” o których mowa ust. 2 może odbyć się gdy kandydaci spełnią warunki przyjęcia zgodnie z treścią ust. 3 lub 4.

Nabycie i stwierdzenie utraty członkostwa w Stowarzyszeniu następuje na podstawie uchwały Zarządu Stowarzyszenia.

1.4. Struktura Rady – organu decyzyjnego LGD.

Obligatoryjnym organem stowarzyszenia będącego Lokalną Grupą Działania jest **Rada** pełniąca funkcję organu decyzyjnego, zgodnie z art. 62 ust. 4 rozporządzenia nr 1698/2005. **Do wyłącznej kompetencji Rady** należy wybór operacji, które mają być finansowane w ramach strategii opracowanej przez lokalną grupę działania.

Zgodnie z §21. Statutu LGD, Rada składa się z minimum 8 członków, w tym: Przewodniczącego wybieranego na pierwszym posiedzeniu Rady. Rada powoływana i odwoływana jest przez Walne Zebranie Członków. Kadencja Rady trwa 4 lata. W przypadku zmniejszenia się składu Rady w czasie trwania kadencji Zarząd zwołuje w możliwie krótkim terminie Walne Zebranie Członków w celu uzupełnienia ich składu, przy czym kadencja członków wybranych w wyborach uzupełniających trwa do końca kadencji, w której wybór nastąpił.

Organ decyzyjny w liczbie 13 członków został wybrany przez Walne Zebranie Członków LGD dnia 21 października 2008 r. (uchwała nr V/17/08). Po wyborach uzupełniających, które nastąpiły po rozszerzeniu obszaru LGD o nowe gminy Rada ostatecznie liczy 19 osób reprezentujących wszystkie gminy Stowarzyszenia. Na podstawie uchwały nr W/I/2/09 Walnego Zebrania Członków Lokalnej Grupy Działania „Tygiel Doliny Bugu” z dnia 26.01.2009r. po uzupełniających wyborach skład Rady weszli:

Lp.	Imię i Nazwisko	Gmina	Sektor
1.	Beata Hanusz	Jabłonna Lacka	gospodarczy
2.	Aneta Żochowska	Korczew	społeczny
3.	Wiesława Radziszewska	Perlejewo	społeczny
4.	Paweł Kordaczuk	Sarnaki	społeczny
5.	Andrzej Sycewicz	Siemiatycze	społeczny
6.	Urszula Woźniak	Sterdyń	społeczny
7.	Leon Aleksiejuk	Milejczyce	publiczny
8.	Beata Jonio- Nikitorowicz	Mielnik	publiczny
9.	Monika Borysiuk	Repki	społeczny
10.	Lucyna Lickiewicz	Nurzec Stacja	publiczny
11.	Krystyna Wojtkowska	Drohiczyn	gospodarczy
12.	Andrzej Morzy	Grodzisk	publiczny
13.	Franciszek Malewski	Dziadkowice	gospodarczy
14.	Mariusz Kucewicz	Łosice	społeczny
15.	Elżbieta Wachowicz	Platerów	społeczny
16.	Elwira Hulińska	Stara Kornica	społeczny
17.	Piotr Andrzejczuk	Huszlew	społeczny
18.	Joanna Kamińska	Olszanka	społeczny
19.	Włodzimierz Nowotniak	Sabnie	społeczny

Tabela 2. Skład Rady.

Procentowo udział każdego sektora wchodzącego w skład Rady prezentuje się następująco:

sektor gospodarczy – **15,79%**

sektor publiczny – **21,05%**

sektor społeczny – **63,16%**

Przy powoływaniu członków Rady zachowana jest zasada, że Rada składa się w co najmniej 50% z podmiotów, o których mowa w art. 6 ust. 1 lit b i c rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – czyli partnerów gospodarczych i społecznych oraz innych odpowiednich podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, organizacje pozarządowe, w tym organizacje zajmujące się zagadnieniami z zakresu środowiska naturalnego, oraz podmiotami odpowiedzialnymi za promowanie równości mężczyzn i kobiet. Obszar danej gminy może reprezentować tylko 1 osoba w Radzie.

Do ważności obrad Rady wymagana jest obecność co najmniej 75% ustawowego składu Rady.

1.5. Zasady i procedury funkcjonowania LGD oraz organu decyzyjnego.

Obligatoryjnymi elementami w strukturze stowarzyszenia są:

- **Walne Zebranie Członków**
- **Zarząd (organ wykonawczy)**
- **Komisja Rewizyjna (organ kontroli)**
- **Rada (organ decyzyjny)**

Wszyscy członkowie Stowarzyszenia tworzą **Walne Zebranie Członków**, które jest najwyższą władzą stowarzyszenia..

Do kompetencji Walnego Zebrania Członków należą wszystkie sprawy nie zastrzeżone Statutem do kompetencji innych władz Stowarzyszenia, a w szczególności:

1. uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia i uchwalanie rocznego budżetu Stowarzyszenia,
2. ustalanie liczby członków Zarządu , Komisji Rewizyjnej, Rady ;
  - 1) wybór członków Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady ,
    - a) wybrani członkowie organów Stowarzyszenia zgodnie z ust.2 pkt 1) na pierwszym posiedzeniu tego organu wybierają spośród siebie osoby piastujące poszczególne stanowiska w danym organie,
  - 2) odwoływanie oraz dokonywanie zmian i uzupełnianie składu władz Stowarzyszenia w trybie przewidzianym dla ich wyboru.
3. uchwalanie wysokości, sposobu oraz terminu wnoszenia przez członków Stowarzyszenia składek rocznych oraz składek dodatkowych,
4. rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Zarządu i Komisji Rewizyjnej i Rady, w szczególności dotyczących projektów realizowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR),
5. udzielanie absolutorium ustępującemu Zarządowi,
6. podejmowanie uchwały w sprawie rozwiązania Stowarzyszenia,
7. rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu, wniesionych przez członków Stowarzyszenia,
8. uchwalanie regulaminu działania i obrad Walnego Zebrania Członków, Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady,
9. uchwalenie LSR opracowanego przez Zarząd,
10. rozpatrywanie odwołań od uchwały Zarządu w sprawie zawieszenia członka zwyczajnego,
11. podejmowanie uchwały dot. wykluczenia członków,
12. ustalanie wysokości sumy, do której Zarząd może w imieniu Stowarzyszenia samodzielnie zaciągać zobowiązania,
13. podejmowanie uchwał w sprawach wnioskowanych przez Zarząd , Komisję Rewizyjną oraz Rady,
14. podjęcie uchwały w sprawie zmiany Statutu, odwołania członków Zarządu, Komisji Rewizyjnej, Rady oraz rozwiązania Stowarzyszenia, wymaga bezwzględnej większości głosów przy obecności ponad 2/3 członków zwyczajnych na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia,
15. nabywanie i zbywanie przez Stowarzyszenie nieruchomości,
16. przyjmowanie i odwoływanie członków wspierających (§ 9 ust. 5) i członków zwyczajnych będących osobą prawną (§ 9 ust. 4) Stowarzyszenia.

Kolejnym obligatoryjnym organem stowarzyszenia jest **Zarząd**. Skład zarządu, jego kadencje i kompetencje określa statut.

Do wyłącznej kompetencji Zarządu należy:

- 1) wykonywanie uchwał Walnego Zebrania Członków i przedstawianie sprawozdań z ich wykonania;
- 2) zwoływanie i przygotowywanie Walnego Zebrania Członków, w tym przygotowywanie projektów uchwał we wszystkich sprawach należących do kompetencji Walnego Zebrania Członków;
- 3) przyjmowanie nowych członków zwyczajnych Stowarzyszenia, będących osobą fizyczną;
- 4) zarządzanie majątkiem Stowarzyszenia;
- 5) zatwierdzanie logo Stowarzyszenia oraz wzoru pieczęci używanej przez Stowarzyszenie,
- 6) wykonywanie budżetu;
- 7) zaciąganie zobowiązań majątkowych w imieniu Stowarzyszenia do sumy ustalonej przez Walne Zebranie Członków;
- 8) prowadzenie spraw Stowarzyszenia;
- 9) delegowanie reprezentantów do organów organizacji działających na podstawie umów i porozumień zawartych przez Stowarzyszenie;
- 10) uchwalanie regulaminu Biura Stowarzyszenia,
- 11) reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i działanie w jego imieniu,
- 12) opracowywanie, aktualizacja i realizacja LSR,
- 13) nadzór, powoływanie i odwoływanie dyrektora Biura Stowarzyszenia oraz zatrudnianie innych pracowników tego Biura, określenie zasad wynagradzania pracowników,
- 14) Nadzór i koordynacja działań związanych z funkcjonowaniem Lokalnej Grupy Działania.

Organ kontroli jest trzecim organem niezbędnym do funkcjonowania stowarzyszenia. Jest to **Komisja Rewizyjna**.

Do kompetencji Komisji Rewizyjnej należy:

- 1) kontrola zgodności działań władz Stowarzyszenia ze Statutem i uchwałami Walnego Zebrania Członków;
- 2) kontrola działalności Zarządu w zakresie prawidłowości prowadzonej gospodarki finansowej,
- 3) kontrola wykonania budżetu przez Zarząd;
- 4) opiniowanie projektu budżetu i projektów przedsięwzięć finansowych o wartości ustalonej przez Walne Zebranie Członków;
- 5) opiniowanie wniosku Zarządu w sprawie wykluczenia członka;
- 6) zwoływanie Walnego Zebrania Członków;
- 7) wnioskowanie w sprawie absolutorium dla Zarządu.
- 8) dokonywanie wyboru podmiotu mającego zbadać sprawozdanie finansowe Stowarzyszenia zgodnie z przepisami o rachunkowości.

Organem decyzyjnym LGD jest Rada. Zgodnie z wytycznymi art. 15, ust. 2 i 3 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U. z 2007 r., Nr 64, poz. 427) LGD musi posiadać w swojej strukturze Radę. Rada powoływana jest przez Walne zebranie spośród jego członków.

Do kompetencji Rady należy:

- 1) wybór operacji, zgodnie z art., 62 ust.4 rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski

Fundusz Rolny na rzecz rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. Urz. UE L277 z dnia 21 października 2005 r.), które mają być realizowane w ramach opracowanej przez LGD lokalnej strategii rozwoju.

- 2) opiniowanie kierunków i programów działania stowarzyszenia,
- 3) opiniowanie lokalnej strategii rozwoju opracowanej przez zarząd,
- 4) opiniowanie, monitorowanie i dokonywanie zmian lokalnej strategii rozwoju,
- 5) przyjmowanie i ocena projektów złożonych do konkursu,
- 6) sporządzanie listy rankingowej projektów i podejmowanie uchwały w tej sprawie,
- 7) rozpatrywanie odwołań od decyzji Rady ,
- 8) coroczne przekazywanie sprawozdań ze swojej działalności Walnemu Zebraniu Członków,
- 9) wykonywanie innych czynności związanych z realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju, a należących do kompetencji Rady zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

Funkcji w Radzie nie można łączyć z funkcją w Zarządzie i Komisji Rewizyjnej LGD. Członkowie Rady nie mogą być również zatrudnieni w Biurze LGD. Każdy Członek Rady przed oceną wniosków musi podpisać deklarację bezstronności a w przypadku istnienia faktów, które mogą świadczyć o jego związku z operacją – musi wyłączyć się z oceny.

Funkcjonowanie LGD wspierane jest przez Biuro Stowarzyszenia prowadzące pod nadzorem Zarządu bieżącą działalność LGD. Na potrzeby funkcjonowania Biura opracowany został Regulamin **załącznik nr 4** do LSR w którym opisano min. organizację i zasady funkcjonowania, zakres działania i kompetencji. Załącznikiem do Regulaminu Biura jest Procedura naboru pracowników oraz warunków funkcjonowania Biura Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Tygiel Doliny Bugu”, która zawiera:

- 1) procedurę naboru pracowników,
- 2) procedurę postępowania w sytuacji wystąpienia trudności w zatrudnieniu pracowników,
- 3) opis stanowisk prezentujący podział obowiązków i zakres odpowiedzialności oraz wymagania konieczne i pożądane w odniesieniu do kandydatów do pracy,
- 4) warunki techniczne i lokalowe Biura LGD.

1.6. Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład ciała decyzyjnego.

Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład ciała decyzyjnego zawarte zostały w **załączniku nr 2** do LSR

1.7. Doświadczenie LGD i partnerów LGD w realizacji operacji.

Doświadczenie LGD i partnerów LGD w realizacji operacji zawarte zostały w **załączniku nr 3** do LSR.

2. Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności.

2.1. Uwarunkowania przestrzenne, geograficzne, przyrodnicze, historyczne i kulturowe.

2.1.1. Wykaz gmin tworzących LGD.

W obręb realizacji LSR wchodzi następujące gminy:

województwo podlaskie:

- *powiat siemiatycki*: Drohiczyn, Dziadkowice, Grodzisk, Mielnik, Milejczyce, Nurzec-Stacja, Perlejewo, Siemiatycze (gmina wiejska).

województwo mazowieckie:

- *powiat łosicki*: Huszlew, Łosice, Olszynka, Platerów, Sarnaki, Stara Kornica,

- *powiat siedlecki*: Korczew,

- *powiat sokołowski*: Jabłonna Lacka, Repki, Sabnie, Sterdyń.

Gmina	Województwo	Typ gminy	Identyfikator
Drohiczyn	Podlaskie	miejsko-wiejska	201002 3
Dziadkowice	Podlaskie	wiejska	201003 2
Grodzisk	Podlaskie	wiejska	201004 2
Mielnik	Podlaskie	wiejska	201005 2
Milejczyce	Podlaskie	wiejska	201006 2
Nurzec-Stacja	Podlaskie	wiejska	201007 2
Perlejewo	Podlaskie	wiejska	201008 2
Siemiatycze	Podlaskie	wiejska	201009 2
Huszlew	Mazowieckie	wiejska	141001 2
Jabłonna Lacka	Mazowieckie	wiejska	142904 2
Łosice	Mazowieckie	miejsko-wiejska	141002 3
Korczew	Mazowieckie	wiejska	142602 2
Olszanka	Mazowieckie	wiejska	141003 2
Platerów	Mazowieckie	wiejska	141004 2
Repki	Mazowieckie	wiejska	142906 2
Sabnie	Mazowieckie	wiejska	142907 2
Sarnaki	Mazowieckie	wiejska	141005 2
Stara Kornica	Mazowieckie	wiejska	141006 2
Sterdyń	Mazowieckie	wiejska	142909 2

Tabela 3. Typ gmin wchodzących w skład LGD

Źródło: Województwo Podlaskie 2007 - podregiony, powiaty, gminy. Województwo Mazowieckie - Podregiony, Powiaty, Gminy 2007

2.1.2. Uwarunkowania przestrzenne i geograficzne.

Projekt „Tygiel Doliny Bugu” w ramach Pilotażowego programu LEADER+ zlokalizowany jest u styku województw podlaskiego, mazowieckiego i lubelskiego, a w jego obręb wchodzi teren 19 gmin województwa podlaskiego i mazowieckiego. Cechami, w oparciu o które zbudowano strategię rozwoju regionalnego dla tych ziem, stały się walory przyrodniczo-kulturowe. Dolina Bugu, to nie tylko jeden z najczystszych regionów Polski, to również unikalna na skalę europejską i światową skarbnica rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Potwierdza to objęcie tych terenów projektem NATURA 2000. Jeżeli dodamy do tego, że całość tworzy niepowtarzalny krajobraz, okazuje się, że walory te musiały znaleźć się u podstaw planowania rozwoju lokalnego. Zakątek ten swój szczególny urok zawdzięcza również bogatemu dziedzictwu kulturowemu oraz położeniu na styku kultur, gdzie niczym w tygliku mieszą się rozmaite narodowości, wyznania i języki. Całość tworzy ogromnie interesującą, specyficzną mozaikę przyrodniczo-kulturową, która jest jednak dla świata dość słabo odkryta. Kraina ta przenosi odwiedzających do świata, którego reliktyami są prastare kurhany, zabytkowe świątynie i kapliczki, gdzie przyroda wciąż skrywa swe tajemnice. Podlaskie pejzaże – w rozumieniu historycznym, nie zaś wytyczone obecnymi granicami administracyjnymi województw, zachwycają urozmaiconymi widokami oraz perłami zabytkowej architektury kościołów, cerkwi, dworów i pałaców. Ich niezaprzeczalny urok tkwi w harmonijnym wpisaniu się w otaczający krajobraz – falującej niziny z występującymi morenami czołowymi. Strefę moren przecina Bug, tworząc malowniczy krajobraz nazwany Podlaskim Przełomem Bugu. Rzeka przecina te ziemie tworząc krętą dolinę o stosunkowo wąskim dnie i nachylonych zboczach. Występują tu rozległe i płaskie równiny, powstałe w wyniku akumulacji wodnej niewielkich rzek, płynących płytkimi i podmokłymi dolinami o słabo wykształconych krawędziach. Na obszarze sąsiadującej Równiny Łęczyńsko-Włodawskiej występują jeziora pochodzenia krasowego. Ze względu na sąsiedztwo, na uwagę zasługuje również obszar powiatu hajnowskiego, gdzie znajduje się Białowieża, serce Puszczy Białowieskiej - ostatniego naturalnego lasu nizinnego w Europie, który za swe niezwykle walory uzyskał statut "rezerwatu biosfery" oraz "dziedzictwa ludzkości" UNESCO. Najcenniejsza pod względem przyrodniczym część puszczy objęta jest ochroną w granicach Białowieckiego Parku Narodowego, który jest królestwem żubra.

Mapa obszaru działania Stowarzyszenia SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”

2.1.3. Uwarunkowania przyrodnicze.

Klimat na obszarze realizacji projektu ma charakter przejściowy strefy umiarkowanej, powodując częste zmiany pogody oraz znaczne wahania długości poszczególnych pór roku. Ziemie nadbużańskie należące do regionu klimatycznego mazowiecko-podlaskiego, charakteryzują się dominacją zachodniej cyrkulacji mas powietrza. Klimat wykazuje cechy kontynentalne, jak i oceaniczne. Średnia roczna wieloletnia temperatura powietrza wynosi 7-7,5°C. Odwiedzający te ziemie w lipcu mogą liczyć na średnią temperaturę 19 °C. Latem panują tu doskonałe warunki do wypoczynku, zwłaszcza okolice nadrzeczne i lasy oferują miły chłód nawet w najgorętsze dni. Tutejsze zimy natomiast zachwycają śnieżną bielą – przy średniej temperaturze w styczniu -3°C i ilości opadów 200 mm na przestrzeni XI-IV, stwarzają okazję do organizowania kuligów, czy też uprawiania narciarstwa biegowego w malowniczej scenerii leśnej. Duże obszary leśne sprawiają, że nawet najtęjsze mrozy nie są tu szczególnie dokuczliwe. Średnia roczna wielkość opadów wynosi około 550 mm. Nie jest to zbyt dużo zwłaszcza dla produkcji rolnej. Od szeregu lat występuje zjawisko okresowego braku opadów przechodzącego w dokuczliwą dla rolnictwa i leśnictwa szuszę. Turystom ten stan rzeczy nie powinien przeszkadzać – region mógłby żartobliwie mówiąc, (gdyby zjawisko braku opadów się utrwaliło) reklamować się podobnie jak Cypr, że zwracamy pieniądze w razie niepogody.

Prawdziwym skarbem i jednym z najmocniejszych atutów regionu są jego bogactwa naturalne – rozumiane jednak jako walory krajobrazu i środowiska przyrodniczego. Środowisko naturalne obszaru działania wyróżnia się, nawet na tle czystego województwa podlaskiego zachowaniem bogatej bioróżnorodności oraz czystością powietrza i gleb. Atut ten, z którego doskonale zdają sobie sprawę mieszkańcy regionu, znajduje odzwierciedlenie w mnogości zarejestrowanych tu form ochrony przyrody. Jednym z najważniejszych obszarów jest Dolina Bugu, obejmująca znaczną część obszaru działania – wieloprzestrzenny element Krajowego i Europejskiego Systemu Obszarów Chronionych.

Tabela.4 Obszary o szczególnym znaczeniu przyrodniczym

Gmina	Obszary chronione ogółem /ha/	Udział powierzchni chronionej w powierz ogół. /%/	Rezerwaty przyrody /ha/	Obszary chronion. krajobr. /ha/	Użytki ekologiczne /ha/	Zespoły przyrodniczo-krajoznawcze /ha/	Pomniki przyrody /szt./
Drohiczyn	7290	35,1	-	7290	2,6	-	3
Dziadkowice	9,2	0,1	-	-	9,2	-	8
Grodzisk	87,9	0,4	87,9	-	-	-	4
Mielnik	17891,6	91,2	36,2	17832,0	2,7	-	8
Milejczyce	19,8	0,1	-	-	19,8	-	1
Nurzec-Stacja	1646,4	7,7	44,2	1580	22,2	-	10
Perlejewo	851,7	8	-	851,7	-	-	3
Siemiatycze	3216,6	14,2	-	3210	6,6	-	4
Huszele	-	-	-	-	-	-	7
Jabłonna	10755	72,2	65,8	37,453	7,86	6,7	10
Łosice	2,61	2,15	-	-	2,61	-	7
Korczew	10 201	97,23	93,33	10201	8,11	-	20
Repki	239,6	14,04	25,27	2371	0,33	-	24
Olszanka	1718,2	19,6	-	1702,2	16,0	-	1
Platerów	7959	61,7	535,71	7959	61,1	-	138
Sabnie	1570,06	15	-	1564	6,06	-	3
Sarnaki	11133,24	56,43	120,19	11000	7,32	13,5	39
Sterdyń	8964,66	68,9	-	8.964	0,66	-	124
Stara Kornica	-	-	-	-	-	-	4
Razem obszar	81986,51	564,05	1008,6	65598,35	173,15	20,2	418

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego 2005 r. Rocznik statystyczny woj. mazowieckiego 2005r.

Teren ten stanowi obszar chronionego krajobrazu, będąc jednocześnie obszarem funkcjonalnym „Zielone Płuca Polski”. Czyste środowisko idzie w parze z urokliwym krajobrazem: od pejzaży nadrzecznych i terenów zalewowych, ostępów leśnych, po pokryte suchymi borami enklawy wzgórz.

2.1.4. Uwarunkowania kulturowe.

Region Podlasia Nadbużańskiego, spiętego projektem „Tygiel Doliny Bugu”, swą różnorodność kulturową zawdzięcza położeniu na granicy kultur, narodów, religii i wyznań. Wszystko to wpływa na specyficzną aurę pogranicza, która jest tu silnie odczuwalna. Tutejsza kultura uwarunkowana jest silnie położeniem geograficznym, gdyż rzeka Bug wraz z dopływami od stuleci była istotnym czynnikiem komunikacyjnym i gospodarczym, który określał warunki rozwoju. Tereny te od czasów były ziemiami pogranicza kulturowego: od zachodu bytowały plemiona wschodniolechickie, od wschodu plemiona wschodniosłowiańskie, z północy Bałtowie i Prusowie, z południa zaś – Węgrzy i Tatarzy. Splatały się tu wpływy różnych wyznań, kultur i narodowości (polskiej, ruskiej, żydowskiej, ormiańskiej). Obszar ten rozwijał się szczególnie bujnie w epoce wczesnośredniowiecznej (lata 600-1251), kiedy to nad Bugiem wyrasta gęsta sieć grodów. W epoce tej rozpoczyna się rozkwit Mielnika i Drohiczyzna. Drohiczyzn był wówczas najważniejszą wczesnośredniowieczną miejscowością terenów nadbużańskich o znaczeniu ponadregionalnym, o randze równej jak Gniezno, Poznań, Gdańsk. Jego wielkie znaczenie wynikało z bezpośredniego położenia nad rzeką Bug, stanowiącej drogę wodną między Rusią a Polską, a także poprzez Okę i Desnę między Słowianami północno-zachodnimi, a arabskim Wschodem.

Tutejszy pejzaż kulturowy ma w sobie dużo z zaginionego świata, którego tchnienie wciąż można odnaleźć pośród zagubionych wiosek, gdzie występuje zabytkowa architektura, stare obrzędy i gwara. Wciąż funkcjonują tu wykonawcy tradycyjnych zawodów: kowale, tkacze czy rymarze. Ta leżąca w sercu historycznego Podlasia kraina, sprawia wrażenie zadumanej, gdzie czas zwolnił swój bieg, a nowoczesna cywilizacja nie zdążyła jeszcze odcisnąć swego niszczącego piętna na tutejszej przyrodzie i ludziach. Stare kościołki, cerkwie, liczne zabytki unickie, przydrożne kapliczki wkomponowane w piękne pejzaże, dopełniają obrazu nadbużańskiej wsi. To właśnie tu znajduje się sanktuarium na Świętej Górze Grabarka – serce polskiego prawosławia. Ziemie te zamieszkiwane są również przez potomków drobnej szlachty, stąd też zwyczaje ludowe splatają się tu z tradycją szlacheckiego zaścianka. Do dziś wielu mieszkańców regionu wywodzi swe korzenie od dawnych rodów.

Tak więc, uwarunkowania kulturowe regionu pozostają pod znakiem mozaiki kultur i wyznań oraz tożsamości mieszkańców rozwijanej pod silnym wpływem kresów wschodnich. Różnorodność ta wpłynęła silnie na tutejszą kuchnię regionalną, która jest jednym z istotniejszych atutów tych ziem. To właśnie tutaj można spróbować najlepszych blinów, knyszy, parowców, czy też kulebiaków. Przy tym okoliczne lasy zapewniają dostatek pachnących i smacznych grzybów, leśnego runa, czy też dziczyzny. Oczywiście nie brakuje tu również charakterystycznych na Podlasiu potraw z ziemniaków: kiszek i babek, które najlepiej smakują z tutejszymi kwaszonymi tradycyjnie ogórkami. Zawołanie „czym chata bogata” nabiera tu nowego znaczenia, gdyż nigdzie nie można już chyba doświadczyć tak szczerzej gościnności, dzięki której lokalne potrawy smakują jeszcze lepiej. Lokalne tradycje kultywowane są dzięki działalności zespołów folklorystycznych oraz gospodyń wiejskich, które chętnie angażują się w przedsięwzięcia kulturalne.

2.1.5. Uwarunkowania historyczne.

Prahistoria tych ziem sięga epoki kamienia (mezolit, neolit) tj. 10 000 lat p.n.e. Świadczą o tym wykopaliska archeologiczne ze stanowisk w Słochach Annapolskich, Turnie Dużej, Zajęcznikach, Drohiczynie, Wólce Zamkowej, Boratyńcu. Jednak okres największego rozkwitu przypada na epokę wczesnośredniowieczną – o czym była mowa w ustępie dotyczącym uwarunkowań kulturowych. Silny wpływ na te tereny miała nieznana powszechnie, ale udokumentowana i odkrywana po wiekach obecność Jaćwingów. Opanowali oni w XI-XII w. tereny nadbużańskie i utrzymali się na Podlasiu do końca XIII wieku. Jaćwingowie stanowili stałe zagrożenie dla sąsiadów najeżdżając i niszcząc obszary nadgraniczne. Była to jedna z przyczyn sprowadzenia Krzyżaków na ziemie polskie. Sprawna machina wojenna Braci Zakonnych nie dała szansy nieorganizowanym jeszcze w jedno państwo plemionom pruskim. Po 100 latach walk po Jaćwingach pozostały tylko nieliczne grodziska i nazwy geograficzne. Szybkie i tragiczne odejście z kart historii Jaćwingów umożliwiło jednak szybki rozwój ziem podlaskich w średniowieczu. Do wieku XIV tereny nadbużańskie były pod silnym wpływem lub w bezpośrednim władaniu ruskim. W XIII-XIV w. różnice etniczne, kulturowe, wyznaniowe i polityczne były przyczyną licznych sporów między Polską, Rusią i Litwą. Niesnaski powodowały też najazdy tatarskie w 1254 i 1260 oraz krzyżackie w 1380 r. Natomiast XV-XVI w. to okres świetności Podlasia Nadbużańskiego. Powstaje województwo podlaskie. Następuje szybki rozwój gospodarczy, do którego przyczynia się przebiegający przez te tereny „szlak królewski”, łączący Kraków i Wilno (przeprawy mostowe przez Bug w Drohiczynie i Mielniku). Już w średniowieczu przechodził wtedy ważny trakt handlowy z Zachodu na Wschód. To wtedy również powstaje większość miejscowości. Za czasów Jagiellonów prawa miejskie otrzymują Drohiczyn, Łosice i Mielnik. W 1520 r. ziemie te weszły w skład nowo utworzonego województwa podlaskiego, którego stolicą aż do ostatniego rozbioru był Drohiczyn, ośrodek władzy sądowniczej i administracyjnej. Na mocy unii lubelskiej Podlasie zostaje przyłączone do Korony. Od tego czasu odnotowuje się malejącą rangę tych ziem, jest to początek upadku ich znaczenia i świetności. Od roku 1807 (traktat tylżycki) Podlasie Nadbużańskie należało do Rosji.

Okres rozbiorów przyniósł ożywienie polityczne w formie działalności skierowanej przeciw zaborcom (dotyczy to powstania styczniowego – bitwa siemiatycka w 1863 r). Siemiatycze dzięki dobrej komunikacji (wybudowana w 1873 r. kolej brzesko-grajewska) i przebiegającym traktom (do Białegostoku i trakt nadbużański) przeżywały w XIX wieku rozkwit wzmożonej koniunktury.

Okres porozbiorowy powoduje degradację gospodarczą i kulturalną całego Podlasia Nadbużańskiego. Do prowincjonalizacji ośrodków drohicyńskiego i mielnickiego przyczynił się rozwój Siemiatycz, które nie posiadały bogatej przeszłości, ale od początku swego istnienia były miastem prywatnym, o którego rozwoju decydowali jego właściciele, mimo formalnej przynależności do powiatu drohickiego od 1546 r. Czasy świetności dóbr siemiatyckich przypadają na okres władania nimi przez Annę z Sapiehów Jabłonowską. Najazd szwedzki przynosi spustoszenie regionu. Partyzantka skierowana przeciwko Szwedom działała na tych terenach szczególnie aktywnie a represje z tym związane przyniosły niemal zupełną ruinę wielu miejscowościom.

II wojna światowa przyniosła kolejne zniszczenia. Do 1941 r. (atak Niemiec na Związek Radziecki) Bug stanowił linię demarkacyjną między III Rzeszą a ZSRR. Restrykcje dotyczą mieszkańców tych ziem, a szczególnie licznie zamieszkujących tu Żydów. Rzeka Bug w rejonie Mielnika stanowiła linię frontu podczas działań I i II Wojny Światowej. Niemcy rozmieścili swoje wojska na południowo-zachodnim, a Rosjanie na północno-wschodnim brzegu rzeki. Ludność była wysiedlana, miasta palono, a pozostałości z kamiennych kościołów służyły jako stajnie dla koni. Pamiątką tamtych lat jest linia bunkrów – tzw. „Linii Mołotowa”, które jest jednym z lepiej zachowanych obiektów tego typu w Europie. Powszechnie znanym

epizodem z II Wojny Światowej jest historia zdobycia przez polskie podziemie w okolicach Sarnak informacji i części rakiet V-1, V-2.

Okres powojenny to okres odbudowy i ożywienia gospodarczego. Siemiatycze uzyskując rangę miasta powiatowego stała się centrum administracyjnym i gospodarczym ziem położonych po prawej stronie Bugu. Łosice natomiast po drugiej stronie Bugu tworzą powiat z części powiatów: bialskiego, siedleckiego i sokołowskiego. W tym też okresie Drohiczyn odzyskuje prawa miejskie i staje się siedzibą gminy. Siemiatycze i Łosice pozostają powiatami do 1975 r. a następnie, po kolejnej reformie administracyjnej odzyskują status miast powiatowych z dniem 1 stycznia 1999 r.

2.2. Ocena społeczno-gospodarcza obszaru.

2.2.1. Potencjał demograficzny.

W obręb realizacji projektu wchodzi następujące gminy:

województwo podlaskie:

- *powiat siemiatycki*: Drohiczyn, Dziadkowice, Grodzisk, Milenik, Milejczyce, Nurzec-Stacja, Perlejewo, Siemiatycze (gmina wiejska).

województwo mazowieckie:

- *powiat łosicki*: Huszlew, Łosice, Olszanka, Platerów, Sarnaki, Stara Kornica,

- *powiat siedlecki*: Korczew,

- *powiat sokołowski*: Jabłonna Lacka, Repki, Sabnie, Sterdyń.

Tabela 5. Powierzchnia i ludność gmin wchodzących w skład LGD

Gmina	Powierzchnia w km ²	Ludność	Gęstość zaludnienia w km ²
Drohiczyn	208	6 807	33
Dziadkowice	116	3 119	27
Grodzisk	203	4 671	23
Milenik	196	2 719	14
Milejczyce	151	2 254	15
Nurzec-Stacja	215	4 616	21
Perlejewo	107	3 187	30
Siemiatycze	227	6 420	28
Huszlew	118	3 029	26
Jabłonna Lacka	149	5 065	34
Łosice	105	11 230	107
Korczew	121	3 021	25
Olszanka	88	3 223	37
Platerów	129	5 241	41
Repki	168	5 820	34
Sabnie	108	3 967	37
Sarnaki	197	5 256	27
Stara Kornica	119	4 952	42
Sterdyń	130	4 530	35
Obszar LGD ogółem	2 855	89 127	31

Źródło: Województwo Podlaskie 2007 - podregiony, powiaty, gminy. Województwo Mazowieckie - Podregiony, Powiaty, Gminy 2007

Na obszarze LGD pod koniec 2006 roku zamieszkiwało prawie dziewięćdziesiąt tysięcy osób

(**89 127** osoby), z czego tylko niespełna dziesięć tysięcy (**9238** osób) to mieszkańcy miast (Drohiczyn i Łosice). Podkreśla to także dobitnie typowo rolniczy charakter regionu.

Tabela 6. Ludność miejska i wiejska obszaru LGD

Gmina	ludność wiejska	ludność miejska	ogółem
Drohiczyn	4 742	2 065	6 807
Dziadkowice	3 119		3 119
Grodzisk	4 671		4 671
Mielnik	2 719		2 719
Milejczyce	2 254		2 254
Nurzec-Stacja	4 616		4 616
Perlejewo	3 187		3 187
Siemiatycze	6 420		6 420
Huszlew	3 029		3 029
Jabłonna Lacka	5 065		5 065
Łosice	4 057	7 173	11 230
Korczew	3 021		3 021
Olszanka	3 223		3 223
Platerów	5 241		5 241
Repki	5 820		5 820
Sabnie	3 967		3 967
Sarnaki	5 256		5 256
Stara Kornica	4 952		4 952
Sterdyń	4 530		4 530
Obszar projektu ogółem	79 889	9 238	89 127

Źródło: Województwo Podlaskie 2007 - podregiony, powiaty, gminy. Województwo Mazowieckie - Podregiony, Powiaty, Gminy 2007

Jednym z największych problemów obszaru działania jest demografia. Większość z gmin nie odnotowała w ostatnim roku dodatniego przyrostu naturalnego. Tylko dwie gminy - Łosice i Platerów mogły wykazać się dodatnim saldem urodzeń. Szczególnie Łosice są w uprzywilejowanej sytuacji gdyż z racji swego powiatowego charakteru stanowią atrakcyjne miejsce zamieszkania i pracy. Inne ośrodki nie oferujące takich warunków odnotowują systematyczny, wieloletni spadek liczby mieszkańców. I nie jest to niestety chwilowy trend w tej sytuacji w regionie. Trend ten dodatkowo wzmacniany jest postępującą coraz szybciej emigracją ekonomiczną. Wyjazdy na pobyt stały do prężniejszych i atrakcyjniejszych ośrodków w kraju oraz coraz częściej za granicę stanowią obecnie największe zagrożenie, gdyż społeczeństwo traci najbardziej aktywne jednostki w stosunkowo młodym wieku. Problem ten pogłębia się gdyż nie są to już sezonowe wyjazdy zarobkowe jak to wcześniej bywało, ale podejmowane świadomie, chociaż pewno z ciężkim sercem decyzje o wyjeździe całymi rodzinami na stałe. W takiej sytuacji nie dziwią miejscowości, które tętnią życiem jedynie w miesiącach letnich, kiedy to byli mieszkańcy zjeżdżają na odpoczynek do coraz to starszych rodziców. Dla gmin taka sytuacja jest dramatyczna i trudno się dziwić pesymizmowi i bezradności władz samorządowych wobec niezależnych przecież od nich problemów demograficznych.

Tabela 7. Ruch naturalny ludności gmin.

Gmina	Urodzenia	Zgony	Przyrost
Drohiczyn	63	87	-24
Dziadkowice	27	48	-21
Grodzisk	31	66	-35
Mielnik	15	53	-38
Milejczyce	10	37	-27
Nurzec-Stacja	35	79	- 44
Perlejewo	19	41	-22
Siemiatycze	52	98	- 46
Huszelew	33	45	- 12
Jabłonna Lacka	48	79	-31
Łosice	114	93	21
Korczew	22	32	-10
Olszanka	32	46	-14
Platerów	61	57	4
Repki	56	84	-28
Sabnie	41	62	-21
Sarnaki	37	84	-47
Stara Kornica	40	61	-21
Sterdyń	38	73	-35
Obszar projektu ogółem	774	1225	- 451

Źródło: Województwo Podlaskie 2007 - podregiony, powiaty, gminy. Województwo Mazowieckie - Podregiony, Powiaty, Gminy 2007

Bezpośrednio powiązany z spadkiem urodzeń jest spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz wyraźny wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. (tab. 8)

Tabela 8. Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym

Gmina	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	Ludność w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Drohiczyn	1392	3090	1479	73,6
Dziadkowice	652	1752	631	73,2
Grodzisk	892	2494	1104	80,0
Mielnik	410	1428	797	84,5
Milejczyce	354	1073	744	102,3
Nurzec-Stacja	745	2425	1252	82,4
Perlejewo	687	1697	701	81,8
Siemiatycze	1253	3545	1531	78,5
Huszelew	523	1712	749	86,5
Jabłonna Lacka	812	3038	1205	79,1
Łosice	1882	7619	1689	60,6
Korczew	497	1786	725	81,5
Olszanka	592	1964	626	75,4
Platerów	881	3155	1107	75,6
Repki	1023	3483	1276	79,8
Sabnie	634	2408	901	77,1
Sarnaki	863	3169	1146	75,2
Stara Kornica	909	2984	1104	80,4
Sterdyń	691	2624	1165	84,2
Obszar	15692	51446	19932	79,6

Źródło: Województwo Podlaskie 2007 - podregiony, powiaty, gminy. Województwo Mazowieckie - Podregiony, Powiaty, Gminy 2007

Zagrożenie to jeszcze w chwili obecnej „maskowane” jest wyżem demograficznym, ale

w przeciągu paru najbliższych kilku-kilkunastu lat będziemy świadkiem szybkiego starzenia się społeczeństwa, ze wszystkimi niekorzystnymi konsekwencjami. Największym zagrożeniem jest jak najbardziej przewidywalne załamanie sytuacji demograficznej. Mała liczba urodzin, pogłębiona dodatkowo ujemnym saldem migracji w dłuższej, (ale szybko skracającej się) perspektywie czasu prowadzić może do wyludniania się obszarów wiejskich w regionie oraz zachwiania równowagi pomiędzy ludźmi w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym. Jest to już obecnie i tak zauważalne – obszar LGD jest postrzegany jako peryferyjny w swoich województwach. Prognozy długoterminowe też nie przewidują niestety zatrzymania tej tendencji a wręcz jej nasilenie.

2.2.2. Potencjał gospodarczy obszaru.

2.2.2.1. Bogactwa mineralne.

Na obszarze działania „Tygiel Doliny Bugu” surowce mineralne występują w bardzo ograniczonym zakresie: piaski do produkcji cegły wapienno-piaskowej oraz pokłady grubego i drobnego naturalnego kruszywa budowlanego. Istnieją również pokłady kredy w Mielniku, Huszlewie i Starej Kornicy. Złoża w Starej Kornicy (obecnie nie eksploatowane) oceniane są na największe w Polsce a może nawet i w Europie. Inne surowce mineralne – poza wymienionymi skalnymi, nie występują. Niska skala wydobycia i mała różnorodność kopalin skłania do przypuszczenia, że nie jest to obecnie a zapewne i w przyszłości również, gałąź produkcji, z którą można wiązać większe nadzieje. Raczej pozostanie kierunkiem marginalnym, wykorzystywanym głównie na niewielką skalę przez mieszkańców na własne potrzeby i nie mającym w zasadzie wpływu na gospodarkę regionu.

Tabela 9. Złoża kopalin w układzie gmin

Lp.	Gmina	Rodzaj kopaliny
1	Nurzec-Stacja	Kruszywo naturalne
2	Drohiczyn	Kruszywo naturalne
3	Dziadkowice	Kruszywo naturalne
4	Perlejewo	Kruszywo naturalne
5	Milejczyce	Kruszywo naturalne
6	Siemiatycze	Kruszywo naturalne
7	Mielnik	Kreda, kruszywo naturalne
8	Grodzisk	Kruszywo naturalne
9	Jabłonna Lacka	Kruszywo naturalne
10	Korczew	Kruszywo naturalne
11	Repki	Kruszywo naturalne
12	Sarnaki	Kruszywo naturalne
13	Stara Kornica	Kreda, kruszywo naturalne
14	Sterdyń	Kruszywo naturalne
15	Łosice	Torf kruszywo naturalne,
16	Platerów	Iły, glina, kruszywo naturalne
17	Olszanka	Torf, kruszywo naturalne
18	Huszlew	Kreda, kruszywo naturalne
19	Sabnie	Kruszywo naturalne

Źródło: informacje z gmin

Na obszarze działania LGD znajdują się słabo eksploatowane złoża torfów. Wykorzystywane są obecnie dość sporadycznie do produkcji podłoży do pieczarek. Przy odpowiednim

zagospodarowaniu pokłady torfów mogłyby stanowić dodatkowy, interesujący kierunek produkcyjny. Powstaje jednak pytanie, czy przemysłowe wykorzystanie torfowisk powodujący ich nieodwracalne przecież zniszczenie jest najwłaściwsze z punktu widzenia ochrony przyrody i założonej Strategii. Musiałyby być więc starannie rozważone wszystkie argumenty za i przeciw. Musiałoby się też pojawić zapotrzebowanie na ten surowiec, czego się niestety nie obserwuje.

2.2.2.2. Lesistość.

Ogólna powierzchnia gruntów leśnych obszaru działania wynosi ponad 76 tys. ha. Średnia lesistość obszaru wynosi 24,9% i jest dużo niższa od średniej krajowej (28,4%). Nie jest to zjawisko zbyt korzystne wynika jednak z wieloletnich tradycji gospodarowania na tych terenach. Należy zauważyć ogromne zróżnicowanie w obrębie poszczególnych gmin (tabela 10). Jak łatwo to wykazać, lesistość związana jest bezpośrednio z jakością gleb. Im gleby słabsze (Nurzec – Stacja, Milejczyce, Mielnik) a tym samym mniej nadające się do rolniczego wykorzystania, tym wyższy wskaźnik lesistości. Gminy z glebami lepszymi jakościowo (Drohiczyn, Repki, Sterdyń) mają automatycznie niższą lesistość. Ewenementem w skali LGD pod tym względem jest gmina Mielnik, która ma niespotykaną gdzie indziej lesistość przekraczającą 60%! To samo uwarunkowanie wynikające z jakości gleb dotyczy udziału gatunkowego lasów – na glebach słabszych dominują nasadzenia sosny, gleby „mocniejsze” obsadzone są drzewami liściastymi – głównie dębami. Widać na tym przykładzie ogromny wpływ czynnika ludzkiego na przekształcenie krajobrazowe bezpośrednio wynikające z warunków gospodarowania.

Tabela 10. Lesistość obszaru LGD

L.p	Gmina	Ogółem w ha	Lesistość w %
1	Drohiczyn	2156,1	10,4
2	Dziadkowice	3895,7	33,7
3	Grodzisk	5952,4	29,3
4	Mielnik	11953	60,9
5	Milejczyce	6261,9	41,3
6	Nurzec-Stacja	9424,4	43,8
7	Perlejewo	2089,2	19,7
8	Siemiatycze	4964,3	21,9
9	Huszele	1594	13,54
10	Jabłonna Lacka	2965,8	19,9
11	Korczew	2918	27,8
12	Łosice	1149,4	10,7
13	Olszanka	1106	12,6
14	Platerów	3046	23,2
15	Repki	2685,5	15,9
16	Sabnie	2446	22,6
17	Sarnaki	7681,9	39,0
18	Sterdyń	2667,1	20,5
19	Stara Kornica	1367	11,5
	Ogółem	76323,7	23,9

Źródło: Województwo Podlaskie 2007 - podregiony, powiaty, gminy. Województwo Mazowieckie - Podregiony, Powiaty, Gminy 2007

Szate roślinną tworzą siedliska lasowe – przede wszystkim lasu świeżego i lasu mieszanego świeżego. Na drugiej pozycji pod względem areалу znajdują się siedliska borowe, głównie bór świeży i bór mieszany świeży. W obniżeniach terenu i w dolinach rzek występują olsy. Lasy LGD znakomicie nadają się do wykorzystania turystycznego. Oferują możliwość aktywnego wypoczynku na łonie natury (wycieczki piesze rowerowe) a amatorzy zbierania grzybów i jagód będą zaskoczeni ilością dostępnego runa leśnego. Lasy zamieszkałe przez zwierzęta charakterystyczne dla niżu polskiego: dzika, sarny, jelenie, zające, łosie, lisy, tchórze, kuny, łasice, sporadycznie wilki. Licznie występujące bociany są wskaźnikiem czystości środowiska naturalnego.

2.2.2.3. Zasoby wodne.

Tereny SLGD – „Tygiel Doliny Bugu” charakteryzują się średnią zasobnością słodkich wód podziemnych, występujących najczęściej na głębokości 20-150 m w porowych i porowo-szczelinowych formacjach wodonośnych. Pierwsze zwierciadło wody występuje najczęściej już na głębokości od 0 do 20 m, a w niektórych okolicach dopiero na głębokości 40 m. Na głębokości powyżej 500 m występują mineralne wody chlorkowe. Zasoby wodne tworzą wody powierzchniowe (rzeki) i wody podziemne. Sieć rzeczną tworzą: rzeka Bug, jej dopływy: Kamionka, Nurzec, Sarenka, Toczna, Liwiec i wiele mniejszych cieków. Bug płynie ze wschodu na zachód i wchodzi w skład dorzecza Wisły.

Na terenach LGD nie ma naturalnych jezior. Znajduje się za to wiele niewielkich, naturalnych lub poeksploatacyjnych (potorfowe, pożwirowe) zbiorników wodnych. Stanowią one ostoję wielu lęgowych i przelotnych gatunków ptaków oraz bardzo ważne miejsca dla rozrodu wielu gatunków płazów. Dzięki tym zbiornikom mają szansę na zachowanie naturalne zespoły roślinne. Coraz częściej tworzone są również zbiorniki sztuczne z myślą o ich rekreacyjnym wykorzystaniu. W zamierzeniu samorządów mają się one stać miejscem wypoczynku mieszkańców oraz magnesem przyciągającym turystów. Jednocześnie warto zauważyć, że na terenie uroczyska „Głogi” (na zachód od Mielnika) w utworach kambru na głębokości ca 1500 – 1600 m występują solanki o mineralizacji kilkunastu g/l i temperaturze 37°C. Z uwagi na powyższe jest to teren o potencjalnych warunkach do lokalizacji uzdrowiska.

2.2.2.4. Gleby (klasy bonitacyjne).

Gleby „Tygla Doliny Bugu” wykształciły się głównie z glin i piasków czwartorzędowych pochodzenia lodowcowego i wodnolodowcowego. Dominują gleby opadowo-glejowe, płowe opadowo-glejowe oraz rdzawe z towarzyszącymi brunatnymi, bielcowymi, czarnymi ziemiami i madami w najbliższym sąsiedztwie Bugu. Pod względem uziarnienia gleby występujące na terenie powiatu to gliny i ily, piaski luźne i słabogliniaste oraz piaski gliniaste i gliny piaszczyste. Z jakością gleb wiąże się Wskaźnik Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej (łączna miara jakości gleb, warunków klimatycznych, stosunków wodnych i rzeźby terenu), który dla terenu LGD wynosi 62 pkt i jest zdecydowanie niższy od średniej krajowej (66,6 pkt), przy czym lokalne warunki przyrodnicze dla rolnictwa są dość zróżnicowane. Najkorzystniejsze warunki dla rolnictwa występują na obszarze gmin Drohiczyn, Grodzisk, Perlejewo, Repki i Sterdyń – najsłabsze natomiast w Nurcu-Stacji, Mielniku oraz w Milejczycach.

Wyszczególnienie	Wskaźnik
Kraj	66,6
<i>Tygiel Doliny Bugu</i>	62
Gmina Drohiczyn	68,8
Gmina Dziadkowice	65,3
Gmina Grodzisk	68,1
Gmina Mielnik	68
Gmina Milejczyce	48,9
Gmina Nurzec-Stacja	46,9
Gmina Perlejewo	66,4
Gmina Siemiatycze	55,4
Gmina Huszlew	63,9
Gmina Jabłonna Lacka	61,2
Gmina Korczew	63,4
Gmina Łosice	70,7
Gmina Olszanka	72,0
Gmina Platerów	70,8
Gmina Repki	71,4
Gmina Sabnie	56
Gmina Sarnaki	55,5
Gmina Stara Kornica	67,4
Gmina Sterdyń	70,1

Tabela 11. Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Źródło: Biesiacki A. Kuś J., Ocena obszarów o zróżnicowanej przydatności do produkcji rolnej, Cz.I, IUNG, Puławy 2002.

2.2.2.5. Poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia.

Obszar LGD nie jest zagrożony bezrobociem strukturalnym. Wyróżnia się na tle kraju (zwłaszcza część z województwa podlaskiego) bardzo niskim oficjalnym bezrobociem (tabela 12). Wynika to z dwóch powodów – dominujący sektor rolny „maskuje” rzeczywiste bezrobocie, i drugi powód nasilający się ostatnimi czasy – to masowe wyjazdy za granicę w poszukiwaniu pracy. Specjalizuje się w tym szczególnie już od wielu lat cały powiat siemiatycki, który ma najniższy wskaźnik bezrobocia w województwie podlaskim i jeden z niższych w kraju. Nie oznacza to jednak, że jest tak dobrze jakby wynikało z suchej statystyki. Osoby wyjeżdżające czynią to coraz częściej całymi rodzinami. Ze względów demograficznych jest to tragedia, gdyż opuszczają ojcowiznę zwykle osoby młode a często z małymi dziećmi. Jest to zjawisko wcześniej niespotykane, gdyż uprzednio wyjazdy były krótkie lub dłuższe, ale pracujący za granicą wracali i inwestowali w rodzinnych miejscowościach. Obecnie coraz częściej wyjazd oznacza po prostu emigrację bez powrotu.

Tabela 12. Bezrobocie w regionie

Powiat	Bezrobocie w %
Powiat siedlecki	9,6
Powiat sokołowski	8,9
Powiat łosicki	12
Powiat siemiatycki	7,2

Źródło: Powiatowe Urzędy Pracy 2008 r.

Bezrobocie najbardziej dotyka ludzi o niskim stopniu wykształcenia oraz osoby kończące szkoły jak również ludzi w wieku powyżej 50 roku życia. Główną barierą w ograniczaniu bezrobocia jest brak miejsc pracy blisko miejsca zamieszkania oraz niskie kwalifikacje bezrobotnych. Gminy starają się walczyć z bezrobociem prowadząc prace interwencyjne oraz organizując swoim mieszkańcom kursy zwiększające kwalifikacje zawodowe. Nie rozwiązuje to jednak w żaden sposób problemu. Wyjściem z tej sytuacji może być wzrost inwestycji zewnętrznych oraz rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby. Jest to szczególnie podkreślone w analizie SWOT regionu oraz w zaplanowanych do realizacji przedsięwzięciach.

2.2.2.6. Liczba gospodarstw rolnych.

Liczba gospodarstw na obszarze LGD nie jest mała – prawie 21 tysięcy. Wynikałoby z tego, że rolnictwo rozwija się prężnie. Zauważyć jednak należy fakt, że znaczna ich ilość to gospodarstwa tylko na papierze. W atrakcyjnych miejscach ludność napływowa (zwykle obecna tylko od maja do września) wykupuje masowo działki letniskowe figurujące potem jako działające gospodarstwa. Jest zauważalny wzrost liczby gospodarstw bardzo małych 1-2 ha w ewidencji podatkowej gmin, który potwierdza te zjawisko. A prawda jest taka, że są miejscowości gdzie nie uświadczysz już krowy a ludzie czekają na przyjazd obwoźnego sklepu (sklep miejscowy już nie funkcjonuje), aby kupić jajka.. Część gospodarstw ma jednak trwałe podstawy do rozwoju i stabilnego bytowania. Głównie dotyczy to gospodarstw mlecznych, które osiągnęły już bardzo wysoki stopień specjalizacji i wydajności a wysokie ceny płacone za mleko gwarantują im perspektywiczny rozwój. Jednak inne gałęzie produkcji nie przeżywają takiego rozkwitu i coraz trudniej rolnikom znaleźć dla siebie dochodową niszę produkcyjną. Nie pomaga w tym brak dostatecznej ilości zakładów produkcyjnych, przetwórstwa rolno-spożywczego oraz niedostateczny poziom usług dla rolnictwa. W regionie dominuje uprawa zbóż, produkcja mleczna, chów trzody chlewnej a na obszarach bezpośrednich najkorzystniejszych warunkach prowadzona jest produkcja warzywnicza i sadownicza.

Tabela 13. liczba gospodarstw rolnych.

Gmina	ilość gospodarstw	powierzchnia ogólna w ha	średnia powierzchnia w ha
Drohiczyn	1309	17896	13,7
Dziadkowice	675	9629	14,3
Grodzisk	1143	15206	13,3
Mielnik	854	7394	8,7
Milejczyce	820	10426	12,7
Nurzec-Stacja	1149	9041	7,9
Perlejewo	653	9272	14,2
Siemiatycze	1665	17323	10,4
Huslewo	614	9806	15,97
Jabłonna Lacka	1228	11935	9,72
Korczew	753	6250	8,30
Łosice	1024	7926	7,7
Olszanka	1277	5782	4,5
Platerów	1844	8537	4,63
Repki	1276	13273	10,40
Sabnie	800	8044	10,1
Sarnaki	1163	12034	10,35
Sterdyń	1145	9889	8,64
Stara Kornica	1464	11634	7,95
<i>Obszar projektu ogółem</i>	<i>20856</i>	<i>201296,46</i>	<i>10,2</i>

Źródło: Rocznik statystyczny województwa podlaskiego 2005r. Rocznik statystyczny województwa mazowieckiego 2005 r.,

Wśród bezpośrednich przemian rolnictwa wskazuje się na potrzebę wprowadzenia przyjaznych człowiekowi i środowisku metod produkcji rolnej i przetwórstwa, zgodnie z prozdrowotną polityką żywnościową i standardami jakościowymi uznanymi w Unii Europejskiej. Umożliwi to zajęcie produkcyjnej niszy rynkowej, jaką jest rolnictwo ekologiczne. Jest to kierunek rozwoju wskazywany jako szansa na rozwój terenu jednak pomimo dodatkowych dopłat do tej gałęzi produkcji rolnej nie rozwija się zbyt intensywnie. Jednocześnie bardzo interesującym kierunkiem, ściśle związanym z produkcją rolną jest wytwarzanie tradycyjnych, lokalnych produktów żywnościowych. Mogłaby być to alternatywa dla dużej części rolników. W większych miastach zanikła umiejętność wyrobienia własnych wyrobów spożywczych a możliwość zakupu takich tradycyjnych wyrobów jest bardzo interesująca dla przybywających turystów. Może być to znakomity magnes ściągający turystów jednocześnie dający dodatkowe źródło dochodów mieszkańcom. Istnieją już doskonałe przykłady sukcesów odnoszonych przez takich lokalnych producentów w Warszawie (ser koryciński, ogórki herbowe, tatarskie wyroby). Nic nie stoi na przeszkodzie, aby i Tygiel Doliny Bugu miał swoje sztandarowe wyroby regionalne stanowiące o niepowtarzalności regionu. Struktura użytkowania powierzchni LGD jasno świadczy o rolniczym charakterze terenu. Prawie 80 % UR w niektórych gminach jest bardzo wysokim wskaźnikiem. Jednocześnie jednak wszystkie gminy objęte są dopłatami związanymi z ONW. Nie zawsze jest to związane z niską jakością gleb, ma to również związek z sytuacją demograficzną i niekorzystnym ukształtowaniem terenu. Świadczy jednak o niezbyt korzystnej wyjściowej sytuacji rolnictwa, co w połączeniu z ogólną tendencją marginalizacji produkcji rolnej zmusza do poszukiwania nowych kierunków rozwoju terenu SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”.

2.2.2.7. Podmioty gospodarcze, w tym MSP.

Ilość funkcjonujących na terenie projektu ilość podmiotów gospodarczych świadczy o ich niewystarczającej liczbie w dodatku przy zdecydowanej przewadze sektora rolniczego

Tabela 14. Podmioty gospodarcze w gminach

Gmina	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny
Drohiczyn	271	18	253
Dziadkowice	92	11	817
Grodzisk	132	9	123
Milejczyce	66	7	59
Mielnik	147	10	137
Nurzec-Stacja	188	10	178
Perlejewo	114	6	108
Siemiatycze	241	10	2316
Jabłonna Lacka	197	16	181
Huszele	111	8	103
Korczew	123	9	114
Łosice	991	64	927
Olszanka	188	9	179
Platerów	176	17	159
Repki	176	16	160
Sabnie	182	11	171
Sarnaki	268	16	252
Stara Kornica	185	10	175
Sterdyń	216	13	203
Obszar projektu ogółem	4064	270	3794

Źródło: Województwo Podlaskie 2007 - podregiony, powiaty, gminy. Województwo Mazowieckie - Podregiony, Powiaty, Gminy 2007

Niewielka jest również liczba podmiotów sektora publicznego tworzącego zazwyczaj największą ilość miejsc pracy. Z uwagi na charakter regionu raczej trudno oczekiwać, by nowe miejsca pracy powstawały w związku z dużymi zakładami. Od lat dominuje tendencja odwrotna – to właśnie te przedsiębiorstwa straciły największą liczbę pracowników. Zlikwidowano szereg zakładów pracy, które miały ogromny wpływ na zatrudnienie w gminach. I trzeba zaznaczyć, że w ich miejsce nie powstały inne większe zakłady. W tej sytuacji przyszłość regionu należy wiązać zasadniczo z rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw – stawiać na wzrost aktywności mieszkańców. Już teraz MSP stanowią zdecydowaną większość wszystkich podmiotów gospodarczych w gminach.

W ślad za wysoką atrakcyjnością turystyczną obszaru (choć nie jest to równomiernie rozłożone w poszczególnych gminach) nie idzie niestety równie dobra baza wypoczynkowa. Usługi kwaterodawcze są niestety w powijakach. Niewielka stosunkowa ilość miejsc i tak jest skupiona w paru większych miejscowościach, które od dawna znane są z prowadzenia usług turystycznych (Serpelice, Drohiczyn, Mielnik, Wólka Nadbużna). Tradycyjnie też oferują one najwyższą jakość usług. Mniej wymagającym turystom polecamy kwatery prywatne lub pola namiotowe, które dostępne są praktycznie w każdej gminie. Można stwierdzić, że podstawy bazy turystycznej istnieją, teraz należałoby się skupić na rozszerzeniu oferty turystycznej aby zachęcić turystów do zwiedzania i spędzania w regionie urlopów i dni wolnych. Zwiększony ruch turystyczny spowoduje stopniowe rozszerzenie działalności agroturystycznej i usługodawczej na wszystkie gminy LGD.

Tabela 15. Gospodarstwa agroturystyczne i hotele.

Gmina	Ilość gospodarstw agroturystycznych	Hotele, pensjonaty, itp.	Ilość miejsc
Drohiczyn	-	21	328
Dziadkowice	-	-	-
Grodzisk	-	-	-
Milejczyce	-	-	-
Mielnik	30	3	282
Nurzec-Stacja	1	-	5
Perlejewo	3	-	23
Siemiatycze	1	2	583
Huszęw	1	-	5
Jabłonna Lacka	3	1	85
Korczew	4	-	30
Łosice	0	3	176
Olszanka	-	-	-
Platerów	1	-	9
Repki	3	1	59
Sabnie	2	-	14
Sarnaki	15	10	997
Stara Kornica	1	-	7
Sterdyń	5	-	45
Obszar projektu ogółem	70	41	2648

Źródło: dane z gmin

Nie będzie zdziwienia chyba budzić fakt, że największe znaczenie w gospodarce SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” stanowią przedsiębiorstwa branży rolno-spożywczej. Są to głównie drobne zakłady przetwórcze (uboju i przerobu mięsa), okresowe podmioty skupujące i przerabiające runo leśne itp. Zauważalne jest duże znaczenie zakładów mleczarskich wpływających kolosalnie na stan finansowy znacznej ilości mieszkańców – producentów mleka. Charakterystyczny jest również wysoki znaczenie leśnictwa i przerobu drewna (tartaki). Wiąże

się z tym funkcjonowanie firm budowlanych oferujących np. domy stawiane z drewna. Coraz większego znaczenie nabierają usługi (co prawda jeszcze okresowe) w obsłudze ruchu turystycznego. Większego znaczenia nie ma i raczej nie będzie mieć w przyszłości eksploatacja złóż kruszywa.

2.2.3. Aktywność społeczna.

2.2.3.1. Organizacje pozarządowe działające na obszarze objętym LSR.

Obszar działania LGD „Tygla Doliny Bugu” charakteryzuje się słabo rozwiniętym społeczeństwem obywatelskim, a co za tym idzie panuje tu deficyt aktywnych organizacji o charakterze społecznym. Najaktywniejszą grupą organizacji pozarządowych są z pewnością jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej. Duże znaczenie dla społeczności lokalnych mają również Koła Gospodyń wiejskich. Na obszarze działania funkcjonują także kółka i zrzeszenia rolnicze, stowarzyszenie agroturystyczne oraz kluby sportowe. Dość liczne są również organizacje i związki wyznaniowe, które zgodnie ze swym powołaniem zajmują się przede wszystkim sferą życia religijnego.

Większe zaangażowanie lokalnych środowisk pozarządowych w sprawy rozwoju regionu będzie jednym z największych wyzwań, jakie czekają LGD „Tygla Doliny Bugu”. Obecnie aktywność ta objawia się przede wszystkim w ramach lokalnych imprez kulturalno-promocyjnych, takich jak, Dni Drohiczyzna, Muzyczne Dialogi nad Bugiem, Ogólnopolskie Prezentacje Kultury Mniejszości Narodowych, czy też Wystawa Koni Południowego Podlasia w Jasionówce. Żadne z ww. nie mogłoby się odbyć bez wsparcia i zaangażowania ochotniczej straży pożarnej, która jest niezbędnym elementem przygotowania technicznego imprez, jak również ich późniejszej obsługi, koordynacji i ochrony. Bliższe informacje o NGO są dostępne w załączniku nr 7: „**Wykaz organizacji pozarządowych**”

2.2.3.2. Sport, rekreacja i kultura

Teren LGD oferuje szerokie możliwości rozwoju sportu i rekreacji. Możliwości aktywnego wypoczynku ograniczone są tylko zasobem wolnego czasu i wytrzymałością organizmu. Miłośnicy spacerów, jazdy rowerami, wodnej przygody czy końskiego grzbietu znajdą tu wielkie możliwości spędzenia letniej przygody. Unikalne zbiorowiska przyrodnicze również oczekują na swojego odkrywcę w dziewiczej scenerii. Ze względu na brak miejsca w niniejszym opracowaniu, najciekawsze obiekty zostały umieszczone z załączniku nr 8: „**Interesujące obiekty na terenach gmin projektu.**”

Ponieważ przy każdej praktycznie szkole istnieje ogólnie dostępny plac sportowy (czasami nawet niezłe wyposażony dzięki funduszom unijnym), istnieje możliwość pogrania w piłkę nożną, siatkową, koszykówkę.

Na terenie działania istnieją liczne zabytki historyczne. Stare dworki, pałace, oryginalne zabudowania są interesującym dowodem świetności tych ziem. Skrótowy wykaz tych obiektów znajduje się w załączniku nr 8: „**Interesujące obiekty na terenach gmin projektu.**” Aby urozmaicić pobyt nad Bugiem, turysta może uczestniczyć w szerokiej gamie imprez organizowanych przez cały praktycznie rok przez samorządy gminne.

Dolina Bugu jest miejscem, które sprzyja organizacji imprez o charakterze kulturalno-rozrywkowym. Są one organizowane zazwyczaj przez ośrodki kultury, ich organizacja ma rzadko charakter międzygminny. Na obszarze gmin wchodzących w obręb partnerstwa odbywają się imprezy, które w swym charakterze nawiązują do lokalnej przyrody oraz do różnorodności kulturowej. Skrótowy wykaz imprez organizowanych na obszarze LGD znajduje się w załączniku nr 6: „Imprezy organizowane na obszarze LGD.”

2.3. Specyfika obszaru.

19 gmin prawobrzeżnego i lewobrzeżnego Bugu, wchodzących w skład projektu „Tygiel Doliny Bugu” jest, jak mało gdzie, spójnym organizmem społecznym i ekonomicznym. Chociaż gminy położone są w dwóch różnych województwach rozdzielonych rzeką Bug, to trudno jest zauważyć jakieś szczególne różnice. Dominują za to cechy wspólne, co powoduje, że tak łatwo jest wdrażać wspólnie wypracowane ustalenia. Godna zauważenia i podkreślenia jest też wieloletnia, zgodna i owocna współpraca samorządów w ramach Podlaskiego Stowarzyszenia Gmin.

Wspólna dla całego terenu objętego projektem „Tygiel Doliny Bugu” jest historia, w trakcie, której ziemie te przeżywały wzloty i upadki stanowiąc jednak stale jeden spójny obszar historyczny i administracyjny. Związana jest z tym bogata historia udokumentowana licznymi zabytkami archeologicznymi świadczącymi o dawnej świetności tych okolic. Najważniejszym miastem regionu był Drohiczyn - stary gród koronacyjny, jeden z czterech w Polsce, po Gnieźnie, a przed Krakowem i Warszawą. W 1253 roku w Drohiczynie na króla Rusi koronował się Daniel Romanowicz, prawnuk Bolesława Krzywoustego. Drohiczyn przez długi czas był stolicą dawnego województwa podlaskiego /lata 1520-1795/ a dzięki położeniu na skrzyżowaniu szlaków kupieckich był ważnym ośrodkiem handlu. Od XVII w. stał się znanym ośrodkiem szkolnictwa dzięki powstałemu kolegium jezuickiemu a później pijarskiemu. Kres świetności miasta i całego ówczesnego województwa podlaskiego położył „potop szwedzki” oraz rozbiory I Rzeczypospolitej.

Bug jako ważny dawny szlak komunikacyjny i handlowy, granica czy też miejsce zdobywania żywności przez okolicznych mieszkańców stanowił wspólny punkt odniesienia dla wszystkich pobliskich ziem. Dlatego też jest bogactwem niepowtarzalnym w skali kraju, a nawet Europy. Wyróżnia się specyficznym korytem rzecznym, licznymi skarpami, mieliznami, wyspami, z przepięknymi starorzeczami (zwanymi Bużyskami), rozległymi łąkami i pastwiskami. Nad samym Bugiem występują wysokie krawędzie wysoczyzny morenowej, z rozległą panoramą widokową na dolinę Bugu.. Sama dolina Bugu odznacza się dużą różnorodnością siedlisk. Występują tu nadrzeczne łęgi i łożowiska, wilgotne łąki, piaszczyste wydmy, suche pastwiska kserotermiczne z ciepłolubną roślinnością o charakterze stepowym. Krajobraz urozmaicają niewysokie, łagodnie zarysowane wzgórza, będące pozostałością po ostatnim zlodowaceniu.

Cały obszar projektu jest ogromnie urozmaicony krajobrazowo i przyrodniczo, przez co może jednak prezentować wspólnie kompleksową ofertę wypoczynkową dla różnego rodzaju odbiorcy. Środkowo-wschodnia Polska wzdłuż doliny rzeki Bug jest znakomitym miejscem do wypoczynku na łonie natury. Wyjątkowe jest też bogactwo fauny i flory występujące w regionie z dużym udziałem rzadkich, ginących i chronionych gatunków roślin i zwierząt. Obecne są tu duże kompleksy leśne stanowiące pozostałości dawniej występujących tutaj puszczy. W lasach tych spotkać można rzadkie już gdzie indziej siedliska ptactwa oraz zwierzyny. Zasobna gatunkowo, mało przekształcona szata roślinna obfituje w gatunki chronione i rzadkie (wyróżniono tu 54 zespoły roślinne) Ze względu na położenie w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Bug i unikalne walory krajobrazowe są to tereny doskonałe

do rekreacji i aktywnego wypoczynku. Sposoby i możliwości wypoczynku są potencjalnie ogromne. Dostępne są spływy tratwami i kajakami rzeką Bug, wędkowanie, grzybobranie, polowania, rajdy piesze i rowerowe, turystyka kwalifikowana krajoznawczo-przyrodnicza oraz historyczna. **Specyficzne, niespotykane nigdzie zasoby przyrodnicze są elementem znacząco wpływającym na specyfikę obszaru.** Te bogate zasoby przyrodnicze, które mogą być znakomicie wykorzystane do znalezienia dodatkowych źródeł zarobkowania mieszkańców zostały dostrzeżone w analizie SWOT i zapisane do wykorzystania i wsparcia w Celu I: **Wspieranie rozwoju regionu poprzez przedsiębiorczość oraz wykorzystanie lokalnych zasobów.**

Obszar objęty projektem stanowi nadal ogromną mieszaninę narodowości, kultur i tradycji. Przez wieki ziemie objęte były kolonizacją ze strony Polski, Rusi, Litwy. Znaczące były również wpływy Tatarskie i Ormiańskie. Wszystko to stanowi o bogatej kulturze regionalnej powstającej na styku Wschodu i Zachodu i żywej do dnia dzisiejszego. Struktura wyznaniowa społeczności zdominowana jest przez dwie religie: katolicyzm i prawosławie. Obecnie mnogość kulturowa przejawia się w licznych uroczystościach i obchodach o charakterze folklorystyczno – religijnym, często obchodzonych wspólnie przez te grupy wyznaniowe. Region gromadzi również pokaźną liczbę zabytków architektury. Są to przede wszystkim stare kościoły, klasztory, cerkwie, zamki, małe pałace, zespoły dworskie czy nadbużańskie rezydencje szlacheckie. Liczne są również cmentarzyska słowiańskie, kurhany Jaćwingów oraz grodziska stanowiące linię obronną wschodnich rubieży Polski. Wsie zachowały starą, regionalną architekturę budowlaną. Przetrwało też wiele dziedzin sztuki ludowej. Wytworzył się nawet swoisty język, którym posługują się całe wsie. Wspólna historia, specyficzna kultura lokalna, silne więzy z rzeką Bug, okoliczną przyrodą, stanowią o wspólnocie celów gmin wchodzących w skład projektu „Tygiel Doliny Bugu”. To bogactwo regionalne może też doskonale być wykorzystane do wspierania wspólnie z zasobami środowiskowymi wymienionego wcześniej Celu I.

Wspólne w gminach LGD też są niestety aktualnie problemy z niską aktywnością społeczną, problemy z dostępem do środków finansowych na inwestycje, roszczeniowe postawy mieszkańców. Dostrzeżone to zostało i silnie podkreślone w analizie SWOT regionu. Ten palący problem społeczny znalazł również swoje odbicie w celu II: **Wspieranie inicjatyw lokalnych oraz podnoszenie świadomości społecznej. Członkowie LGD wpisujący ten cel do LSR są przekonani, że pozwoli on przezwyciężyć bierność mieszkańców i wyzwoli drżące pokłady ludzkiej aktywności.**

Wspólne problemy, jak i uwarunkowania przyrodniczo-historyczno-kulturowe, każą poszukiwać też wspólnych rozwiązań i pomysłów na zintegrowany rozwój regionu. Połączone siły mieszkańców kilkunastu jednostek administracyjnych z pewnością stanowią znacznie większy potencjał, niż każdej z gmin z osobna.

Te podkreślone elementy specyfiki obszaru wpływają silnie na Lokalną Strategię Rozwoju i determinują jednocześnie zaplanowane przedsięwzięcia. Poprzez opracowane cele ogólne i szczegółowe i związane z nimi przedsięwzięcia wykorzystywane będą zidentyfikowane specyficzne zasoby obszaru (historyczne, przyrodnicze, kulturowe, itp.) oraz wspierane działania aktywizujące mieszkańców i wpływające na rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej lokalne zasoby.

Poprzez określone w LSR przedsięwzięcia podejmowane są działania mające na celu:

- 1) Przedsięwzięcie: Rozwój przedsiębiorczości w parciu o lokalne zasoby.
- 2) Przedsięwzięcie: Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych.
- 3) Przedsięwzięcie: Wsparcie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju

3. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR, wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy.

Podstawę do określenia wizji, misji Partnerstwa oraz zestawu celów ogólnych i szczegółowych stanowi analiza SWOT. Dlatego też jest istotnym elementem LSR. Cele powstały poprzez przekształcenie „drzewa problemów” w „drzewo celów”.

1

Nie bez znaczenia w ich opracowaniu miały doświadczenia z realizacji II schematu Programu LEADER+. W jego ramach przeprowadzono analizę realizacji zadań pod kątem ewentualnej modyfikacji ZSROW. Dotychczasowe zadania okazały się w praktyce niejednakowo ważne dla mieszkańców. Jest to oczywiste z racji zmieniających się warunków, a wykonana w związku z tym hierarchizacja zadań jednoznacznie wskazała na priorytetowe kierunki rozwoju regionu. Biorąc to pod uwagę dokonano równocześnie oceny dotychczasowej analizy SWOT sporządzonej pod potrzeby ZSROW. Przeprowadzona w ramach warsztatów analiza SWOT wykazała konieczność dokonania modyfikacji w analitycznej ocenie regionu. Nie są one drastyczne, ale uwzględniają dokładnie wskazane powyżej tendencje i zauważalnie zmieniają kierunek, w którym zmierzać mają plany rozwojowe regionu.

W wyniku zestawienia czynników determinujących rozwój regionalny przez przedstawicieli poszczególnych gmin LGD, stworzono zmodyfikowany obszar wspólny najważniejszych zagadnień szans i zagrożeń. Uznane za kluczowe silne, słabe strony oraz szanse i zagrożenia przedstawiają się następująco:

Silne strony:

1. Zasoby przyrodnicze Doliny Bugu oraz bogata i ciągle żywa tożsamość historyczna i kulturowa.
2. Zaangażowanie, aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców
3. Istniejąca (znacząco jednak zróżnicowana lokalnie) baza turystyczna

Słabe strony:

1. Słaba infrastruktura techniczna, teleinformatyczna i turystyczna
2. Niedostateczny stopień rozwoju przedsiębiorstw i brak atrakcyjnych miejsc pracy z tym związany
3. Niska aktywność społeczna mieszkańców

Szanse:

1. Rozwój instrumentów wspierania przedsiębiorczości
2. Możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na inwestycje, rozwój przedsiębiorczości oraz aktywność społeczną
3. Rozwój oferty turystycznej oparcie o istniejące zasoby regionu

Zagrożenia:

1. Migracja młodych, wykształconych i przedsiębiorczych osób
2. Marginalizacja znaczenia rolnictwa i leśnictwa w gospodarce
3. Zanikanie tradycji i tożsamości kulturowej
4. Nadmierne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego

Sporządzone analizy SWOT, jak również ich kompilacja wykazują potrzebę ukierunkowania regionu na rozwój zrównoważony, z zachowaniem miejscowej specyfiki kulturowej i przyrodniczej. Podkreślono potrzebę jak najlepszego wykorzystania lokalnych walorów przyrodniczych w kierunku rozwoju turystyki i usług w jej otoczeniu. Istniejąca baza turystyczna poza tym, że nie jest wystarczająca ilościowo to dodatkowo jest bardzo nierównomiernie zlokalizowana. Poza znanymi ośrodkami wypoczynkowymi w Serpelicach czy Wólce Nadbużnej, brak jest w praktyce innych miejsc oferujących usługi turystyczne w większym zakresie. Wobec podkreślanego wszędzie znaczenia rozwoju turystyki dla tworzenia alternatywnych źródeł zarobkowania dla mieszkańców wsi, zwiększenie potencjału usług

turystycznych w całym regionie jest rzeczą szczególnie priorytetową. Służyć temu będą działania Osi 3 realizowane za pośrednictwem LGD. Wykorzystanie funduszy unijnych jest również wskazywane w analizie SWOT jako ogromna szansa rozwojowa.

Rozwój regionalny trudno sobie wyobrazić bez zaangażowania szerokich grup mieszkańców i podmiotów. Z zebranych informacji wynika dobitnie, że jednym z najważniejszych problemów związanych z regionem są postępujące, niekorzystne zjawiska demograficzne, związane coraz powszechniej z wyjazdem najaktywniejszej części społeczeństwa. Zauważalna jest również pogłębiająca się bierność oraz brak wiary w polepszenie warunków egzystencji. Jak wynika z przeprowadzonych analiz SWOT, zadaniem, które w sposób horyzontalny sprzyjać będzie osiągnięciu założonych rezultatów będzie pobudzenie mieszkańców w kierunku zaangażowania się w życie lokalne. Jest to szczególnie ważne również ze względu na niekorzystne tendencje demograficzne, których nie sposób przezwyciężyć bez wzmacniania i kultywowania lokalnej tożsamości i kulturowego dziedzictwa. Zostało ono uznane za jeden (obok przyrody) najważniejszych „magnesów”, który sprzyjać będzie powstawaniu nowych możliwości zarobkowania w otoczeniu turystyki na obszarze wiejskim Doliny Bugu. Niska aktywność społeczna, która znacząco utrudnia realizację jakichkolwiek inicjatyw w regionie. Remedium na tę sytuację może być wdrożenie systemu małych grantów realizowanych w ramach Osi 4 LEADER a przeznaczonych na wsparcie niewielkich lokalnych projektów przeprowadzanych z inicjatywy mieszkańców.

Niekorzystnie też przedstawia się kwestia możliwości rozwijania nowych źródeł uzyskiwania dochodów. Przeprowadzone warsztaty pokazały, że mieszkańcy coraz wyraźniej uświadamiają sobie te zagrożenie. Pogłębianie tego problemu prowadzić może do utrwalania się niekorzystnych zjawisk demograficznych.

Uczestnicy warsztatów podkreślali też konieczność poszukiwań nowoczesnych rozwiązań związanych z dystrybucją i promocją, jakie daje popularyzacja mediów elektronicznych oraz sprawdzone gdzie indziej rozwiązania w tym zakresie. Dokonana analiza wskazuje konieczność przyjęcia dynamicznej koncepcji działania, gdzie silne strony pozwolą na efektywne wykorzystanie szans. W skład LGD wchodzi wiele osób, wyróżniających się pod względem aktywności i doświadczenia. Dzięki temu bardziej pewne jest wykorzystanie wielu możliwości rozwoju i wykorzystania zasobów obszaru, z których najważniejszą jest szansa związana z pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych. Biorąc pod uwagę uwarunkowania regionu, które znalazły swe odbicie w analizie SWOT, należy zwrócić szczególną uwagę na sektor turystyczny i usług na wsi. Jednocześnie należy liczyć się z utrudnieniami zewnętrznymi w rozwoju turystyki, a zwłaszcza słabym stanem infrastruktury drogowej. Jednocześnie rozwijając region w kierunku turystyki i zrównoważonego gospodarowania, należy zwrócić szczególną uwagę na ochronę walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kluczowych w tym ujęciu zasobów wodnych.

4. Określenie wizji i misji obszaru „Tygla Doliny Bugu”.

Wstępnym etapem wyboru tematów wiodących oraz sprecyzowania celów strategicznych było sformułowanie wizji rozwoju obszaru działania, która otrzymała następujące brzmienie:

„TYGIEL DOLINY BUGU” MIEJSCEM, GDZIE GOSPODARNI MIESZKAŃCY, DZIĘKI SWEJ AKTYWNOŚCI WYKORZYSTUJĄ ODWIECZNE DZIEDZICTWO PRZYRODNICZO-KULTUROWE NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO I KOMPLEKSOWEGO ROZWOJU CAŁEGO TERENU. OBSZAR OFERUJĄCY ATRAKCYJNE WARUNKI INWESTOWANIA, MIEJSCE, GDZIE KAŻDY PRZYBYSZ WITANY JEST NIEZMIENNIE ZE STAROPOLSKĄ GOŚCINNOŚCIĄ.

Wizja została wypracowana przez osoby zaangażowane w proces planowania strategicznego, na podstawie analizy SWOT dokonanej jeszcze w ramach II schematu Pilotażowego Programu LEADER+. „Nowa” analiza SWOT, która była podstawą do określenia wizji, okazała się w wielu miejscach tożsama w swych wynikach ze „starą”. Należy jednak zauważyć, że została nieco zmieniona i zaktualizowana w wyniku nabytych doświadczeń w trakcie realizacji II schematu oraz uwzględnienia zmian społeczno-gospodarczych w kraju i regionie. Nowa wizja dostosowana jest do warunków zaistniałych na terenie LGD po dwóch latach realizacji LEADER + oraz przystosowuje się w swoich założeniach do kolejnych lat funkcjonowania Polski w ramach Unii Europejskiej.

W powyższym ujęciu misję LGD ujęto następującymi słowami:

SLGD „Tygiel Doliny Bugu” regionalnym podmiotem inspirującym, aktywizującym i integrującym sektor społeczny, publiczny i gospodarczy obszaru działania w celu osiągnięcia zdecydowanej i szybkiej poprawy jakości życia mieszkańców.

Elementem budowania strategii było zorganizowanie otwartych warsztatów na rzecz przedstawicieli z różnych sektorów życia publicznego i społecznego. Dzięki wyłożonej pracy udało się dokonać analizy SWOT, zdiagnozować najważniejsze problemy i atuty regionu, jak również wypracować wizję, cele strategiczne oraz zarys kierunków działań do realizacji w określonych ramach czasowych. Materiały, które powstały w wyniku pracy zespołu stały się podstawą do opracowania niniejszego dokumentu. Wspólna praca gminnych koordynatorów i animatorów partnerstw lokalnych pozwoliła na szybkie i sprawne zebranie oraz opracowanie szczegółowych informacji.

Ważnym etapem opracowania strategii było włączenie do diagnozy potrzeb jak największej liczby mieszkańców. Uczestnicy warsztatów i za ich pośrednictwem przedstawiciele społeczności wiejskich: sołtysi, organizacje pozarządowe, rolnicy, indywidualne osoby, samorządy zostali poproszeni o wyrażenie swoich „pomysłów na wieś”. Usystematyzowane tematycznie i jakościowo wnioski stanowią podstawę opracowania niniejszej strategii.

Wizja została wypracowana przez osoby zaangażowane w proces planowania strategicznego, na podstawie analizy SWOT dokonanej jeszcze w ramach II schematu

Pilotażowego Programu LEADER+. „Nowa” analiza SWOT, która była podstawą określenia aktualnej wizji, okazała się tożsama w swych wynikach ze „starą”. Należy jednak zauważyć, że została nieco zmieniona i zaktualizowana w wyniku rozszerzenia LGD o nowe gminy, jak też w oparciu o nabyte w trakcie realizacji II Schematy doświadczenia i analizę zmian uwarunkowań społeczno -gospodarczych obszaru działania.. Wszyscy uczestnicy zgodzili się, iż wizja pozostaje aktualna i obowiązująca, ponieważ rozszerzony zespół roboczy doszedł do podobnych co kiedyś wniosków. Podobna ocena regionu na etapie analizy SWOT świadczy o jego spójności.

5. Cele ogólne (strategiczne) i szczegółowe lokalnej strategii rozwoju oraz planowane do realizacji przedsięwzięcia.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania lokalne i społeczny proces kształtowania niniejszej strategii, szanse na poprawę jakości życia mieszkańców należy poszukiwać poprzez pobudzenie aktywności wsi. Jednym z najczęściej wskazywanym przez ludzi w trakcie konsultacji problemem był: „brak perspektyw”. I to należy uznać za największy, pierwszorzędowy cel do realizacji. W sytuacji powszechnej biedy, braku pracy, utrata wiary w możliwości zmian jest czynnikiem, który likwiduje resztkę aktywności. Przywrócenie nadziei, wskazanie, że jest realna szansa na zmiany, polepszenie bytu, jest najważniejszym elementem planowanych działań. Ich sprawna realizacja może stać się impulsem do przemiany całego regionu.

Kontynuacją prac zapoczątkowanych oceną realizacji zadań II schematu LEADER+ oraz modyfikacją analizy silnych i słabych stron regionu, było dokonanie zmian w realizowanych do tej pory celach ogólnych.

Cel I: Wspieranie rozwoju regionu poprzez przedsiębiorczość oraz wykorzystanie lokalnych zasobów.

Cel II: Wspieranie inicjatyw lokalnych oraz podnoszenie świadomości społecznej.

Powyższe cele są zgodne z założeniami Osi 4 Leader określonymi w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 w sposób następujący:

poprawa jakości życia (Cel LSR II),
różnicowanie działalności gospodarczej, tworzenie pozarolniczych miejsc pracy (Cel LSR I),
aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego, (Cel LSR II),
zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, (Cel LSR I),
polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja, (Cel LSR I),
poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie lokalnym. (Cel LSR I).

W nawiasach celom osi 4 Leader przyporządkowano cele ogólne niniejszej strategii, co uwidacznia, na którym poziomie następuje zbieżność w tym zakresie. Oprócz tego, iż w wyborze celów do realizacji kierowano się wytycznymi programowymi, zespół roboczy zwracał szczególną uwagę, aby przyjęte priorytety były adekwatne do analizy SWOT, maksymalnie konkretne, wymierne i dające się zrealizować w obowiązujących ramach czasowych. Opisany w innym miejscu potencjał techniczny LGD oraz doświadczenie jego członków i sympatyków, jak też ostra selekcja przyjętych celów wskazuje, iż można je uznać za dające się zrealizować, konkretne przedsięwzięcia. **Uspołeczniony proces ich powstawania wskazuje na akceptację ze strony lokalnych środowisk, które będą partnerem na etapie wdrażania.**

Wszystkie cele szczegółowe zbudowano w oparciu o metodologię **SMART** (ang. Specific, Measurable, Action-oriented Realistic and Time-Limited). Jest to model określania celów

projektu; skrót ten tłumaczy się jako konkretne, mierzalne, zorientowane na działanie i ograniczone w czasie. Każdy z celów szczegółowych zawiera więc informację na temat powiązania ze SMART.

5.1. Opis celu I: Wspieranie rozwoju regionu poprzez przedsiębiorczość oraz wykorzystanie lokalnych zasobów.

Założeniem celu pierwszego jest jak najlepsze wykorzystanie potencjału (przyrodniczego, kulturowego, historycznego, społecznego, itp.) obszaru LGD. Istniejące zasoby lokalne zostały zdecydowanie podkreślone jako silna strona regionu w ramach przeprowadzonej analizy SWOT. Lepsze niż do tej pory wykorzystanie bezcennych i jakże atrakcyjnych terenów może, i powinno dać potężny impuls do zdecydowanie przyspieszonego rozwoju regionu. Możliwe to będzie również dzięki wspólnym, zaplanowanym w LSR kompleksowym działaniom wszystkich zainteresowanych podmiotów. Poprawi to na pewno efektywność, prowadzonych dotychczas indywidualnie (głównie przez gminy) często więc rozproszonych działań. Efektywność jest tu rozumiana również jako właściwe wykorzystanie kapitału ludzkiego, doświadczeń innych partnerstw i regionów, zewnętrznych innowacji oraz korzystnej lokalizacji obszaru działania. Nie można mówić o efektywności planowanych zadań bez ścisłej współpracy instytucji i organizacji lokalnych, które są swoistym remedium na skomplikowane procedury pozyskiwania środków zewnętrznych. Połączenie powyższych potencjałów daje też szansę na zabezpieczenie koniecznego do realizacji projektów wkładu własnego. Jednocześnie mając na względzie koncentrację spodziewanych działań podjęto decyzję o ograniczeniu ilości celów szczegółowych.

Strategiczny Cel I skupia się również na zapewnieniu zaplecza materialnego dla mieszkańców obszarów wiejskich. Jest on nierozdzielnie związany z otoczeniem realizacji takich działań jak Różnicowanie działalności rolniczej, czy Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw w ramach 3 osi PROW. Obydwa działania mówią o ułatwianiu powstawania małych firm na wsi. Zamierzeniem tego celu jest więc stworzenie dogodnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości w zakresie przewidzianych celów strategicznych niniejszej Strategii. Należy spodziewać się więc realizacji projektów związanych z turystyką, drobnym przetwórstwem spożywczym oraz innych form działalności, które w zgodzie z przyrodą służyć będą powstawaniu rolniczych i pozarolniczych form zatrudnienia na obszarach wiejskich. Należy też zwrócić uwagę na możliwości, jakie niesie ze sobą potencjał związany z rozwojem energii odnawialnej. Ważnym kierunkiem działań powinno być też upowszechnianie wiedzy, związanej z pozyskiwaniem zewnętrznych źródeł finansowych na działania inwestycyjne – zarówno na poziomie gmin, jak również przedsiębiorców i rolników. Z punktu widzenia spójności podejmowanych działań niezwykle istotne jest, iż również ten cel został opracowany na podstawie przeprowadzonej analizy SWOT. Przypomnijmy sobie, że właśnie pozyskiwanie środków na rozwój przedsiębiorczość znalazło się na czele szans dla regionu. Postawa ta ma tworzyć zaplecze do podejmowanych działań. Oparcie celu strategicznego o wyniki analizy SWOT dają gwarancję dostosowania planowanych przedsięwzięć do rzeczywistych potrzeb i możliwości regionu.

W ramach strategicznego Celu I, mając na względzie analizę SWOT oraz metodologię SMART, nakreślono dwa cele szczegółowe:

Cel 1: Rozwój agroturystyki oraz innych zrównoważonych form działalności pozarolniczej

SMART:

Cel ten jest konkretny ze względu na przewidywane rezultaty w postaci inicjatyw zgodnych z założeniami działań PROW: „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” oraz Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. W tym punkcie skoncentrowano się na potrzebie budowania powiązań projektów z walorami przyrodniczymi, geograficznymi, kulturowymi i historycznymi – stąd zapis o budowaniu projektów „zrównoważonych”, czyli pozostających w harmonii ze środowiskiem naturalnym. Właściwa jakość i poziom projektów, które będą świadczyć o ich konkretnych efektach, będą zagwarantowane poprzez ocenę merytoryczną.

Mierzalność celu jest powiązana ze wskaźnikami poszczególnych przedsięwzięć powiązanych z wdrażaniem celu. Ponadto stopień osiągnięcia celu będzie mierzony następującymi wskaźnikami:

- ilość powstałych miejsc noclegowych
- ilość projektów, których efektem będzie uruchomienie lub rozszerzenie działalności gospodarczej

Harmonogram czasowy realizacji celu oparty jest o PROW oraz diagnozę potrzeb i możliwości organizacyjnych biura LGD, jak też ostatecznych beneficjentów. Oznacza to, że maksymalny termin zakończenia realizacji operacji nie może przekroczyć 30 czerwca 2015 roku. Cel będzie osiągnięty za pośrednictwem realizowanych operacji, których szczegółowy harmonogram znajduje się w rozdz. 10. Budżet LSR dla każdego roku realizacji niniejszej strategii.

Cel 2: Wsparcie oferty kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej

SMART:

Niniejszym celem zawarto potrzebę rozwoju szeroko rozumianych atrakcji o znaczeniu turystycznym oraz poprawiających jakość życia mieszkańcom wsi. Konkretność w tym przypadku jest zapewniona poprzez realizację projektów pozostających w zgodności z działaniem PROW: „Odnowa i rozwój wsi”. Właściwa jakość i poziom projektów, które będą świadczyć o ich konkretnych efektach, będą zagwarantowane poprzez ocenę merytoryczną.

Mierzalność celu jest powiązana ze wskaźnikami poszczególnych przedsięwzięć powiązanych z wdrażaniem celu. Ponadto stopień osiągnięcia celu będzie mierzony następującymi wskaźnikami:

- ilość inwestycji stwarzających warunki do animacji lokalnych społeczności
- ilość inwestycji związanych z funkcjami rekreacyjnymi
- ilość powstałych atrakcji turystycznych

Harmonogram czasowy realizacji celu oparty jest o PROW oraz diagnozę potrzeb i możliwości organizacyjnych biura LGD, jak też ostatecznych beneficjentów. Oznacza to, że maksymalny termin zakończenia realizacji operacji nie może przekroczyć 30 czerwca 2015 roku. Cel będzie osiągnięty za pośrednictwem realizowanych operacji, których szczegółowy harmonogram znajduje się w rozdz. 10. Budżet LSR dla każdego roku realizacji niniejszej strategii.

5.2. Opis celu II: Wspieranie inicjatyw lokalnych oraz podnoszenie świadomości społecznej.

Wychodząc z założenia, że u podstaw wszelkich działań podejmowanych przez Lokalną Grupę Działania musi znajdować się aktywność społeczna i zaangażowanie szerokiego grona mieszkańców, podjęto decyzję o wyborze Celu II, który idealnie wpisuje się w założenia osi 4 Leader PROW. U podstaw wyboru niniejszego celu legło przekonanie o zagrożeniu ze strony migracji młodych, wykształconych i przedsiębiorczych osób oraz związanym z tym zanikaniu tradycji i tożsamości kulturowej. W myśl niniejszego celu strategicznego należy wykorzystać spoiwo społeczne, jakim jest kultura oraz dziedzictwo historyczne do integrowania społeczności i wzmacniania kapitału ludzkiego. Jednocześnie Partnerzy mają świadomość, że obszar zamieszkiwany jest przez osoby o krańcowo różnym nastawieniu życiowym – od osób biernych do animatorów, którzy angażują się w rozwój lokalny na różnych płaszczyznach. Duże nadzieje w tym zakresie wiąże się zwłaszcza z małymi, lokalnymi stowarzyszeniami i innymi organizacjami działającymi na wsi. Tak więc wzmacnianie tożsamości i chęci do organizowania wspólnych działań jest motywem przewodnim niniejszego celu. Ważnym kierunkiem rozwoju w tym temacie będzie również upowszechnianie wiedzy i edukacji. Realizacja niniejszego celu będzie wypełnieniem ustaleń dokonanych na etapie analizy SWOT. Mowa tu m. in. o takich jej elementach jak wykorzystanie potencjału ludzkiego do walki z postawami apatycznymi i zapobieganie w ten sposób niekorzystnym zjawiskom demograficznym lub przeciwdziałanie słabemu dostępowi mieszkańców do oferty kulturalno-oświatowej.

W ramach strategicznego Celu II, mając na względzie analizę SWOT oraz metodologię SMART, nakreślono dwa cele szczegółowe:

Cel 3: Angażowanie społeczności do realizacji przedsięwzięć lokalnych.

SMART:

Niniejszym celem zawarto aspekt społeczny i ludzki, który jest jednym z ogniw rozwoju regionalnego. W zakresie realizacji tego celu najważniejsze jest szerokie zaangażowanie jak największej ilości aktorów życia społecznego, gospodarczego i publicznego. Spodziewanymi efektami związanymi z realizacją celu będzie powstanie szeregu konkretnych inicjatyw, będących przedmiotem dofinansowania w ramach „Małych projektów” (PROW 2007-2013).

Mierzalność celu jest powiązana ze wskaźnikami poszczególnych przedsięwzięć powiązanych z wdrażaniem celu. Ponadto stopień osiągnięcia celu będzie mierzony następującymi wskaźnikami:

- zwiększenie ilości organizacji pozarządowych na obszarze działania,
- ilość przedsięwzięć angażujących więcej niż dwa podmioty życia społecznego, gospodarczego i publicznego,

Harmonogram czasowy realizacji celu oparty jest o PROW oraz diagnozę potrzeb i możliwości organizacyjnych biura LGD, jak też ostatecznych beneficjentów. Oznacza to, że maksymalny termin zakończenia realizacji operacji nie może przekroczyć 30 czerwca 2015 roku. Cel będzie osiągnięty za pośrednictwem realizowanych operacji, których szczegółowy harmonogram znajduje się w rozdz. 10. Budżet LSR dla każdego roku realizacji niniejszej strategii.

Cel 4: Realizacja inicjatyw edukacyjnych oraz adaptacja dobrych praktyk na obszarze działania.

SMART:

Analiza SWOT wykazała rozwój oferty turystycznej oparciu o istniejące zasoby regionu jako szansę rozwoju regionu. Mając na uwadze inne aspekty, jak np. zróżnicowanie infrastruktury turystycznej istnieje potrzeba wprowadzenia sprawdzonych rozwiązań, które dają szansę do realizacji na lokalnym gruncie. Jednocześnie zdefiniowano potrzebę propagowanie działań proedukacyjnych na obszarze działania. Efektem realizacji celu będą konkretne inicjatywy realizowane zgodnie z założeniami PROW („Małe granty”, „Wdrażanie projektów współpracy”, „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”)

Mierzalność celu jest powiązana ze wskaźnikami poszczególnych przedsięwzięć powiązanych z wdrażaniem celu. Ponadto stopień osiągnięcia celu będzie mierzony następującymi wskaźnikami:

- ilość zorganizowanych wizyt studyjnych,
- ilość zawartych porozumień o współpracy.

Harmonogram czasowy realizacji celu oparty jest o PROW oraz diagnozę potrzeb i możliwości organizacyjnych biura LGD, jak też ostatecznych beneficjentów. Oznacza to, że maksymalny termin zakończenia realizacji operacji nie może przekroczyć 30 czerwca 2015 roku. Cel będzie osiągnięty za pośrednictwem realizowanych operacji, których szczegółowy harmonogram znajduje się w rozdz. 10. Budżet LSR dla każdego roku realizacji niniejszej strategii.

5.3. Planowane do realizacji przedsięwzięcia.

Lokalne Grupy Działania, wzbogacone doświadczeniami realizacji Pilotażowego Programu LEADER+ w okresie programowania 2007-2013 mają za zadanie nie tylko realizację własnych projektów, lecz również są odpowiedzialne za wybór do realizacji oddolnych inicjatyw społeczności lokalnych. W tym układzie decyzja o przyjęciu poszczególnych zadań zapada na poziomie ludzi, którzy doskonale znają specyfikę obszaru i wnieśli swój wkład do opracowania niniejszego dokumentu.

Mając więc na uwadze założenia programowe PROW 2007-2013 należy wyznaczyć kategorie zadań, które będą przedmiotem realizacji w przyjętej perspektywie czasowej. Dbając o to, aby planowane działania były jak najbardziej adekwatne do lokalnej specyfiki oraz społecznych oczekiwań, planowane przedsięwzięcia były przedmiotem szerokich konsultacji. Dzięki takiemu podejściu osiągnięto pewność, iż zapisy ZSRW pozostaną w zgodności z lokalnym zapotrzebowaniem na wsparcie. Z drugiej strony wprowadzono ścisłą korelację z zapisami poszczególnych działań osi 3, tak, aby realizacja zadań wpisywała się w założenia PROW 2007-2013. W ramach poszczególnych Celów Ogólnych zakłada się wsparcie operacji wypełniających założenia Strategii, które mogą być finansowane w ramach działań PROW 2007-2013.

Adekwatność przedsięwzięć

Selekcja wpływających operacji pod kątem ich adekwatności do celów LSR sprawia, iż planowane przedsięwzięcia będą w jak największym stopniu realizowały wytyczne dokonane

na podstawie analizy SWOT (która była z kolei podstawą do określenia celów LSR). Innymi słowy: tylko najbardziej ADEKWATNE do celów LSR operacje w ramach danego przedsięwzięcia będą kierowane do realizacji. Każde z opracowanych przedsięwzięć w różnym zakresie realizuje cele LSR – do każdego z nich przyporządkowano katalog celów, które zechcemy osiągnąć podczas wdrażania.

Zważywszy więc, iż dokonana analiza SWOT odzwierciedla specyfikę obszaru, ta zaś była podstawą do określenia zespołu celów ogólnych i szczegółowych, to należy też przyjąć, iż wybrane przedsięwzięcia:

1. Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych.
2. Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby.
3. Wsparcie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

muszą za pośrednictwem operacji (realizowanych przez ostatecznych beneficjentów) być słusznymi z punktu widzenia tej strategii. Czynnikiem dodatkowo poprawiającym adekwatność przedsięwzięć będzie ocena jakości operacji proponowanych przez ostatecznych beneficjentów. Zespół lokalnych ekspertów (Rada), ocenia je pod kątem jakości (ocena według kryteriów lokalnych) oraz zgodności z LSR (adekwatnie do specyfiki obszaru).

Specyfika obszaru została opisana szczegółowo w pkt 2.3 niniejszego opracowania, można ją jednak (w dużym skrócie i uproszczeniu) scharakteryzować w następujących punktach:

- problemy z niską aktywnością społeczną, w tym wysoki poziom migracji, bierność mieszkańców,
- bogactwo zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych w tym - różnorodność biologiczna, wielokulturowość, liczne zabytki i barwna historia.

Operacje zgłaszane przez ostatecznych beneficjentów w ramach przedsięwzięć będą więc musiały harmonizować z lokalnymi uwarunkowaniami. W ramach aktywizacji społeczności lokalnej i wspierania inicjatyw lokalnych (1) istotne będą inicjatywy zapobiegające biernym postawom społecznym i promujące postawy aktywne. Liczymy też, że wzrastająca atrakcyjność otoczenia społeczno-kulturalnego regionu sprzyjać będzie powstrzymaniu migracji, a nawet powrotom naszych mieszkańców z krajów Europy Zachodniej. Z kolei przedsięwzięcie dotyczące rozwoju przedsiębiorczości (2) ma za zadanie wykorzystać wrodzoną zaradność mieszkańców, wspomniane już uwarunkowania przyrodniczo-kulturowe do rozwoju przedsiębiorczości gospodarczej, która stanowić będzie filar związany z możliwością uzyskiwania dochodów przez mieszkańców. Zważywszy jednak na lokalne uwarunkowania chcemy stawiać na przedsiębiorczość nieuciążliwą dla środowiska przyrodniczego (zwłaszcza kwatery, obsługę ruchu turystycznego, atrakcje, wytwarzanie energii odnawialnej itp.). Przedsięwzięcie dotyczące wsparcia realizacji LSR (3) zostało pomyślane przede wszystkim jako „pionowe” wsparcie realizowanych działań. Będzie ono stwarzało warunki, aby jak najadekwatniej wykorzystać nasz potencjał (wsparcie organizacyjne, techniczne, szkoleniowe, wymiana doświadczeń w ww. zakresie, promocja obszaru działania i włączanie coraz szerszych kręgów społeczności do działań lokalnych). Pozwoli to jak najefektywniej realizować przedsięwzięcia, w których beneficjentem są mieszkańcy obszaru LGD.

5.3.1. Przedsięwzięcie: Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych.

Uzasadnienie

Wzrost poziomu i jakości życia nie jest prostym wynikiem zwiększenia dostępności funduszy unijnych i związanych z tym inwestycji infrastrukturalnych, czy też ogólnego wzrostu gospodarczego. Znana jest stara prawda, że to ludzie tworzą dobrobyt państwa. Z tego też względu najważniejszą inwestycją LGD jest wspieranie w jak najszerszym zakresie rozwoju aktywności społeczności lokalnych. Stworzenie świadomego swej wartości i możliwości, wspólnie realizującego swoje zamierzenia społeczeństwa obywatelskiego powinno być priorytetowym zadaniem LGD. Stopniowe przekazywanie kompetencji decyzyjnych mieszkańcom będzie możliwe dzięki zrealizowanej w ramach tego przedsięwzięcia szerokiej akcji edukacyjnej, szkoleniowej, wspartej realizacją lokalnych projektów. Pozwoli to na uaktywnienie i powstawanie miejscowych formalnych i nieformalnych stowarzyszeń, organizacji. Powstanie w ten sposób silna reprezentacja mieszkańców będąca świadomym partnerem władz gminnych.

Budowanie tożsamości Tygla Doliny Bugu nie jest wyłącznym zadaniem LGD, czy też poszczególnych instytucji wchodzących w jego skład. Dlatego też zdecydowano się dać również szansę lokalnym społecznościom, których inicjatywy – niekiedy wyjątkowo interesujące – mogą zostać wpisane w szerszy kontekst promocji regionu. Realizacja przedsięwzięcia w tym zakresie wymagać będzie wydobycia i wyeksponowania różnorodności tkwiącej w Tyglu Doliny Bugu. Różnorodność ta oraz poczucie dumy lokalnej jest kluczem do sukcesu na płaszczyźnie rozwoju turystyki, lecz również poprawy jakości życia mieszkańców. Do tej pory inicjatywy lokalne w wielu przypadkach były ograniczane z powodu braku dostępnych źródeł wsparcia finansowego – w niektórych przypadkach całkowicie zaprzestawano ich realizacji. Przedsięwzięcie powstało jako odpowiedź na oczekiwania lokalnych społeczności.

Niezbędnym elementem upowszechniania marki regionu, jak również najciekawszych obiektów przyrody i dziedzictwa kulturowego, jest promocja. Przedsięwzięcie nakierowano na promowanie wsi na obszarze działania jako miejsca dobrego do życia i ciekawego spędzania czasu. Niniejsze przedsięwzięcie **ma charakter innowacyjny**, gdyż nie dyskwalifikuje na starcie aktywności lokalnej narzucając ogólny kształt projektu na etapie naboru wniosków. Po głębokich analizach zespół doszedł do wniosku, iż zamiast podejścia typu: „Buduj świetlice razem z nami” (co może oczywiście sprzyjać założeniom LSR) znacznie lepiej jest pozostawić furtkę otwartą na niestandardowe rozwiązania. Być może cele związane z realizacją przykładowego projektu da się zrobić zupełnie nowymi metodami, które na tym etapie nie są znane. Tak więc kluczem do wyboru projektów do realizacji w ramach tego przedsięwzięcia będzie jak najgłębsze i najszersze wpisanie się beneficjenta w cele określone dla tego przedsięwzięcia. Dofinansowanie uzyskają najlepsze pomysły, nie przesądzając, że będzie to remont świetlicy, organizacja festynu, czy też kultywowanie ginących zawodów. **TO WY, DRODZY MIESZKAŃCY WYPEŁNICIE TREŚCIĄ OSTATECZNY KSZTAŁT KIERUNKÓW WSPARCIA!**

Cel przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie może służyć realizacji jednego lub więcej celów szczegółowych LSR, spośród:

Cel 2: Wsparcie oferty kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej

Cel 3: Angażowanie społeczności do realizacji przedsięwzięć lokalnych.

Cel 4: Realizacja inicjatyw edukacyjnych oraz adaptacja dobrych praktyk na obszarze działania.

Szczegółowe powiązania pomiędzy celami ogólnymi i szczegółowymi i SWOT opisano w punktach 3, 5.1 oraz 5.2 niniejszego opracowania.

Ustalono, że w ramach realizacji tego przedsięwzięcia wspierane będą projekty wykorzystujące pulę środków przyznanych przez LGD na Małe projekty oraz działanie „Odnowa i rozwój wsi”.

„Małe projekty”

Beneficjent:

Ustalono, że Zgodnie z założeniami PROW 2007-2013 o pomoc na operacje w ramach „małych projektów” może ubiegać się podmiot będący:

- 1) osobą fizyczną, która jest:
  - a) obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
  - b) pełnoletnia,
  - c) zameldowana na pobyt stały na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju, zwaną dalej "LSR", lub wykonuje działalność gospodarczą na tym obszarze albo
- 2) osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną:
  - a) działającym na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, które posiadają siedzibę na obszarze objętym LSR lub prowadzą działalność na tym obszarze, lub
  - b) utworzonym na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacjom albo stowarzyszeniom, które posiadają siedzibę na obszarze objętym LSR lub prowadzą działalność na tym obszarze.

Forma i poziom finansowania:

Pomoc w ramach działania przyznawana jest w formie refundacji, której podlega nie więcej niż 70 % kosztów kwalifikowalnych małych projektów poniesionych przez beneficjenta.

Pomoc na małe projekty przyznaje się i wypłaca do wysokości limitu, który w okresie realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, zwanego dalej "Programem", wynosi 100 tys. złotych na jednego beneficjenta, przy czym wysokość pomocy przyznanej na realizację jednego małego projektu nie może być wyższa niż **25 tys. złotych**.

Koszty podlegające refundacji:

Kosztami podlegającymi refundacji w ramach realizacji małych projektów są koszty:

- 1) ogólne:
  - a) przygotowania dokumentacji technicznej małego projektu, obejmujące koszty: kosztorysów, projektów architektonicznych lub budowlanych, dokumentacji geologicznej lub hydrologicznej, wypisów lub wyrysów z katastru nieruchomości,
  - b) opłat za patenty lub licencje,
  - c) badań lub analiz,
  - d) sprawowania nadzoru autorskiego lub inwestorskiego;
- 2) robót budowlanych;
- 3) wynagrodzenia za świadczenie usług, w tym usług prawnych lub księgowych;
- 4) podłączenia do Internetu;
- 5) opracowania, druku lub powielenia oraz dystrybucji materiałów informacyjnych lub szkoleniowych, w tym audiowizualnych, dotyczących małego projektu, zakupu lub wynajęcia powierzchni reklamowych, zakupu czasu antenowego oraz zamieszczenia materiałów prasowych w prasie;
- 6) najmu sal lub innych powierzchni lub dzierżawy gruntu;
- 7) zakupu materiałów lub przedmiotów, w tym materiału siewnego lub nasadzeniowego roślin wieloletnich;
- 8) zakupu, najmu lub dzierżawy oraz montażu maszyn, urządzeń, narzędzi, wyposażenia, sprzętu lub oprogramowania, z wyłączeniem środków transportu, przy czym koszt zakupu podlega refundacji jedynie w przypadku, gdy koszt najmu albo dzierżawy przekraczałby koszt zakupu;
- 9) organizacji i przeprowadzenia wydarzeń promocyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych;
- 10) wytyczenia lub oznakowania szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych lub przyrodniczych, w tym pomników przyrody, obiektów małej infrastruktury turystycznej, obiektów historycznych, przyrodniczych, kulturowych lub sakralnych;
- 11) utworzenia lub aktualizacji baz danych, w tym bazy informacji turystycznej;
- 12) tworzenia stron internetowych;
- 13) upominków lub nagród do łącznej wysokości 5 % pozostałych kosztów podlegających refundacji w ramach realizacji małych projektów;
- 14) wynagrodzenia lub pobytu osób prowadzących szkolenia;
- 15) podróży lub wyżywienia uczestników szkoleń;
- 16) noclegu uczestników szkoleń - w przypadku szkoleń trwających co najmniej dwa dni;
- 17) tłumaczeń, jeżeli osoby prowadzące szkolenia nie posługują się językiem polskim.

Do kosztów kwalifikowalnych małych projektów zalicza się:

- 1) podatek od towarów i usług (VAT), uiszczany w związku z poniesieniem kosztów, o których mowa w ust. 1 pkt 1, na zasadach określonych w art. 71 ust. 3 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005, str. 1, z późn. zm.), zwanego dalej "rozporządzeniem nr 1698/2005";
- 2) wartość pracy oraz usług świadczonych nieodpłatnie, stanowiącą iloczyn liczby przepracowanych godzin oraz ilorazu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w roku poprzedzającym rok, w którym złożono wniosek o przyznanie pomocy na małe projekty, i liczby 168, lecz nie więcej niż 10 % całkowitych kosztów kwalifikowalnych małych projektów pomniejszonych o wysokość kosztów ogólnych.

W przypadku przyznania pomocy do kosztów kwalifikowalnych małych projektów zalicza się również koszty, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i ust. 3 Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 maja 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U z 2008 r., nr 138, poz. 868 z późn. zmianami), poniesione przez wnioskodawcę przed dniem zawarcia umowy, na podstawie której jest przyznawana pomoc na małe projekty, lecz nie wcześniej niż w dniu, w którym został złożony wniosek o przyznanie pomocy na małe projekty, a w przypadku kosztów stanowiących koszty ogólne – nie wcześniej niż w dniu 1 stycznia 2007 r.

Jeżeli mały projekt jest realizowany także poza obszarem objętym LSR, koszty poniesione poza tym obszarem nie są kosztami kwalifikowanymi małych projektów.

Uwagi szczegółowe:

Powyższe zestawienie ma charakter ogólnej informacji na temat podstawowych zagadnień z zakresu „małych projektów”. Szczegółowe informacje dostępne są w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 maja 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U z 2008 r., nr 138, poz. 868 z późn. zmianami). Powyższe **rozporządzenie ma charakter nadrzędny w stosunku do zapisów LSR**. Aktualną wersję rozporządzenia można również uzyskać kontaktując się z biurem SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”. Organizacja „Małych projektów” w niniejszym przedsięwzięciu została pomyślana w sposób, który gwarantuje przyczynianie się do osiągnięcia celów LSR oraz nawiązywania do specyfiki obszaru objętego LSR, co wynika z ww. rozporządzenia. Każdy projekt będzie oceniany pod kątem zgodności z lokalnymi uwarunkowaniami (SWOT) oraz pod kątem kryteriów mierzalnych, co ma zapewnić ich adekwatność i właściwą jakość.

W przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą ubiegających się o dofinansowanie w ramach niniejszego działania mają zastosowanie zasady udzielania pomocy publicznej.

WSKAŹNIKI PRZEDSIĘWZIĘCIA (w zakresie „Małych projektów”):

Typ wskaźnika	Wskaźnik	Wartość
Produkt	Liczba beneficjentów	150
	Całkowita wartość projektów [zł]	4 430 887,00
Rezultat	Liczba uczestników szkoleń, warsztatów, imprez, praktyk zrealizowanych w ramach działania	3000
	Liczba inicjatyw realizowanych w partnerstwie międzysektorowym	100
Oddziaływanie	Liczba nowopowstałych stowarzyszeń (na skutek szkoleń) czyli wzrost aktywności	20
	Wzrost aktywności i potencjału w pozyskiwaniu funduszy na rozwój mierzony liczbą wniosków złożonych do innych funduszy (poza LEADER)	60

MIARY PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Łączna wysokość środków na realizację działania	3 101 620,00 złotych
Wartość projektów (z wkładem własnym)	4 430 887,00 złotych
Szacowana liczba zrealizowanych projektów	150
EFROW w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu (%)	70%
Wkład własny (%)	30% z możliwością wniesienia wkładu niefinansowego w wysokości nie większej niż 10 % całkowitych kosztów kwalifikowalnych małych projektów pomniejszonych o wysokość kosztów ogólnych.
Alokacja na poszczególne lata	2009 – 700 000 2010 – 1 000 000 2011 – 600 000 2012 – 500 000 2013 – 301 620

„Odnowa i rozwój wsi”

Beneficjent:

Ustalono, że w ramach realizacji tego przedsięwzięcia wspierane będą projekty wykorzystujące pulę środków przyznanych przez LGD na działanie „Odnowa i rozwój wsi”. Zgodnie z założeniami PROW 2007 – 2013 o pomoc na operacje w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” może ubiegać się:

gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego;
osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, działająca na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania;
organizacja pozarządowa o statusie organizacji pożytku publicznego w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.2)), której cele statutowe są zbieżne z celami działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Forma i poziom finansowania:

Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 75% kosztów kwalifikowalnych operacji. Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 25% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta lub uzyskanych z innych źródeł finansowania wkładu własnego dopuszczonych przez PROW 2007 – 2013 (Fundusz Kościelny, środki innych j.s.t., Ministerstwo Sportu, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

Pomoc finansowa ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych projektu. Maksymalna wysokość pomocy na realizację projektów w jednej miejscowości wynosi **500 tys. zł** w okresie realizacji Programu. Wielkość pomocy przyznanej na realizację jednego projektu nie może być niższa niż 25 tys. zł.

Koszty podlegające refundacji:

Tak jak w działaniu Odnowa i rozwój wsi pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- 1) budowy, przebudowy, remontu lub wyposażania budynków pełniących funkcje rekreacyjne, sportowe i społeczno-kulturalne, w tym świetlic i domów kultury, z wyłączeniem szkół, przedszkoli i żłobków;
- 2) budowy, przebudowy, remontu lub wyposażania obiektów małej architektury;
- 3) budowy, przebudowy lub remontu przeznaczonych do użytku publicznego ścieżek rowerowych, szlaków pieszych, placów zabaw, miejsc rekreacji oraz obiektów sportowych, z wyłączeniem sal sportowych przeznaczonych wyłącznie dla szkół lub przedszkoli;
- 4) zakupu towarów służących przedsięwzięciom związanym z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych lub tradycyjnych zawodów;
- 5) związanych z kształtowaniem obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych, ze względu

- na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, w szczególności poprzez odnawianie lub budowę placów parkingowych, chodników lub oświetlenia ulicznego;
- 6) urządzania i porządkowania terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku;
  - 7) budowy, przebudowy lub remontu infrastruktury turystycznej;
  - 8) zagospodarowania zbiorników i cieków wodnych w celu wykorzystania ich do rekreacji lub w celu poprawy estetyki miejscowości;
  - 9) rewitalizacji budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, użytkowanych na cele publiczne oraz obiektów małej architektury, odnawiania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci;
  - 10) zakupu i odnawiania obiektów charakterystycznych dla danego regionu lub tradycji budownictwa wiejskiego i ich adaptacji na cele publiczne;
  - 11) budowy, przebudowy, remontu lub wyposażania obiektów budowlanych przeznaczonych na cele promocji lokalnych produktów i usług, w tym pawilonów, punktów wystawowych, sal ekspozycyjnych lub witryn;
  - 12) odnawiania elewacji zewnętrznych i dachów w budynkach architektury sakralnej wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków i odnawiania cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków;
  - 13) wyburzenia i rozbiórki zdewastowanych obiektów budowlanych w celu uporządkowania terenu w miejscowości, jeżeli niemożliwe jest ich odnowienie i dalsze użytkowanie - w zakresie koniecznym do realizacji operacji wymienionych w pkt 1-12;
  - 14) zakupu materiału siewnego lub nasadzeniowego roślin wieloletnich - koniecznego do realizacji operacji;
  - 15) zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
  - 16) ogólnych, które są bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

Do kosztów kwalifikowalnych, o których mowa w pkt 16, zalicza się koszty w wysokości nieprzekraczającej 10 % pozostałych kosztów kwalifikowalnych, obejmujące koszty:

- 1) przygotowania dokumentacji technicznej operacji, w tym:
  - a) kosztorysów,
  - b) projektów architektonicznych lub budowlanych,
  - c) ocen lub raportów oddziaływania na środowisko,
  - d) dokumentacji geologicznej lub hydrologicznej,
  - e) wypisów i wyrysów z katastru nieruchomości,
  - f) usług geodezyjno-kartograficznych,
  - g) usług rzeczoznawcy majątkowego;
- 2) opłat za patenty lub licencje;
- 3) sprawowania nadzoru inwestorskiego lub autorskiego i związane z kierowaniem robotami budowlanymi;
- 4) przygotowania innych dokumentów niezbędnych do realizacji operacji.

Do kosztów kwalifikowalnych zalicza się także podatek od towarów i usług (VAT), na zasadach określonych w art. 71 ust. 3 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005, str. 1, z późn. zm.).

Uwagi szczegółowe:

Powyższe zestawienie ma charakter ogólnej informacji na temat podstawowych zagadnień

z zakresu działania „Odnowa i rozwój wsi”. Szczegółowe informacje dostępne są w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 lutego 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Odnowa i rozwój wsi" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U z 2008 r., nr 38, poz. 220 z późn. zmianami). Powyższe **rozporządzenie ma charakter nadrzędny w stosunku do zapisów LSR**. Aktualną wersję rozporządzenia można również uzyskać kontaktując się z biurem SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”.

MIARY PROJEKTU (w zakresie Odnowa i rozwój wsi):

Łączna wysokość środków na realizację działania	5 169 366 zł
Wartość projektów (z wkładem własnym)	6 892 489 zł
Szacowana liczba zrealizowanych projektów	12
EFROW w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu (%)	75%
Wkład własny (%)	25%
Alokacja na poszczególne lata	2009 – 3 800 000 2010 – 0 2011 – 1 369 366 2012 – 0 2013 – 0 2014 – 0

WSKAŹNIKI PROJEKTU:

Typ wskaźnika	Wskaźnik	Wartość
Produkt	Liczba beneficjentów	20
	Całkowita wartość inwestycji [zł]	6 892 489 zł
	Liczba miejscowości, w których zrewitalizowana została przestrzeń publiczna	19
Rezultat	Liczba mieszkańców korzystających z nowych/zmodernizowanych obiektów infrastrukturalnych	10 000
	Liczba nowych inicjatyw turystycznych, edukacyjnych, integracyjnych, rekreacyjnych zrealizowanych na bazie nowych/zmodernizowanych obiektach infrastrukturalnych	50
	Liczba miejscowości w których zrewitalizowana została przestrzeń publiczna	19
Oddziaływanie	Przyrost liczby ludności obszarów wiejskich w związku zew wzrostem atrakcyjności miejsca zamieszkania	10%
	Wzrost atrakcyjności i poprawa jakości oferty turystycznej obszaru LGD mierzona przyrostem liczby ofert turystycznych w stosunku do wielkości bazowej (2009)	10%

5.3.2 Przedsięwzięcie: Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby.

Uzasadnienie

Jednym z zasadniczych elementów niniejszej strategii jest przedsiębiorczość. Inicjatywy o charakterze ekonomicznym są podstawą rozwoju regionu poprzez tworzenie solidnych podstaw ekonomicznych biznesmenów oraz tworzenie nowych miejsc pracy dla mieszkańców – zwłaszcza pozarolniczych, co jest niezwykle istotne z punktu widzenia LSR. Dodatkowym efektem tego programu będzie wzmacnianie aktywnych postaw związanych z rozwojem oraz zakładaniem firm na wsi. W efekcie zadaniem tej inicjatywy będzie nie tylko poprawa konkurencyjności regionu i jakości usług, lecz również stworzenie zasobu dobrych wzorów i przykładów do naśladowania. Istotnym elementem inicjatywy będzie włączanie przedsiębiorców do działań LGD. Zgodnie z założeniami PROW realizacja przedsięwzięcia stworzy warunki dla dywersyfikacji działalności gospodarczej i poprawy możliwości zatrudnienia, przyczyniając się tym samym do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich.

Jednocześnie mając na uwadze wyniki przeprowadzonej analizy SWOT, jednym z istotniejszych elementów LSR jest wspieranie oraz rozwój przedsiębiorczości w zakresie agroturystyki i oferty rekreacyjno-turystycznej. Dziedziny te określono jako ważne szanse rozwojowe. Niniejsze przedsięwzięcie w swoim założeniu ma za zadanie wspieranie rolników, którzy zechcą uruchomić w swoich gospodarstwach dodatkową działalność pozarolniczą zgodnie z założeniami działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*.

Zważywszy możliwości finansowania tego typu inicjatyw w ramach PROW 2007-2013 dostępnych do realizacji w ramach 4 osi (LEADER) istnieje możliwość aplikowania o środki w ramach dwóch Działań PROW 2007 - 2013:

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

Powyższe Działania różnią się przede wszystkim grupą docelową – podczas, gdy pierwsze skierowane jest do rolników, drugie ma służyć rozwojowi małej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

Cel projektu

Przedsięwzięcie może służyć realizacji celu 1 LSR, który w bezpośredni sposób wynika z przeprowadzonej analizy SWOT.

Cel 1: Rozwój agroturystyki oraz innych zrównoważonych form działalności pozarolniczej

Cele LSR w bezpośredni sposób wynikają z przeprowadzonej analizy SWOT. Szczegółowe powiązania pomiędzy celami ogólnymi i szczegółowymi i SWOT opisano w punktach 3, 5.1, 5.2 oraz 5.3 niniejszego opracowania.

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

Beneficjent:

Osoba fizyczna ubezpieczona na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników jako rolnik, małżonek rolnika lub domownik.

Forma i poziom finansowania:

Pomoc ma formę zwrotu części kosztów kwalifikowalnych operacji. Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi w gospodarstwie rolnym, w okresie realizacji Programu, nie może przekroczyć **100 000 zł** (25 616,1 euro). Równowartość kwoty wyrażona w euro ma charakter indykatywny. Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 50% kosztów kwalifikowalnych operacji.

Zgodnie z założeniami PROW przedmiotem wsparcia mogą zostać objęte dziedziny gospodarki w zakresie:

- 1) usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa;
- 2) usług dla ludności;
- 3) sprzedaży hurtowej i detalicznej;
- 4) rzemiosła lub rękodzielnictwa;
- 5) robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych;
- 6) usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem;
- 7) usług transportowych;
- 8) usług komunalnych;
- 9) przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych;
- 10) magazynowania lub przechowywania towarów;
- 11) wytwarzania produktów energetycznych z biomasy;
- 12) rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Pomoc nie obejmuje kosztów:

- 1) podatku od towarów i usług (VAT);
- 2) nabycia nieruchomości;
- 3) nabycia rzeczy używanych.

Koszty podlegające refundacji:

Refundacji podlegają wydatki zgodnie z wykazem w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. (Dz. U z 2007 r., nr 200, poz. 1442 z późn. zmianami).

Uwagi szczegółowe:

Powyższe zestawienie ma charakter ogólnej informacji na temat podstawowych zagadnień z zakresu działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. Szczegółowe informacje dostępne są w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania "Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej" objętego

Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. (Dz. U z 2007 r., nr 200, poz. 1442 z późn. zmianami). Powyższe **rozporządzenie ma charakter nadrzędny w stosunku do zapisów LSR**. Aktualną wersję rozporządzenia można również uzyskać kontaktując się z biurem SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”. Wykaz działalności nierolniczych, w zakresie których może być przyznana pomoc stanowi załącznik 1 do ww. rozporządzenia.

MIARY PRZEDSIĘWZIĘCIA (w zakresie Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej):

Łączna wysokość środków na realizację działania	1 033 873 zł
Wartość projektów (z wkładem własnym)	2 522 650 zł
Szacowana liczba zrealizowanych projektów	8
EFROW w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu (%)	50%
Wkład własny (%)	50%
Alokacja na poszczególne lata	2010 – 700 000 2011 – 333 873

WSKAŹNIKI PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Typ wskaźnika	Wskaźnik	Wartość
Produkt	Liczba beneficjentów	7
	Całkowita wartość inwestycji [zł]	2 522 650 zł
Rezultat	Liczba gospodarstw rolnych, które rozpoczęły prowadzenie działalności pozarolniczej	7
	Liczba utworzonych miejsc pracy brutto	4
Oddziaływanie	Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych na obszarach wiejskich mierzonej zmianą w stosunku do wielkości bazowej	2 %

Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.

Beneficjent:

Osoba fizyczna lub osoba prawna, lub jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej, które prowadzą działalność jako mikroprzedsiębiorstwo zatrudniające poniżej 10 osób, i mające obrót nieprzekraczający równowartości w zł 2 mln euro.

Forma i poziom finansowania:

Poziom pomocy finansowej wynosi **maksymalnie 50%** kosztów kwalifikowalnych operacji i ma formę zwrotu części kosztów kwalifikowalnych operacji. Wysokość pomocy przyznanej na realizację operacji nie może przekroczyć:

- 1) **100 tys. zł** – jeśli biznesplan przewiduje utworzenie od 1 do 2 miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem rzeczowym operacji;
- 2) **200 tys. zł** – jeśli biznesplan przewiduje utworzenie powyżej 2 i mniej niż 5 miejsc pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem rzeczowym operacji;
- 3) **300 tys. zł** – jeśli biznesplan przewiduje utworzenie co najmniej 5 miejsc pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem rzeczowym operacji.

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi, w okresie realizacji Programu, nie może przekroczyć **300 tys. zł**.

W przypadku przetwórstwa produktów rolnych (objętych załącznikiem nr 1 do Traktatu Wspólnot Europejskich) lub jadalnych produktów leśnych, maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi, w okresie realizacji Programu, wynosi **100 tys. zł**.

Pomocy udziela się podmiotom z tytułu inwestycji związanych z tworzeniem lub rozwojem mikroprzedsiębiorstw, działających w zakresie:

- 1) usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa;
- 2) usług dla ludności;
- 3) sprzedaży hurtowej i detalicznej;
- 4) rzemiosła lub rękodzielnictwa;
- 5) robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych;
- 6) usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem;
- 7) usług transportowych;
- 8) usług komunalnych;
- 9) przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych;
- 10) magazynowania lub przechowywania towarów;
- 11) wytwarzania produktów energetycznych z biomasy;
- 12) rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Koszty podlegające refundacji:

Refundacji podlegają wydatki zgodnie z wykazem w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu

przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania "Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. (Dz. U z 2007 r., nr 139, poz. 883 z późn. zmianami).

Uwagi szczegółowe:

Powyższe zestawienie ma charakter ogólnej informacji na temat podstawowych zagadnień z zakresu działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. Szczegółowe informacje dostępne są w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania "Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. (Dz. U z 2007 r., nr 139, poz. 883 z późn. zmianami). Powyższe **rozporządzenie ma charakter nadrzędny w stosunku do zapisów LSR**. Aktualną wersję rozporządzenia można również uzyskać kontaktując się z biurem SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”. Wykaz działalności gospodarczych, w zakresie których może być przyznana pomoc stanowi załącznik 1 do ww. rozporządzenia.

W przypadku przedsiębiorców ubiegających się o dofinansowanie w ramach niniejszego działania mają zastosowanie zasady udzielania pomocy publicznej.

MIARY PRZEDSIĘWZIĘCIA (w zakresie Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw):

Łączna wysokość środków na realizację działania	1 033 873 zł
Wartość projektów (z wkładem własnym)	2 522 650 zł
Szacowana liczba zrealizowanych projektów	10
EFROW w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu (%)	50%
Wkład własny (%)	50%
Alokacja na poszczególne lata	2010 – 800 000 2011 – 233 873

WSKAŹNIKI PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Typ wskaźnika	Wskaźnik	Wartość
Produkt	Liczba wspieranych mikroprzedsiębiorstw	10
Rezultat	Liczba mikroprzedsiębiorstw, które rozpoczęły działalność po uzyskaniu dotacji PROW	5
	Liczba utworzonych miejsc pracy brutto	10
Oddziaływanie	Zmniejszenie stopy bezrobocia na obszarach wiejskich mierzonej zmianą w stosunku do wielkości bazowej	2%

5.3.3. Przedsięwzięcie: Wsparcie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Zgodnie z założeniami Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, obok działań realizowanych przez społeczności lokalne, samorząd oraz przedsiębiorców w formie Realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju LGD będzie realizowało projekty na obszarze określonych w PROW jako „Wdrażanie projektów współpracy” oraz „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania”. Niniejsze przedsięwzięcie stanowi przede wszystkim formę „pionowego” wsparcia dla przedsięwzięć 5.3.1 oraz 5.3.2, dlatego też poszczególne jego aspekty (bezpośrednio lub pośrednio) muszą być zgodne przynajmniej z jednym celem LSR.

Cel przedsięwzięcia

Operacje w ramach tego przedsięwzięcia mogą służyć realizacji jednego lub więcej celów LSR, które w bezpośredni lub pośredni sposób wynikają z przeprowadzonej analizy SWOT.

Cel 1: Rozwój agroturystyki oraz innych zrównoważonych form działalności pozarolniczej

Cel 2: Wsparcie oferty kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej

Cel 3: Angażowanie społeczności do realizacji przedsięwzięć lokalnych.

Cel 4: Realizacja inicjatyw edukacyjnych oraz adaptacja dobrych praktyk na obszarze działania.

Wdrażanie projektów współpracy

Uzasadnienie

Współpraca Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu” z zewnętrznymi podmiotami ma na celu wymianę doświadczeń i animowanie innowacyjnych rozwiązań kreujących aktywność na obszarach wiejskich. Współpraca nie opiera się jedynie na Partnerstwie LGD z innymi instytucjami, ale przede wszystkim na kreowaniu efektywnych Partnerstw lokalnych w poszczególnych obszarach aktywności wiejskiej, pomiędzy animatorami tej aktywności.

Dotychczasowe doświadczenie w realizacji projektów Partnerskich, zainicjowanych w ramach II Schematu Pilotażowego Programu Leader Plus wskazuje, że są one efektywne jeśli:

- zaangażowane w realizację projektu i zauważające wymierne efekty jego realizacji są wszystkie strony Partnerstwa,
- zostały skierowane do ściśle określonej grupy podmiotów i odpowiadają jej oczekiwaniom,
- poza wymianą doświadczeń projekty proponują i/lub wdrażają nowatorskie rozwiązania, prezentują projekty modelowe, inne podejście do poszczególnych obszarów aktywności wiejskiej,
- animują do stałych kontaktów pomiędzy stronami projektu współpracy, przynoszących stronom wymierne korzyści (np. promocję regionu, cykliczną wymianę doświadczeń, wzajemny udział w przedsięwzięciach lokalnych).

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania – „Tygiel Doliny Bugu” realizuje projekty współpracy zarówno z krajowymi jak i zagranicznymi organizacjami o podobnym charakterze: Lokalnymi Grupami Działania, najbardziej wymierne efekty osiągając na płaszczyźnie współpracy krajowej, umożliwiającą częste i wielopłaszczyznowe kontakty Partnerstw.

Niniejszą strategią rozwoju zostaną objęte projekty już funkcjonujących Partnerstw:

- *krajowych*: Lokalna Grupa Działania „Warmiński Zakątek” i LGD „Bory Tucholskie”, Stowarzyszenie Rozwoju „SPISZA I OKOLICY w Łąpszach Niżnych,
- *zagranicznych*: WG „Nemunas” Litwa

Projektuje się również realizację projektów współpracy z nowymi Partnerami krajowymi i zagranicznymi. Planowane do realizacji projekty współpracy mają na celu kreowanie nowych instrumentów rozwoju obszarów wiejskich, otwarcie mieszkańców wsi na nowatorskie działania, pokonywanie barier kulturowych i rozwojowych w rozwoju mieszkańców i wykorzystywaniu lokalnych zasobów, mają służyć jak najpełniejszemu wykorzystaniu specyfiki obszaru. Jest to możliwe dzięki dokonaniem wyborowi Partnerstw, o podobnych uwarunkowaniach przestrzennych, przyrodniczych i społecznych.

OPIS FUNKCJONUJĄCYCH PARTNERSTW, W RAMACH KTÓRYCH REALIZOWANE BĘDĄ PROJEKTY WSPÓŁPRACY

Nazwa Partnera	Lokalna Grupa Działania „Warmiński Zakątek”
Dokument potwierdzający funkcjonowanie Partnerstwa	Porozumienie o współpracy z dnia 24 sierpnia 2007
Dotychczasowe doświadczenie we współpracy	Wizyta studyjna (wzajemne spotkania, wymiana doświadczeń stron Partnerstwa) : sierpień 2007, październik 2007, luty 2008, listopad 2008
Obszary Partnerstwa	Wzajemna wymiana doświadczeń dotycząca realizacji projektów według podejścia LEADER w zakresie: aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich, tworzenia warunków do powstawania nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja, realizacja trójsektorowych projektów angażujących partnerów społecznych, gospodarczych i samorządy lokalne, uczestnictwo w projektach ekologicznych i wspieranie projektów na rzecz ochrony przyrody. Zapewnienie wzajemnej wymiany informacji. Stwarzanie warunków dla wzajemnej prezentacji dorobku lokalnych środowisk artystycznych, kulturalnych i dziedzictwa kulinarnego wsi. Wdrażanie wspólnych innowacyjnych projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe i historyczne obszarów współpracy. Wzajemne wsparcie we wdrażaniu LSR.
Harmonogram współpracy w ramach LSR	Od roku 2009 cyklicznie: co najmniej dwa przedsięwzięcia w roku, o charakterze spotkań branżowych, inicjujących stałą współpracę poszczególnych środowisk
Nazwa Partnera	Lokalna Grupa Działania „BORY TUCHOLSKIE”
Dokument potwierdzający funkcjonowanie Partnerstwa	Porozumienie o współpracy z dnia 22 listopada 2007
Dotychczasowe doświadczenie we współpracy	Wizyta studyjna listopad 2007 Temat wizyty: Wymiana doświadczeń i nawiązanie Partnerstw lokalnych związanych z kreowaniem i promocją produktów regionalnych
Obszary Partnerstwa	Wzajemna wymiana doświadczeń dotycząca realizacji projektów według podejścia LEADER w zakresie: aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich, tworzenia warunków do powstawania nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja, realizacja trójsektorowych projektów angażujących partnerów społecznych, gospodarczych i samorządy lokalne, uczestnictwo w projektach ekologicznych i wspieranie projektów na rzecz ochrony przyrody. Zapewnienie wzajemnej wymiany informacji. Stwarzanie warunków dla wzajemnej prezentacji dorobku lokalnych środowisk artystycznych, kulturalnych i dziedzictwa kulinarnego wsi. Wdrażanie wspólnych

	innowacyjnych projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe i historyczne obszarów współpracy. Wzajemne wsparcie we wdrażaniu LSR.
Harmonogram współpracy w ramach LSR	Od roku 2009 cyklicznie: co najmniej dwa przedsięwzięcia w roku, o charakterze spotkań branżowych, inicjujących stałą współpracę poszczególnych środowisk
Nazwa Partnera	Stowarzyszenie Rozwoju „SPISZA I OKOLICY” w Łąpszach Niżnych,
Dokument potwierdzający funkcjonowanie Partnerstwa	Porozumienie o współpracy z dnia 9 marca 2008
Dotychczasowe doświadczenie we współpracy	Wizyta studyjna : 9 marca 2008 Niedzica Temat wizyty: podpisanie porozumienia o współpracy
Obszary Partnerstwa	Wymiana doświadczeń i informacji o planowanych oraz wdrażanych projektach: schroniska turystycznego, rolnictwa ekologicznego, sklepu regionalnego, Wspólne działanie w Krajowej Sieci Leader Plus, Podejmowanie wspólnych przedsięwzięć informacyjnych i promocyjnych, Konsultacje i współpraca przy realizacji wspólnych działań w ramach PROW 2007 – 2013, Współdziałanie na rzecz inicjatywy mającej na celu zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, Inicjowanie i realizowanie wspólnych projektów, kwalifikujących się do wsparcia ze środków zewnętrznych, w tym programu Leader, Wymiana kulturowa
Harmonogram współpracy w ramach LSR	Od roku 2009 cyklicznie: co najmniej dwa przedsięwzięcia w roku, o charakterze spotkań branżowych, inicjujących stałą współpracę poszczególnych środowisk
Nazwa Partnera	WG „NEMUNAS”
Dokument potwierdzający funkcjonowanie Partnerstwa	Porozumienie o współpracy z dnia 18 listopada 2007
Dotychczasowe doświadczenie we współpracy	Wizyta studyjna : listopad 2008 Temat wizyty: podpisanie porozumienia o współpracy, wymiana doświadczeń, opracowanie harmonogramu współpracy
Obszary Partnerstwa	Wzajemna wymiana doświadczeń dotycząca realizacji projektów według podejścia LEADER w zakresie: aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich, tworzenia warunków do powstawania nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja, realizacja trójsektorowych projektów angażujących partnerów społecznych, gospodarczych i samorządy lokalne, uczestnictwo w projektach ekologicznych i wspieranie projektów na rzecz ochrony przyrody. Zapewnienie wzajemnej wymiany informacji. Stwarzanie warunków dla wzajemnej prezentacji dorobku lokalnych środowisk artystycznych, kulturalnych i dziedzictwa kulinarnego wsi. Wdrażanie wspólnych innowacyjnych projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe i historyczne obszarów współpracy. Wzajemne wsparcie we wdrażaniu LSR.
Harmonogram współpracy w ramach LSR	Od roku 2009 cyklicznie: co najmniej dwa przedsięwzięcia w roku, o charakterze spotkań branżowych, inicjujących stałą współpracę poszczególnych środowisk

Preferowane obszary i zasady realizacji projektów współpracy:

- projekty realizowane z udziałem przedstawicieli wszystkich Gmin obszaru Partnerstwa,
- projekty realizowane w układzie branżowym (kierowane do poszczególnych grup podmiotów funkcjonujących na obszarach wiejskich): rolników (np. gospodarstwa agroturystyczne, ekologiczne, różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, odnawialne źródła energii,

turystyka wiejska), podmiotów gospodarczych, lokalnych liderów wiejskich, organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego,

- poza wymianą doświadczeń projekty proponują i/lub wdrażają nowatorskie rozwiązania, prezentują projekty modelowe, inne podejście do poszczególnych obszarów aktywności wiejskiej,

- projekty przyczyniają się do rozwoju i wykorzystania zasobów lokalnych, kreujących specyfikę obszaru,

- projekty animują do stałych kontaktów pomiędzy stronami projektu współpracy, przynoszących stronom wymierne korzyści (np. promocję regionu, cykliczną wymianę doświadczeń, wzajemny udział w przedsięwzięciach lokalnych).

Projekty planowane do realizacji obejmują:

- przygotowanie programów współpracy (na poziomie porozumień o współpracy i poszczególnych projektów),

- wdrażanie programów współpracy.

MIARY PRZEDSIĘWZIĘCIA (w zakresie Wdrażanie projektów współpracy):

Łączna wysokość środków na realizację działania	267 381 zł
Szacowana liczba zrealizowanych projektów współpracy	18
EFROW w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu (%)	100%
Wkład własny (%)	0%
Alokacja na poszczególne lata	2009 – 40 000 2010 – 70 000 2011 – 70 000 2012 – 47 381 2013 – 40 000

WSKAŹNIKI PRZEDSIĘWZIĘCIA:

Typ wskaźnika	Wskaźnik	Wartość
Produkt	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	18
	wartość zrealizowanych projektów współpracy	267 381 zł
	Liczba osób i podmiotów obszaru LGD – bezpośrednich uczestników projektów współpracy	300
Rezultat	Liczba nowych form działalności rolniczej i pozarolniczej zrealizowanych w wyniku realizacji projektów współpracy	15
	Liczba Partnerstw lokalnych związanych i funkcjonujących w wyniku realizacji projektów współpracy	10
Oddziaływanie	Wzrost aktywności społecznej na obszarach wiejskich mierzony liczbą nowych przedsięwzięć zrealizowanych w wyniku projektów współpracy	10

Funkcjonowanie lokalnej grupy działania

Uzasadnienie

Skuteczna realizacja założonych celów LSR wymaga stworzenia odpowiednich warunków technicznych, materialnych oraz kadrowych. Realizacja LEADER w perspektywie 2007-2013 swą złożonością i poziomem komplikacji daleko przekracza możliwości spontanicznego i społecznego działania związanego z obsługą projektu. Należy też pamiętać o odpowiedzialności związanej z realizacją oraz sprawozdawczością, która wyklucza wolontariat. Dlatego też, zgodnie z założeniami PROW przewidziano przekazanie części środków z projektu na jego techniczną obsługę. Środki te pozwalają też na podjęcie działań własnych LGD w zakresie promocji regionu oraz podejmowanych działań.

Mając na względzie przeprowadzoną analizę SWOT, wynikające z niej cele LGD jak też ramy nakreślone przez zakres kosztów kwalifikowanych przez PROW, prezentujemy poglądowe zestawienie dotyczące przewidywanych operacji.

DZIAŁALNOŚĆ BIEŻĄCA		
1	diety członków organu decyzyjnego za udział w posiedzeniach RADY	Pozycja obejmuje zwrot kosztów udziału w posiedzeniach Rady (dojazd + dieta)
2	podróże członków organu decyzyjnego w związku z wykonywanymi obowiązkami	Koszty delegacji członków Rady na szkolenia, wizyty w miejscu realizacji projektu etc.
3	wynagrodzenia i inne świadczenia pracowników LGD	Szacowane koszty obejmują zatrudnienie wskazane w punkcie I Strategii
4	podróże służbowe pracowników LGD	wyjazdy na szkolenia, delegacje
5	umowy - zlecenia (eksperti)	wsparcie ekspertów planowane w zakresie: oceny formalnej i wstępnej oceny merytorycznej złożonych w ramach konkursów wniosków
6	wynagrodzenie za aktualizację/ewaluację LSR	na koniec każdego roku na zlecenie zostanie wykonana ewaluacja LSR, działanie zabezpiecza również środki na aktualizację Lokalnej Strategii Rozwoju w trakcie jej realizacji
7	najem i utrzymanie pomieszczeń biurowych	koszty wynajmu obiektu
8	telefon, internet, wykup i utrzymanie domeny, opłaty pocztowe	Opłaty za media ponoszone w związku z funkcjonowaniem biura LGD, działalnością promocyjną, informacyjną
9	sprzęt biurowy i komputerowy: zakup, utrzymanie i konserwacja drobne prace remontowe – przystosowanie obiektów biurowych do funkcjonowania biura LGD	zestaw startowy: laptop 3 szt., komputer stacjonarny 2 szt., drukarki 3 szt., meble – uzupełnienie wyposażenia biura, bindownica, kompleksowe wyposażenie sali konferencyjnej, stół konferencyjny, krzesła, projektor, żaluzje naokienne, nagłośnienie, wyposażenie zaplecza kuchennego, drobne prace remontowe
10	zakup materiałów biurowych	pakiet startowy, zestaw tuszy do drukarki kolor
11	zakup materiałów biurowych	ryczałt miesięczny (bieżące wydatki materiałowe związane z funkcjonowaniem biura)
12	obsługa finansowo - księgowa	umowa - zlecenie (księgowa)
13	doradztwo prawne	umowa - zlecenie (obsługa prawna)
14	opłaty notarialne, skarbowe i sądowe, koszty prowadzenia rachunków bankowych, opłaty pocztowe itp.	Bieżące koszty obsługi biura i obsługi przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR
BADANIA DOTYCZĄCE OBSZARU OBJĘTEGO LSR		
1	Badania i analizy dotyczące obszaru objętego LSR	ścieżki rowerowe
2	studia i plany wykonalności	1. CHATA PODLASKA - standardowy projekt budowlany wykonania budynku mieszkalnego o pow.

		Ok..150 m2 w stylu podlaskim (na własność LGD do indywidualnych adaptacji) 2. Studium certyfikacji produktu kulinarnego, czyli krok po kroku z piekła formalności do pysznej kuchni 3. Wzorcowe studium wykonalności przedsięwzięć inwestycyjnych (opracowanie zawierające wymagane arkusze kalkulacyjne, instrukcje i wskazówki do wykonywania obliczeń, stosowane wskaźniki dla poszczególnych działań) - interaktywne, tzn. z aktywnymi polami przenoszącymi właściwe dane w całym dokumencie
3	plany rozwoju gospodarczego i plany rozwoju przedsiębiorczości	1. Plan rozwoju obszaru LGD w oparciu o zintegrowany produkt: a) turystyczny, b)kulturalny 2. Koncepcja kierunków rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich z uwzględnieniem : "przepisów" i dobrych praktyk partnerstw publiczno - prywatno- społecznych
4	konsultacje	Produkt lokalny - wsparcie przy realizacji modelowego projektu certyfikacji produktu lokalnego
5.	Ankietyzacja potrzeb mieszkańców obszaru LGD	Monitoring/aktualizacja LSR
6.	Dokumentacja walorów obszaru LGD	Zdjęcia wysokościowe – badanie obszaru
7.	Badanie dotyczące potrzeb konsumenckich.	Badanie wśród turystów odwiedzających teren LGD.
INFORMOWANIE O LSR: OBSZARZE, STRATEGII, DZIAŁALNOŚCI		
1	doradztwo w przygotowaniu wniosków	podparcie pracy własnej doradcami - specjalistami. Kwota liczona za 1 umowę
2	opracowania, przygotowanie, druk, powielanie materiałów informacyjnych	materiały promocyjne (tyle co i nic), mapy ścieżek rowerowych w formie folderowej
3	zakup czasu antenowego w radiu i telewizji	reklama działalności i upowszechnianie informacji o ogłaszanych konkursach
4	reklama w prasie	reklama działalności i upowszechnianie informacji o ogłaszanych konkursach
5	tworzenie i obsługa baz danych o obszarze objętym LSR	bazy danych: ngo, turystyka (spać, jeść, zobaczyć, kultura, rekreacja)
6	prowadzenie i aktualizacja stron internetowych	wynagrodzenie miesięczne
7	doradztwo w przygotowaniu wniosków	podparcie pracy własnej doradcami - specjalistami. Kwota liczona za 1 umowę
8	Telewizja internetowa	Promocja przez Internet obszaru, kultury, ciekawych wydarzeń.
9	Ulotki informacyjne	Informacja o działalności LGD i dobrych praktykach LEADER
SZKOLENIE PRACOWNIKÓW LGD, CZŁONKÓW ZARZĄDU I ORGANU DECYZYJNEGO		
1	wynajem sprzętu lub pomieszczeń do przeprowadzenia szkolenia	W zakresie działań szkoleniowych nie prowadzono szczegółowego podziału na rodzaje szkoleń – z pewnością w pierwszych dwóch latach wdrażania LSR niezbędnych jest wiele szkoleń obejmujących poszczególne płaszczyzny redystrybucji środków PROW .
2	wynagrodzenia wykładowców	Dotyczy szkoleń organizowanych przez LGD
3	podróż i wyżywienie uczestników szkolenia	Dotyczy szkoleń wyjazdowych (płatne usługi szkoleniowe organizowane przez jednostki zewnętrzne), oraz szkoleń organizowanych przez LGD
4	noclegi	Dotyczy szkoleń wyjazdowych (płatne usługi szkoleniowe organizowane przez jednostki zewnętrzne)
5	tłumaczenia	Dotyczy szkoleń i warsztatów organizowanych przez LGD z udziałem Partnerów zagranicznych

6	materiały szkoleniowe	Dotyczy szkoleń organizowanych przez LGD
7	udział w szkoleniu	Dotyczy szkoleń wyjazdowych (płatne usługi szkoleniowe organizowane przez jednostki zewnętrzne)
WYDARZENIA PROMOCYJNE		
1	wynajem sprzętu	Organizacja lokalnych i ponadlokalnych przedsięwzięć kulturalnych
2	wynagrodzenia	
3	tłumaczenia	
4	materiały promocyjne	
5	nagrody (do 5% pozostałych kosztów)	
6	Udział w targach i imprezach promocyjnych	Dotyczy wyjazdów promocyjnych na imprezy zorganizowane przez inne podmioty.
7	Materiały promocyjne	Zakup materiałów promocyjnych min. Torby, długopisy, kubki i inne.
AKTYWIZOWANIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ		
1	wynajem sprzętu lub pomieszczeń do przeprowadzenia szkolenia	planowane szkolenia będą miały formę animacji, typu WSIE TEMATYCZNE, TWORZENIE ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH „BABSKE POGADUCHY, CHŁOPY RZEŹBIĄ KAWAŁ PNIA, PODLASKI ZIELNIK”, MIODOWA KUCHNIA
2	wynagrodzenia wykładowców	
3	podróż i wyżywienie uczestników szkolenia	
4	noclegi	
5	tłumaczenia	
6	materiały związane z aktywizowaniem mieszkańców	przewiduje się kompletne opracowanie materiałów (dobre praktyki, poradnik jak założyć org. pozarządową, może lokalna gazetka) koszt w przeliczeniu na 1 sołectwo na obszarze LGD
7	Wyjazdy szkoleniowe	Przewiduje się wyjazd szkoleniowy w ramach tworzenia wsi tematycznych.

Działania „Wdrażanie projektów współpracy” oraz „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania” również przyczynią się do osiągnięcia celów LSR, gdyż ich kształt jest efektem założeń opracowanych w niniejszej strategii, które wynikają z uwarunkowań regionalnych. Mają one za zadanie stworzenie zaplecza do realizacji poszczególnych projektów. Jednocześnie w miarę potrzeb społeczności lokalnej, jak też mając na względzie ramy programowe PROW i wytyczne Instytucji Zarządzającej szczegółowe zakresy realizacji poszczególnych pozycji mogą być przedmiotem modyfikacji. Szczegółowe rozbieżności w układzie tabelarycznym dostępne jest w załącznikach do LSR.

6. Spójność specyfiki obszaru z celami LSR

Strategiczne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” zostały ujęte w dwóch osiach priorytetowych i były podstawą do określenia zadań wpisujących się w lokalną specyfikę obszaru. Podstawowym założeniem było jak najpełniejsze wykorzystanie zasobów obszaru działania przy uwypukleniu i nadaniu szczególnej pozycji odmienności obszaru działania od innych ciekawych i interesujących miejsc w województwie, Polsce i na świecie.

W obliczu standaryzacji i powtarzalności ofert, tylko charakterystyczne regiony mają szansę przyciągnięcia uwagi turystów, odwiedzających, przedsiębiorców i mieszkańców. Budzą zaciekawienie, chęć poznania i pozytywne odczucia. Jednocześnie zespół roboczy LSR, przy aprobacie lokalnych samorządów oraz lokalnych społeczności nie ograniczał się w swoich działaniach do katalogowania walorów i kreowania zewnętrznego wizerunku. Skoncentrowano się przede wszystkim na możliwościach różnicowania oblicza i poprawy jakości funkcjonowania wsi nadbużańskiej, a także procesach umacniania więzi społecznych, budowania własnej tożsamości i coraz pełniejszego poczucia dobrobytu mieszkańców wsi.

W ogólnym zarysie specyfikę obszaru oraz kierunki działań opisuje przyjęta przez Partnerstwo wizja:

„TYGIEL DOLINY BUGU” MIEJSCEM, GDZIE GOSPODARNI MIESZKAŃCY, DZIĘKI SWEJ AKTYWNOŚCI WYKORZYSTUJĄ ODWIECZNE DZIEDZICTWO PRZYRODNICZO-KULTUROWE NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO I KOMPLEKSOWEGO ROZWOJU CAŁEGO TERENU. OBSZAR OFERUJĄCY ATRAKCYJNE WARUNKI INWESTOWANIA, MIEJSCE, GDZIE KAŻDY PRZYBYSZ WITANY JEST NIEZMIENNIE ZE STAROPOLSKĄ GOŚCINNOŚCIĄ.

Obszar „Tygla Doliny Bugu” to spójny przyrodniczo, krajobrazowo, historycznie, kulturowo, społecznie i gospodarczo mikroregion, którego parametry opisano szczegółowo w punkcie 2 LSR. Kwantyfikacja zasobów w wartości liczbowe pozwala określić jego cechy charakterystyczne, **cechy specyficzne – wyróżniające od sąsiednich regionów i dokonanie pomiaru spójności specyfiki obszaru z określonymi przez mieszkańców obszaru działania LGD celami LSR.**

Do badania spójności specyfiki obszaru LSR z celami określającymi sposób jej wykorzystania przyjęto metodę, przyjmującą za punkt wyjścia poszczególne cele strategiczne.

Cel strategiczny I – Wspieranie rozwoju regionu poprzez przedsiębiorczość oraz wykorzystanie lokalnych zasobów.

Jednym z wyróżniających elementów, który wpływa na spójność obszaru jest położenie na nad rzeką Bug oraz jej dopływami. Ta swoista sieć powiązań przyrodniczych również wywarła swój wpływ na kształtowanie świadomości społecznej obszaru działalności LGD. Położenie nad Bugiem, który przepływa w styczności granic 8 Gmin sprawiało, że mieszkańcy znajdowali od dawna podobne sposoby utrzymania swoich rodzin: na żyznych i dobrze nawodnionych polach kwitło rolnictwo, wzmacniane łowiectwem i myślistwem. Oddziaływanie Bugu sięgało daleko poza ramy najbliższych granic administracyjnych. Dawniej rzeki były korytarzem transportowym – trudnym komunikacyjnie, ale często jedynym sposobem przemieszczania się. Dziś funkcje te przeszły praktycznie do historii, lecz wciąż możliwe i coraz bardziej powszechne jest wykorzystanie turystyczne rzek – np. do

organizacji spływów kajakowych. Malownicze pejzaże stają się atrakcją przyciągającą do regionu osoby spragnione wypoczynku, preferujące aktywne formy spędzania czasu wolnego. Nie bez znaczenia jest tu mnogość ośrodków, dosyć dobrze wyposażonych w infrastrukturę turystyczną, kompleksy leśne, czyste powietrze, oddalenie od miejskiego zgiełku i tradycje – pielęgnujące dobra natury w każdej sferze życia człowieka.

Jednakże zakładając wspieranie rozwoju poprzez przedsiębiorczość i wykorzystanie zasobów nie zapomniano również o rolnictwie, które zajmuje bardzo ważne miejsce na mapie zasobów regionu. Znajduje tu ono dobre warunki do rozwoju. W celu powiązania go z wizją LGD zdecydowano się na promocję jego ekstensywnej formy: czy to na zasadzie ekologii, wykorzystania programów rolno-środowiskowych, czy rozwijania pozarolniczych form działalności sprzyjających środowisku naturalnemu. **Bo to właśnie walory przyrodnicze, które tworzą urokliwy krajobraz lokalny są naszym bogactwem i należy im się najwyższa pozycja i szczególna ochrona w realizowaniu działań.**

W kontekście rolnictwa, połączeniem zrównoważonego wzrostu gospodarczego z koncepcją rozwoju funkcji turystycznych będzie również agroturystyka. Istotny jest również fakt, że w dziedzictwo natury wkomponowuje się również bogactwo kulturowe, czerpiące ze swojego bogactwa i różnorodności. Zdajemy sobie, że odniesienie sukcesu wymagać będzie nawiązania jeszcze szerszej współpracy różnych, nie zawsze dotychczas ze sobą współpracujących instytucji i organizacji. Jednakże korzystne położenie obszaru działania względem Białegostoku oraz Warszawy może wzmocnić nasze szanse na odniesienie sukcesu.

Klamrą spinającą aspekt rozwojowy z wątkiem społecznym tej strategii jest przedsiębiorczość. To właśnie ona jest koniecznym elementem właściwego wykorzystania zdefiniowanych szans. Rozwój postaw przedsiębiorczych jest z jednej strony sposobem na zwiększenie możliwości uzyskania zatrudnienia przez mieszkańców – z drugiej koniecznym ogniwem inicjowania wszelkich zmian społecznych. Jest ona rozumiana szerzej niż tylko umiejętność zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej. Jest to raczej sposób myślenia i działania. Wierzmy, iż wyzwolenie tego procesu nie tylko zapewni źródło utrzymania poprzez uruchamianie inicjatywy, lecz również będzie konieczne, aby właściwie zrealizować założone cele. Specyfiką naszego obszaru w tym względzie jest duże zróżnicowanie. Niestety, wielu przedsiębiorczych mieszkańców wyjechało do krajów Unii Europejskiej tworząc swoisty deficyt na lokalnym rynku pracy. Specyfiki obszaru nie sposób rozpatrywać zwłaszcza w oderwaniu od legendarnych wręcz wyjazdów do Belgii, która stała się dla wielu drugim domem. Anegdotycznie powiada się zwłaszcza o mieszkańcach Siemiatycz, że jeśli ktoś tam nie był, to mu pozostali bilet kupują, aby reszcie wstydu nie przynosić. Zupełnie poważnie należy jednak zauważyć, że żaden chyba region nie ma z Belgią tylu regularnych połączeń autobusowych.

Uważamy, iż sposobem na przełamanie bariery jest pokazanie alternatyw oraz stworzenie pakietu dobrych wzorców. Liczymy, że również z udziałem powracających z migracji, bardziej zaradni mieszkańcy stworzą warunki do znalezienia zatrudnienia pozostałym lub będą animatorami życia społecznego.

Reasumując, o spójności celu I ze specyfiką lokalną świadczy:

- Wzmacnianie postaw przedsiębiorczych, inicjatyw gospodarczo-społecznych wpływających pozytywnie na rozwój obszaru działania.
- Wspieranie lokalnego biznesu przez wspieranie i kreowanie działalności instrumentów i instytucji otoczenia biznesu.

- Tworzenie i upowszechnianie instrumentów zapobiegających bezrobociu.
- Wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych do rozwoju turystyki, rolnictwa zrównoważonego, rozwoju i integracji społeczności, kształtowania postaw przedsiębiorczości.
- Dbłość o środowisko naturalne, które jest naszym bogactwem.
- Lokalizacja pozwalająca na efektywne prowadzenie naszych działań.
- Założona koncentracja doświadczenia, wiedzy, możliwości, sił i środków, działających dotychczas w pewnym rozproszeniu - indywidualnie instytucji i organizacji.
- Możliwość wykorzystania naszej różnorodności kulturowej, przy przekonaniu o konieczności jej pielęgnacji i potrzebie jej wzmacniania.
- Umacnianie pozycji lokalnych firm na rynku, wspieranie powstawania firm zwłaszcza w zakresie samozatrudnienia osób bezrobotnych i tworzenia spółdzielni socjalnych.

Cel strategiczny II – Wspieranie inicjatyw lokalnych oraz podnoszenie świadomości społecznej

Najważniejszym bogactwem każdego z regionów są zamieszkujący tam ludzie. Specyfiką „Tygła Doliny Bugu” jest duże zróżnicowanie uwarunkowań społeczno-gospodarczych, aktywności, postaw obywatelskich mieszkańców obszaru LGD. Nasz rejon, położony w sercu historycznego Podlasia, jest spadkobiercą jego kulturowego dziedzictwa, o którym była mowa w poprzednim ustępie. Dzięki organizacji wydarzeń kulturalnych planuje się osiągnąć jak najszerze włączenie wszystkich mieszkańców obszarów wiejskich w proces budowy i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. W wielu przypadkach to nie realizacja poszczególnych projektów (festynów, świąt itp.) będzie istotna dla osiągnięcia celów projektu, lecz właśnie nakłonienie mieszkańców do współpracy i aktywności, dzięki której możliwa jest zmiana jakościowa życia na naszym terenie i przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego.

Aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu, takie jak szkolenia czy reintegracja zawodowa omijają osoby znajdujące się w szczególnie złej kondycji psychicznej i społecznej w związku z bezrobociem. Bezrobocie spada, w żaden sposób nie zmniejszając liczby bezrobotnych patologicznych, przejawiających całkowitą rezygnację z powrotu na rynek pracy, a nawet niechęć do jakichkolwiek działań związanych z podjęciem trudu pracy. Dla dotarcia do tej najważniejszej grupy bezrobotnych potrzebne są wieloetapowe programy zawierające elementy psychologii, leczenia, poprawy funkcjonalności rodziny, nauki samodzielności i w końcowym etapie przygotowujące do pracy. Doskonałą formą takich działań mogą być programy prac społecznie użytecznych, czy spółdzielnie socjalne. Poważnym problemem jest niedopasowanie rynku pracy do potrzeb pracodawców, którzy mają problemy ze znalezieniem pracowników.

Wyrażamy też przekonanie, iż naszą szansą jest informowanie społeczności o dostępnych ścieżkach rozwoju oraz środkach finansowych na projekty dotyczące aktywności, przedsiębiorczości mieszkańców, oraz zaradności i samopomocy społecznej środowisk wiejskich. Dlatego tak istotny jest dla nas aspekt społeczny prowadzonych działań. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że obszar działania jest ulokowany w pobliżu Warszawy. Mieszkańcy stolicy chętnie poszukują u nas miejsca pod zabudowę rekreacyjną.

Reasumując, o spójności celu II ze specyfiką lokalną świadczy:

- Potrzeba wzmacniania więzów społecznych wynikająca z uwarunkowań historycznych i lokalizacyjnych.

- Świadomość konieczności prowadzenia działań informacyjno-edukacyjnych wśród ludności na temat możliwych form wsparcia.
- Rozwój społeczeństwa obywatelskiego, które będzie partnerem (a nie podmiotem) rozwoju lokalnego na poziomie poszczególnych wsi.
- Pobudzanie społecznej aktywności, wspieranie działań mających na celu wyrównywanie szans edukacyjnych, rozwojowych, rozwiązywanie problemów przez integrację społeczną.
- Rozwijająca się aktywność społeczna oparta na lokalnych zasobach i wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturowych obszaru działania LGD.

7. Uzasadnienie podejścia zintegrowanego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć.

Planowanie i realizacja działań w sposób zintegrowany, to łączenie zasobów, kompetencji i działań różnych sektorów w sposób zapewniający jak najpełniejsze zrealizowanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Jednym z fundamentalnych założeń przygotowania niniejszej strategii było stworzenie warunków do rozwijania współpracy pomiędzy różnymi sektorami gospodarki oraz życia społecznego. Tylko szeroko zakrojone działania mogą doprowadzić do efektywnego (jak zapisano w celu I) wykorzystania zasobów kulturowych i przyrodniczych. Mając powyższe na uwadze Lokalna Grupa Działania, zgodnie z przyjętą misją, musi stać się ośrodkiem koordynacyjnym, skupiającym potencjał rozwojowy regionu. Zintegrowane podejście do rozwoju obszarów wiejskich SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” należy ująć w trzech płaszczyznach:

- Zintegrowane działania przedstawicieli różnych sektorów gospodarki i życia społecznego

Zanim podjęto się realizacji działań partnerskich w ramach SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” różne instytucje (czasem nawet z dużym powodzeniem – Podlaskie Stowarzyszenie Gmin) prowadziły działania zmierzające do realizacji celów zgodnych z LSR. Prowadzono działania z zakresu aktywizacji osób bezrobotnych, podnoszenia ich kwalifikacji, wsparcia przy zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej, podejmowano działania integrujące i rozwijające aktywność: o charakterze kulturalnym, promocyjnym i informacyjnym. Jednocześnie dopiero na etapie opracowywania i realizacji Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach II schematu Pilotażowego Programu LEADER+ okazało się, iż przy współdziałaniu możliwe jest zaoszczędzenie wielu sił i środków, które można przeznaczyć na dodatkowe działania. Szczególnie cenna jest współpraca pomiędzy instytucjami i podmiotami, które dotychczas ze sobą nie współpracowały lub współpracowały w ograniczonym zakresie.

Zintegrowanie działań na obszarze LGD pozwoliło na upowszechnienie sprawdzonych i odnoszących najlepsze efekty metod i narzędzi współpracy. Tak więc w ramach niniejszej strategii do współpracy zostaną włączone m. in. następujące sektory gospodarki i życia społecznego:

- 1) samorządy gmin i ich jednostki organizacyjne,
- 2) sektor turystyczny (zwłaszcza agroturystyka, pensjonaty, usługi okołoturystyczne),
- 3) sektor rolny (rolnictwo zrównoważone, ekstensywne, nastawione na wysoką jakość produkcji),
- 4) sektor usług (tu zwłaszcza dostawcy usług skierowanych do turystów i lokalnej ludności, rzemiosło artystyczne),
- 5) sektor przetwórczy (przede wszystkim małe przetwórnictwa działające w oparciu o charakterystyczne dla regionu receptury),
- 6) Nadleśnictwa działające na obszarze SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”,
- 7) sektor pozarządowy (stowarzyszenia, fundacje, Ochotnicze Straże Pożarne, Koła Gospodyń Wiejskich, związki kościelne, grupy nieformalne),
- 8) instytucje kultury,
- 9) sektor wspierania rozwoju przedsiębiorczości i rolnictwa (ODR-y, instytucje otoczenia

biznesu),
10) podmioty gospodarcze działające na obszarach wiejskich.

Podsumowując, zintegrowany związek pomiędzy wymienionymi wyżej sektorami wynika z potrzeby rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnych obszaru – a to z kolei pociąga za sobą konieczność zapewnienia drobnej infrastruktury publicznej (samorządy, Lasy Państwowe), zaplecza noclegowego (agroturystyka, pensjonaty), promocji regionu (stowarzyszenia, samorządy). Uzupełnieniem oferty lokalnej – nie tylko na użytek turystów, lecz również samych mieszkańców – będzie rozwój usług. Szczególnie ważne i interesujące będzie dla nas przetwórstwo oparte o specyficzne dla regionu receptury. Lokalne produkty tradycyjne, jak wiadomo, najlepiej smakują w oprawie miejscowych zespołów folklorystycznych na tle naszych uroczych lasów i rzek.

- Zintegrowanie wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczo-kulturowych i historycznych

W tradycyjnym podejściu do rozwoju obszarów wiejskich przez rozwój przedsiębiorczości, w tym turystyki, rolnictwa oraz kultury, promocję i inne dziedzin wsparcia jako elementów rozdzielnych, z których każdy ma odrębny program wsparcia. Nasze podejście opiera się na horyzontalnym postrzeganiu zasobów obszaru LGD. Walory przyrodnicze dają nam szansę zarówno na rozwijanie funkcji turystycznych, rolnictwa, inicjatyw gospodarczych, jednak z drugiej strony zmuszają nas do szczególnej dbałości o środowisko naturalne. Tak więc chcemy wspierać te formy działalności, które nie szkodzą naszemu otoczeniu. Motywem wyróżniającym będzie „Tygiel”, który spaja różnorodność kulturową i przyrodniczą. Tym samym łącznie należy traktować walory przyrodnicze i kulturowe oraz aspekt możliwości pozyskiwania dochodów przez mieszkańców.

Rozwój obszarów wiejskich w kontekście wykorzystania zasobów przyrodniczo – kulturowych oparty jest o uwarunkowania historyczne rozwoju regionu: elementy dziedzictwa kulturowego, tradycje wielonarodowościowego charakteru mieszkańców, zachowane tradycje, obyczaje, mentalność, rzeczywistość administracyjna ukształtowaną przez historię.

- Zintegrowanie celów i założeń strategicznych

Cele szczegółowe zostały pomyślane jako wzajemnie uzupełniające się elementy układanki. Osiągnięcie założonej wizji wymagać będzie zarówno wykorzystania zdefiniowanych walorów regionalnych, wzmocnienia sektorów związanych z biznesem jak też rozwijania aktywności mieszkańców. Wyłączenie jednego z nich utrudni osiągnięcie założonych celów. Nie jest możliwe rozwijanie przedsiębiorczości bez wzmocnienia aktywności obywatelskiej, bez przedsiębiorczości nie ma mowy o skutecznym wykorzystaniu lokalnych zasobów. Wzmocnienie tożsamości naszych mieszkańców w oparciu o zasoby naturalne, będzie z kolei budulcem tkanki społecznej, która będzie przeciwdziałać niekorzystnym zjawiskom demograficznym. Zostały one szczegółowo opisane we wcześniejszych rozdziałach LSR – podobnie też dokonano dokładnego opisu planowanych działań opartych na szerokim spektrum walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych. Podsumowując można wspomnieć o:

- rzekach,
- lasach,
- mnogości kultur (uwarunkowania historyczne i lokalizacyjne),
- korzystnej lokalizacji,

- aktywności dużej części społeczności,
- dobrych warunków do rozwoju przedsiębiorczości, w tym rolnictwa zrównoważonego.

Powyższe atuty dają warunki do realizacji założonych działań. Korzystając z szerokich ram założeń programowych postanowiono dać mieszkańcom naszego regionu możliwie szerokie pole dowolności przy konstruowaniu przyszłych projektów. Dokonana selekcja rozwiązań daje pełne możliwości do wzmacniania tych elementów naszej rzeczywistości, które określone zostały na etapie budowania LSR. Jesteśmy przekonani, iż stosunkowo duża swoboda w kształtowaniu finalnych przedsięwzięć przez mieszkańców realizujących nasze cele strategiczne będzie zdumiewać pomysłowością oraz skutecznością działania. Dzięki takiemu podejściu będzie możliwa pełna waloryzacja i wykorzystanie różnorodnych zasobów o charakterze przyrodniczym, kulturowym i historycznym.

Zintegrowane podejście do realizacji planowanych w ramach LSR przedsięwzięć obejmuje przede wszystkim:

- zintegrowanie działań podmiotów wszystkich sektorów gospodarki: gospodarczych, społecznych i publicznych,
- realizację projektów opierających się na waloryzacji i wykorzystaniu różnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych.

Szczegółowe przedstawienie grup docelowych przedsięwzięć w nawiązaniu do wykorzystania zasobów obszaru LGD

Przedsięwzięcie: Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych: Grupą docelową zaangażowaną w realizację tego przedsięwzięcia mogą być przedstawiciele wszystkich trzech sektorów – publicznego, społecznego, gospodarczego. Wynika to z założeń programowych działań „Małe projekty” oraz „Odnowa i rozwój wsi” gdzie zostały określone grupy docelowych beneficjentów mogących korzystać ze wsparcia. W przedsięwzięciu założony został też jednocześnie z tego możliwie szeroki udział przedstawicieli różnych gałęzi gospodarki, np. takich jak: usługi (w tym turystyczne, agroturystyczne, hotelarskie, gastronomiczne) przetwórstwo, rzemiosło i rękodzielnictwo. Nie jest to bynajmniej zamknięty katalog beneficjentów mogących korzystać z pomocy. Wynika to z zamiaru maksymalnego wykorzystania istniejących, bogatych zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych. Szerszy opis zasobów i wynikających z tego planów LGD przedstawiony został w rozdziale „Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności”.

Przedsięwzięcie: Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby: Podstawową grupę docelową tego przedsięwzięcia stanowić będą przedstawiciele sektora gospodarczego i społecznego. Wynika to z założeń programowych działań: „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” oraz „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” gdzie zostały określone zakresy wsparcia inwestycji oraz szczegółowo zdefiniowano beneficjenta pomocy. Tak jak we wcześniej opisanym przedsięwzięciu, tak również w tym przypadku grupą docelową mogą być również przedstawiciele z różnych gałęzi gospodarki, np. takich jak: usługi, przetwórstwo, rzemiosło i rękodzielnictwo, itp. Przedsięwzięcie opiera się na wykorzystaniu opisanych w rozdziale „Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności” zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych.

Przedsięwzięcie: Wsparcie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju: Przy realizacji tego przedsięwzięcia grupą docelową mogą być przedstawiciele wszystkich trzech sektorów – publicznego, społecznego, gospodarczego. Jednocześnie jak to wynika z założeń

programowych działań „Funkcjonowanie LGD ” oraz „Wdrażanie projektów współpracy ”, nie ma żadnych ograniczeń, co do wspierania przedstawicieli różnych gałęzi gospodarki. Ograniczeniem może być jedynie dostępność funduszy na wspieranie realizacji LSR. Przedsięwzięcie opiera się na wykorzystaniu istniejących i opisanych w rozdziale „Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności” zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych.

8. Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć.

Definiując innowacyjność w kontekście planowanych działań Lokalnej Strategii Rozwoju należy rozpatrywać ją pod kątem nowych produktów, nowych procesów, nowej organizacji i nowego rynku. Innowacyjność można ujmować w skali makro – czyli w odniesieniu do całego kraju, województwa, mezo – jako nowatorstwo, konkurencyjność na rynku regionalnym, oraz w skali mikro odnoszącej się do najbliższego otoczenia.

Innowacyjność w ujęciu dużych i rozwijających się stref gospodarczo-społecznych jest najczęściej związana konkurencyjnością, przez rozwój infrastruktury technicznej i postępu technicznego, poprawę wydajności pracy, wzrost znaczenia nauki i innowacyjności w procesach gospodarczych, mechanizmy korzyści skali.

Na obszarach wiejskich innowacyjność to najczęściej transfer i adaptacja innowacji już wykorzystanych, modernizacja tradycyjnych technologii, znajdowanie nowych rozwiązań dla stałych problemów wsi, których rozwiązanie było dotychczas niemożliwe lub trudne do realizacji.

Założenia związane z realizacją niniejszej strategii zakładają innowację na płaszczyźnie założeń strategii przez jej oddolny i objęty wieloma metodami badawczymi i konsultacyjnymi charakter oraz na płaszczyźnie zadaniowej. Innowacyjność, ujęta jest więc w trzech płaszczyznach:

Innowacyjność LEADER:

Program LEADER jest innowacyjnym narzędziem służącym rozwojowi obszarów wiejskich przez wprowadzenie narzędzi finansowych raczej dotąd niespotykanych. Tak więc nowa, oddolna metoda angażowania społeczności lokalnej w proces rozwoju jest odkrywczą i stanowi doskonałe narzędzie do realizacji celów LSR. Dla procesu, który zostanie wyzwolony niniejszą Strategią najważniejszym aspektem jest możliwość niedookreślenia działań na poziomie planowania. Pozwoli to wykorzystać efekt polaryzacji zainteresowania potencjalnych beneficjentów, którzy w określonych ramach celów, programów i działań sami będą generowali i realizowali swe pomysły.

Siedem cech Leader niejako „wymusza i kieruje” politykę wiejską ku oddolnym inicjatywom, które najpełniej diagnozują rzeczywistą sytuację w środowiskach lokalnych i stymulują ich rozwój. Każdy kolejny etap Leader wdraża innowacje, z których najważniejszą w ramach PROW 2007 – 2013 jest udostępnienie oprócz środków na animację i kształcenie mieszkańców funduszy pozwalający realizować społeczeństwu „marzenia i pomysły na wieś”.

Innowacyjne wykorzystanie lokalnych zasobów:

Jednym z kluczowych elementów LSR jest cel związany z efektywnym i zrównoważonym wykorzystaniem lokalnych zasobów. Stanowią one doskonałe warunki m. in. do uprawiania turystyki, sportu i rekreacji. Innowacyjność polegać tu będzie na ich

połączeniu wokół turystyki wiejskiej. Uważamy, iż sama oferta noclegowa jest niewystarczająca – dopiero połączenie jej z bogatą ofertą miejscowych atrakcji: aktywności, prezentacji elementów lokalnej kultury i zwyczajów oraz kuchni itp. może przyczynić się do odniesienia przez nas sukcesu. Innowacyjność na tym obszarze polegać będzie dodatkowo na wprowadzeniu nowych produktów i usług lub też doskonalenie już istniejących propozycji. Trzecim aspektem, spinającym pozostałe, jest możliwość samodzielnego wykorzystywania potencjału zasobów lokalnych poprzez powiązanie ich z sektorem prywatnym, nastawionym na osiągnięcie zysków. Dochodowość będzie tu gwarantem długofalowych, trwałych korzyści. Wyzwolenie prywatnej inicjatywy sprzyjać będzie wzbogaceniu oferty regionu.

Działania nowatorskie na poziomie lokalnym:

Należy mieć na uwadze, iż Unia Europejska obszarem olbrzymiego zróżnicowania poziomu rozwoju lokalnego, potrzeb inwestycyjnych, możliwości i umiejętności wykorzystywania funduszy zewnętrznych, czy też zakresów i liczebności realizowanych projektów. Tak więc należy spodziewać się, że pomimo pewnych dotychczasowych sukcesów potrzeba nam wielu lat na „dogonienie” pod względem rozwoju, doświadczenia i jakości działalności innych partnerstw Europy. Ponadto wiele ciekawych pomysłów prowadzi do powstania swojego rodzaju banku sprawdzonych rozwiązań. Innowacyjność w tej materii w naszym LSR wiązać się będzie z poznawaniem nowych narzędzi i metod rozwoju wsi i jak najlepszym ich wdrażaniem. Chcemy w tym względzie opierać się na współpracy z innymi LGD z Polski i spoza granicy. Jednocześnie priorytetowo traktujemy inicjatywy oddolne, inicjowane przez mieszkańców wsi, które w sposób najefektywniejszy i odpowiadający potrzebom środowiska wykorzystają dostępne fundusze. Mogą one dotyczyć nowego sposobu promowania lokalnych zasobów, działań służących rozwojowi lokalnemu i niepodejmowanych przez inne programy działań przynoszących nowe rozwiązania problemów obszarów wiejskich albo przynoszących w efekcie powstanie **nowego produktu, nowego procesu, nowej formy organizacyjnej lub rozwoju nowego rynku**. Szczególnie otwarci na innowacje jesteśmy w zakresie:

- rozwoju rynków lokalnych na obszarze działania w zakresie produktów i usług, które będą kreowały specyfikę obszaru,
- wykorzystania energii odnawialnej,
- usług i produktów turystycznych,
- aktywnej edukacji mieszkańców wsi oraz organizacji czasu dzieciom i młodzieży,
- drobnego przetwórstwa produktów spożywczych, zwłaszcza wyrobów ekologicznych i kulinariów o cechach tradycyjnych,
- wspierania i stymulowania aktywności społecznej.

Dodatkowym aspektem, który chcielibyśmy realizować w ramach LSR jest stworzenie własnej bazy dobrych praktyk, czyli działań sprawdzonych w realizacji, nigdzie indziej niespotykanych lub działających w innych aspektach. Jako swoiste sprzężenie zwrotne współpracy z innymi LGD chcielibyśmy promieniować własnymi doświadczeniami i rozwiązaniami w zakresie innowacyjnych rozwiązań a także pozyskiwać gotowe „przepisy” na aktywność wiejską. Innowacja jest tu rozumiana jako proces społeczny, którego rezultatem będzie nawiązanie interakcji pomiędzy podmiotami oraz różnymi aktorami z ich otoczenia. Dotychczasowe doświadczenia pozwalają nam przypuszczać, iż duża swoboda w kreowaniu projektów zgodnych z założeniami niniejszej strategii stworzy możliwość upowszechniania naszych pomysłów na innych obszarach.

Z oczywistych względów nie można określić na etapie planowania pełnego katalogu działań innowacyjnych, które zostaną zrealizowane w ramach LSR.

Przykłady zrealizowanych i kontynuowanych, a także planowanych do realizacji działań innowacyjnych „Tygla Doliny Bugu”:

<p>Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości</p> <p>Angażowanie przedsiębiorców do działań organizacji i wynikowo uruchamianie instrumentów wspierania przedsiębiorczości:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szkoleń o charakterze dynamicznym – dostosowanym do bieżących potrzeb, - prowadzenie punktu doradczego we współpracy z instytucjami certyfikowanymi przez PARP, - promowanie dobrych praktyk (wizyty studyjne, prezentacje technologii), - angażowanie podmiotów gospodarczych w realizację inicjatyw społecznych (sponsoring, nowe produkty i usługi) - kreowanie nowych form przedsiębiorczości w ujęciu produktowym i organizacyjnym
<p>Wykorzystanie energii odnawialnej i działania na rzecz wykorzystania walorów przyrodniczych obszaru</p> <p>Wykonanie i upowszechnienie informatora dotyczącego Możliwości i efektywności zastosowania energii odnawialnej na obszarach wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem gospodarstw rolnych</p>
<p>Usługi i produkty turystyczne</p> <p>Zagospodarowanie turystyczno – rekreacyjne Bugu przez aktywne formy podnoszenia jakości oferty i promocji zasobu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dokonano oceny potrzeb inwestycyjnych na rzece przez organizację spływów i spotkania z podmiotami zaangażowanymi w zagospodarowanie Bugu, - organizacja spływów kajakowych o różnym zakresie trudności spływu rodzinne, kajakarstwo ekstremalne, - planowane opracowanie dokumentacji technicznej elementów niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania w turystyce rzeki znakowanie, sanitariaty, miejsce na odpadki, małe stacje i wykonanie tych elementów - opracowanie zintegrowanego systemu wizualizacji partnerstwa i współpracujących z nim podmiotów <p>Wspieranie produktów i usług turystycznych wpływających na wykreowanie specyficznej oferty obszaru:</p> <p>Kulinary Tygiel – tworzenie ze specyfiki i zasobów lokalnych produktu turystycznego – zintegrowanie działań.</p> <p>Aktywny wypoczynek i rekreacja jako korytarz rozwoju obszarów wiejskich w ujęciu bliskości ośrodków miejskich (Warszawa/Białystok)</p> <p>Zastosowanie sztuki jako instrumentu tworzącego specyficzny produkt turystyczny i unikalną ofertę Tygla – utworzenie klimatu przyjaznego artystom, wspieranie inicjatyw kulturalnych, artystycznych, promocja i rozwój rękodzieła na obszarach wiejskich, organizacja aktywnych form spędzania czasu wolnego przez udział w jarmarkach, plenerach etc.</p> <p>Ankietowanie potrzeb i oczekiwań podmiotów rynku turystycznego: posiadających ofertę turystyczną i z niej korzystających, podejmowanie inicjatyw dopasowywania podaży i</p>

popytu na rynku produktów turystycznych
Integrowanie działań podmiotów rynku turystycznego , wdrażanie modeli dobrej współpracy i integrowania produktów
Aktywna edukacja mieszkańców wsi oraz organizacja czasu dla dzieci i młodzieży
<p>Edukacja przez praktykę: organizacja aktywnych form spędzania czasu wolnego w formie przedsięwzięć edukacyjnych</p> <p>Efektywne wykorzystanie zasobów przez projektowe łączenie komponentów: edukacji osób dorosłych (zawodowej), ludzi młodych i organizacji czasu wolnego</p> <p>Kreowanie wśród najmłodszego pokolenia aktywnych postaw i lokalnych liderów Kierowanie realizacji ofert edukacyjnych na wieś (przez dostępność świetlic wiejskich): kształcenie ustawiczne, pomoc w nauce, korygowanie postaw dysfunkcyjnych bezpośrednio w miejscu zamieszkania</p> <p>Wykorzystanie technik informatycznych w procesie kształcenia (kursy on-line)</p>
Drobne przetwórstwo produktów spożywczych, zwłaszcza wyrobów ekologicznych i kulinariów o cechach tradycyjnych
<p>Dziedzictwo kulinarne Tygla Doliny Bugu – przedsięwzięcie promujące lokalne tradycje, rękodzieło, kulinaria i kulturę. Tworzenie kanałów dystrybucji wyrobów regionalnych, wdrażanie do wprowadzania do obrotu tradycyjnych potraw i produktów.</p> <p>Budowanie świadomości o wartości wyrobów wytwarzanych systemem manufakturowym</p> <p>Budowanie modelowych ścieżek certyfikacji, znakowania jakości i sprzedaży (w tym sieciowania sprzedaży) produktów lokalnych</p>
Wspieranie i stymulowanie aktywności społecznej
<p>Kreowanie nowych inicjatyw społecznych i stymulowanie aktywności społecznej we wsiach: wspieranie finansowe i pomoc w pozyskiwaniu funduszy na lokalne przedsięwzięcia</p> <p>Rozwój potencjału organizacji pozarządowych: promowanie działań o charakterze projektowym: przemyślany plan, harmonogram rzeczowo–finansowy</p> <p>Współpraca z istniejącymi na obszarze działania organizacjami pozarządowymi oraz ośrodkami kultury.</p>

Innowacje organizacyjne Lokalnej Grupy Działania, dotyczące realizacji LSR to między innymi:

- kompleksowe podejście do obszaru działania z jednoczesnym odniesieniem do potrzeb indywidualnych podmiotów funkcjonujących na obszarze,
- decentralizacja działań – pracownik/członek LGD wszędzie tam gdzie zaistnieje taka potrzeba,

- pełne wykorzystanie oddolnego podejścia do PROW – wybór projektów wpisanych w cele LGD, własne kryteria i procedury wyboru,
- ankietyzacja planowanych działań – wdrożenie każdego działania poprzedzone badaniem potrzeb rynku dotyczy szkoleń, aktywizacji, opracowań dokumentacyjnych etc),
- animowanie działań różnych środowisk i integrowanie działań o podobnym charakterze,
- jak najpełniejsze stosowanie instrumentów partycypacji społecznej przy realizowanych działaniach.

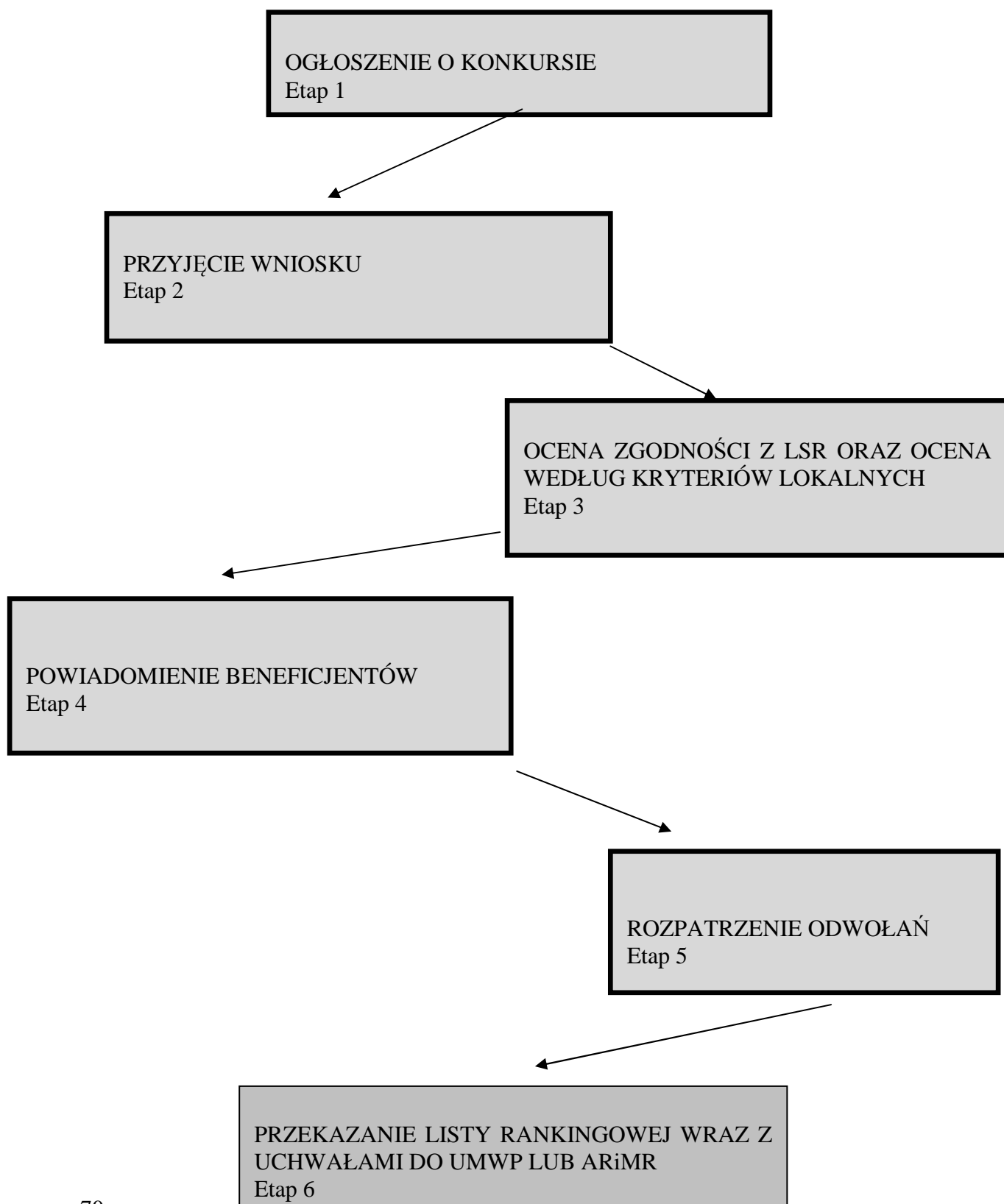
Wskazany powyżej, innowacyjny charakter proponowanych w LSR przedsięwzięć i operacji obejmuje przede wszystkim:

- powiązanie zaproponowanych innowacyjnych rozwiązań z wykorzystaniem lokalnych zasobów,
- wskazanie innowacyjnych, nie stosowanych dotychczas na obszarze SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” rozwiązań w ramach realizowanych operacji,
- możliwości stosowania innowacyjnych rozwiązań w różnych obszarach aktywności mieszkańców wsi.
- Możliwości przeniesienia wypracowanych rozwiązań na inne obszary.

9.1. Procedura naboru wniosków o dofinansowanie.

Procedura naboru i wyboru projektów wygląda następująco.

9.1.1. Schemat graficzny.

9.1.2. Schemat tabelaryczny.

Nazwa działania	Podmioty zaangażowane	Miejsce realizacji	Sposób dokumentowania etapu
OGŁOSZENIE O KONKURSIE			
Ustalenie terminu naboru	Zarząd LGD, UMWP	siedziba LGD, siedziba UMWP-	Projekt ogłoszenia o naborze wniosków
Ogłoszenie naboru	Zarząd LGD, UMWP	siedziba LGD, siedziba UMWP siedziby Gmin obszaru Partnerstwa	Ogłoszenie o naborze wniosków
PRZYJĘCIE WNIOSKU			
Przyjęcie wniosków	Biuro LGD, beneficjent	Siedziba LGD	Wniosek o przyznanie pomocy, Lista wpływu wniosków
OCENA WNIOSKU			
Ocena zgodności z LSR	Rada	Siedziba LGD	Karty oceny
Ocena według lokalnych kryteriów	Rada	Siedziba LGD	Karty oceny
Wybór operacji do realizacji w ramach LSR	Rada	Siedziba LGD	Lista rankingowa Uchwały o wyborze operacji do realizacji
POWIADOMIENIE BENEFICJENTÓW O WYNIKACH OCENY,			
Powiadomienie beneficjentów o wynikach oceny	Biuro LGD	Siedziba LGD	pisma na podst. listy rankingowej
ROZPATRZENIE ODWOŁAŃ			
Rozpatrzenie odwołań	Rada	Siedziba LGD	protokół z posiedzenia, uchwały, odpowiedzi na odwołania
Sporządzenie ostatecznej listy rankingowej	Biuro LGD, RADA	Siedziba LGD	Ostateczna lista projektów wybranych do realizacji
PRZEKAZANIE LISTY RANKINGOWEJ WRAZ Z UCHWAŁAMI DO UMWP LUB ARiMR			
Przekazanie dokumentów do UMWP lub ARiMR	Biuro LGD	Siedziba LGD	pisma do UMWP lub ARiMR

9.1.3. Schemat opisowy.

Etap 1 Ogłoszenie o konkursie

1. Ustalenie terminu naboru.

Zarząd LGD zgłasza Urzędowi Marszałkowskiemu Województwa Podlaskiego termin naboru wniosków wraz z projektem ogłoszenia w formie papierowej i elektronicznej.

2. Ogłoszenie naboru.

Ogłoszenie o naborze wniosków ogłasza Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego (UMWP). Ogłoszenie publikowane jest w prasie regionalnej obejmującej teren LGD, na

stronach internetowych, tablicy ogłoszeń UMWP. Treść ogłoszenia powinna być umieszczona na stronie internetowej LGD oraz tablicy ogłoszeń LGD. Ogłoszenie powinno zawierać następującą informację przeznaczoną dla wnioskodawców:

- 1) wskazanie terminu składania wniosków o przyznanie pomocy,
  - a) nie krótszego niż 14 dni i nie dłuższego niż 30 dni,
  - b) rozpoczynającego bieg nie wcześniej niż po upływie 14 dni od dnia podania do publicznej wiadomości tej informacji;
- 2) wskazanie miejsca składania wniosków o przyznanie,
- 3) wzór formularza wniosku o przyznanie pomocy,
- 4) kryteria wyboru projektów przez LGD, określone w LSR;
- 5) wykaz dokumentów niezbędnych do wyboru projektów przez LGD;
- 6) limit dostępnych środków.

Etap 2 Przyjęcie wniosków

Beneficjent jest odpowiedzialny za sporządzenie wniosku i jego złożenie w odpowiednim miejscu i terminie zgodnie z instrukcją. Wnioski złożone po terminie nie są przyjmowane do oceny. Możliwe są następujące formy złożenia wniosku:

- osobiście w biurze LGD,
- drogą pocztową – listem poleconym lub przesyłką kurierską.

W przypadku wysyłki wniosku listem, za datę złożenia wniosku przyjmuje się datę i godzinę wpływu do Biura LGD.

Beneficjent otrzymuje pisemne potwierdzenie złożenia wniosku.

- osobiście przy składaniu wniosku w siedzibie LGD,
- pisemnie – w przypadku złożenia wniosku drogą pocztową.

Dostarczone wnioski przyjmowane są przez pracowników Biura, którzy potwierdzają datę i godzinę wpływu wniosku do Biura.

W sprawach związanych z wypełnianiem wniosku można konsultować się telefonicznie, albo za pomocą poczty elektronicznej z Biurem LGD zgodnie z informacją adresową zawartą w ogłoszeniu o naborze wniosków.

Etap 3 Ocena wniosków

Ocena przeprowadzana jest przez Radę LGD zgodnie z Regulaminem Rady. Przed każdym posiedzeniem Członkowie Rady podpisują Deklarację bezstronności. W przypadku oceny projektu, z którym Członek może być w jakikolwiek sposób związany, wyłącza się z jego oceny. Powyższe postępowanie zapewnia bezstronność oceny wniosków.

1. Ocena zgodności z LSR

Członkowie Rady oceniają wniosek pod kątem jego zgodności z LSR. Ocena w sprawie uznania operacji za zgodną z LSR polega na skreśleniu jednej z opcji w zawartym w „Karcie oceny zgodności operacji z LSR” sformułowaniu: „czy wniosek jest/nie jest zgodny z LSR?”.

2. Ocena według lokalnych kryteriów

Każdy oceniający otrzymuje kartę oceny projektu wraz z instrukcją jej wypełniania. Na podstawie ustalonych lokalnych kryteriów członkowie Rady przydzielają projektowi punkty. Punkty wpisywane są do odpowiednich rubryk karty oceny i są sumowane po zakończeniu oceny.

3. Wybór operacji do realizacji w ramach LSR

Na podstawie sporządzonej oceny punktowej wykonywana jest lista rankingowa. O kolejności na liście decyduje liczba przyznanych projektowi punktów wynikająca z wyliczenia średniej arytmetycznej ilości punktów przyznanych przez członków Rady (liczba punktów dla projektu jest sumowana, a następnie dzielona przez liczbę członków Rady, biorących udział w posiedzeniu). Każdy oceniony wniosek podlega oddzielnemu głosowaniu Rady zatwierdzającej uchwałą liczbę punktów projektu. Projekty umieszczane są na liście projektów wybranych do realizacji do wysokości dostępnych środków. Pozostałe projekty, na które nie ma zapewnionego finansowania, umieszczane są na liście projektów, które nie zostały wybrane do realizacji.

Etap 4 Powiadomienie beneficjentów o wynikach oceny

Po zakończeniu oceny i sporządzeniu list projektów, wnioskodawcy, których projekty nie zostały wybrane do realizacji, są o tym fakcie zawiadamiani. Przysługuje im możliwość złożenia odwołania od decyzji Rady w przewidzianym terminie. Odwołania złożone po terminie nie są rozpatrywane.

Etap 5 Rozpatrzenie odwołań

1. Rozpatrzenie odwołań

Po upływie w określonym czasie odwołań, Rada zbiera się w celu ich rozpatrzenia. Po podjęciu decyzji odnośnie odwołań, Rada podejmuje decyzje o ewentualnych zmianach na liście rankingowej w przypadku pozytywnego rozpatrzenia odwołania. O decyzji podjętej w stosunku do odwołania Rada powiadamia beneficjenta odpowiednim pismem.

2. Sporządzenie ostatecznej listy rankingowej

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia odwołań, Rada głosuje nad przyjęciem ostatecznej listy operacji wybranych do dofinansowania oraz podejmuje stosowną uchwałę.

Etap 6 Przekazanie listy rankingowej wraz z uchwałami do UMWP lub ARiMR

Po ustaleniu ostatecznej listy rankingowej wniosków skierowanych do realizacji, lista przekazywana jest do UMWP lub ARiMR wraz z odpowiednimi uchwałami potwierdzającymi wybór projektu.

9.2. Kryteria przyjęte przez LGD.

Kryteria adekwatności do SWOT (jednakowe dla wszystkich działań)

	Waga
Czy przedsięwzięcie wykorzystuje Silne strony adekwatnie do SWOT?	0 - 5
Czy przedsięwzięcie niweluje Słabe strony adekwatnie do SWOT?	0 - 5
Czy przedsięwzięcie wpisuje się w Szanse adekwatnie do SWOT?	0 - 5
Czy przedsięwzięcie ogranicza Zagrożenia adekwatnie do SWOT?	0 - 5
	20

Kryteria mierzalne

<i>Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych (Odnowa wsi)</i>	waga	Uzyskane punkty
Kompletność wniosku:		
Wniosek jest niekompletny	0	
Wniosek jest kompletny	8	
Beneficjent jest członkiem LGD min. 6 miesięcy	5	
Zaangażowanie społeczne beneficjenta:		
nie jest członkiem LGD	0	
jest członkiem LGD	3	
Liczba partnerów zaangażowanych w realizację		
1-2 partnerów	2	
Powyżej 2 partnerów	4	
Wkład własny beneficjenta:		
25%	0	
Powyżej 25% do 30%	3	
Powyżej 30%	6	
Doświadczenie beneficjenta w realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych w ostatnich dwóch latach:		
0-1 projekt	0	
2-3 projektów	2	
powyżej 3 projektów	4	
	Max 30	

Kategoria kryterium	Maksymalna liczba punktów	Uzyskane punkty razem
Adekwatne	20	
Mierzalne	30	
Razem		

Kryteria mierzalne

Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych (Małe projekty)		Uzyskane punkty
Kompletność wniosku:		
<u>Wniosek jest niekompletny</u>	<u>0</u>	
<u>Wniosek jest kompletny</u>	<u>8</u>	
Beneficjent jest członkiem LGD min. 6 miesięcy	5	
Liczba partnerów zaangażowanych w realizację		
<u>1-2 partnerów</u>	<u>2</u>	
<u>Powyżej 2 partnerów</u>	<u>4</u>	
Liczba sektorów zaangażowanych w realizację projektu:		
<u>Dwa sektory</u>	<u>2</u>	
<u>Trzy sektory (społeczny, gospodarczy, publiczny)</u>	<u>4</u>	
Kalkulacja kosztowa projektu potwierdza oddolność inicjatywy przez zaangażowanie w realizację przedsięwzięcia lokalnej społeczności (praca własna)	4	
Wkład własny Beneficjenta w realizację projektu powyżej 40%	4	
Projekt obejmuje zasięgiem więcej niż jedną miejscowość	4	
	Max 33	

Kategoria kryterium	Maksymalna liczba punktów	Uzyskane punkty razem
Adekwatne	20	
Mierzalne	33	
Razem		

Kryteria mierzalne

<u>Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby (Tworzenie i rozwój Mikroprzedsiębiorstw)</u>		Uzyskane punkty
Kompletność wniosku	10	
Beneficjent jest członkiem LGD min. 1 rok	5	
Wkład własny beneficjenta:		
<u>wkład własny nie większy niż 50%,</u>	<u>0</u>	
<u>wkład własny większy powyżej 50% do 60%,</u>	<u>2</u>	
<u>wkład własny większy powyżej 60%,</u>	<u>4</u>	
Działalność której dotyczy operacja przyczyni się do poszerzenia oferty lub infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej obszaru LGD albo wzmocnienia jej marki turystycznej:		
<u>operacja nie przyczynia się do poszerzenia oferty lub wzmocnienia marki turystycznej</u>	<u>0</u>	
<u>operacja przyczyni się do poszerzenia oferty lub wzmocnienia marki turystycznej</u>	<u>4</u>	
Powstawanie nowych źródeł dochodu:		
<u>projekt wspiera rozwój już istniejącej działalności</u>	<u>0</u>	
<u>projekt wspiera powstanie całkiem nowej działalności</u>	<u>4</u>	

Powstawanie nowych miejsc pracy: <u>projekt przewiduje powstanie 1-2 miejsc pracy</u> <u>projekt przewiduje powstanie 3-5 miejsc pracy</u> <u>projekt przewiduje powstanie więcej niż 5 miejsc pracy</u>	1 2 3	
Doświadczenie beneficjenta w realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych (krajowych i zagranicznych) w ostatnich 5 latach: <u>1-2 projekty</u> <u>powyżej 2 projektów</u>	2 4	
Wielkość wsparcia o jakie zwraca się wnioskodawca: <u>powyżej 300 tys. PLN,</u> <u>od 100 001 PLN do 300 tys. PLN,</u> <u>od 50 tys. PLN do 100 tys. PLN,</u> <u>poniżej 50 tys. PLN.</u>	0 2 4 6	
	Max	
	40	

Kategoria kryterium	Maksymalna liczba punktów	Uzyskane punkty razem
Adekwatne	20	
Mierzalne	40	
Razem		

Kryteria mierzalne

<u>Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby</u> <u>(Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej)</u>		Uzyskane punkty
Kompletność wniosku	10	
Beneficjent jest członkiem LGD min. 1 rok	5	
Wkład własny beneficjenta: <u>wkład własny nie większy niż 50%,</u> <u>wkład własny większy powyżej 50% do 60%,</u> <u>wkład własny większy powyżej 60%,</u>	0 2 4	
Działalność której dotyczy operacja przyczyni się do poszerzenia oferty lub infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej obszaru LGD albo wzmocnienia jej marki turystycznej: <u>operacja nie przyczynia się do poszerzenia oferty lub wzmocnienia marki turystycznej</u> <u>operacja przyczyni się do poszerzenia oferty lub wzmocnienia marki turystycznej</u>	0 4	
Powstawanie nowych źródeł dochodu: <u>projekt wspiera rozwój już istniejącej działalności</u> <u>projekt wspiera powstanie całkiem nowej działalności</u>	0 4	
Zatrudnienie: <u>projekt przewiduje powstanie 1-2 miejsc pracy</u> <u>projekt przewiduje powstanie 3-5 miejsc pracy</u>	1 2	

projekt przewiduje powstanie więcej niż 5 miejsc pracy	<u>3</u>	
Doświadczenie beneficjenta w realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych (krajowych i zagranicznych) w ostatnich 5 latach:		
1–2 projekty	<u>2</u>	
powyżej 2 projektów	<u>4</u>	
Wielkość wsparcia o jakie zwraca się wnioskodawca:		
od 50 tys. PLN do 100 tys. PLN.	<u>2</u>	
poniżej 50 tys. PLN.	<u>4</u>	
	Max	
	38	

Kategoria kryterium	Maksymalna liczba punktów	Uzyskane punkty razem
Adekwatne	20	
Mierzalne	38	
Razem		

Kryteria zgodności operacji z LSR

ZGODNOŚĆ Z LOKALNĄ STRATEGIĄ ROZWOJU		TAK	NIE	Uwagi
1	Czy realizacja operacji przyczyni się do osiągnięcia celów ogólnych LSR?			
	Cel ogólny I: Wspieranie rozwoju regionu poprzez przedsiębiorczość oraz wykorzystanie lokalnych zasobów.			
	Cel ogólny II: Wspieranie inicjatyw lokalnych oraz podnoszenie świadomości społecznej.			
2	Czy realizacja operacji przyczyni się do osiągnięcia celów szczegółowych LSR?			
	Cel szczegółowy 1: Rozwój agroturystyki oraz innych zrównoważonych form działalności pozarolniczej			
	Cel szczegółowy 2: Wsparcie oferty kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej			
	Cel szczegółowy 3: Angażowanie społeczności do realizacji przedsięwzięć lokalnych.			
	Cel szczegółowy 4: Realizacja inicjatyw edukacyjnych oraz adaptacja dobrych praktyk na obszarze działania.			

3	Czy operacja jest zgodna z przedsięwzięciami planowanymi w ramach LSR (jeżeli tak należy podać poniżej z jakim)?			
	Rozwój przedsiębiorczości w parciu o lokalne zasoby.			
	Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych.			
Czy wniosek jest zgodny z LSR?				

9.3. Opis procedury zmiany kryteriów lokalnych.

Lokalna Grupa Działania może dokonać zmiany kryteriów oceny jakościowej zgodności operacji z LSR w przypadku stwierdzenia:

- trudności wypełnienia kryteriów przez potencjalnych Beneficjentów,
- zgłaszanych przez potencjalnych Beneficjentów problemów ze spełnieniem kryteriów zgodności operacji z LSR,
- trudności zgłaszanych przez organ decyzyjny, w zakresie obiektywnej i mierzalnej oceny wniosków.
- ewaluacji LSR i dokonanej oceny zrealizowanych projektów, co ich efektywności, wpływu na rozwój obszaru LGD

Wniosek o zmianę kryteriów oceny wraz z propozycją ich zmiany złożyć może każdy członek LGD, a zwłaszcza Przewodniczący Rady LGD, Przewodniczący Komisji Rewizyjnej, Prezes LGD. Wniosek składany jest do Biura LGD. Wniosek podlega zaopiniowaniu Zarządu, który może wnieść swoje propozycje dotyczące zmiany kryteriów oceny.

Decyzję w sprawie zmiany kryteriów oceny zgodności operacji z LSR podejmuje Walne Zgromadzenie Członków w formie uchwały zmieniającej uchwałę w sprawie przyjęcia LSR.

10. Budżet LSR dla każdego roku realizacji.

Budżet Lokalnej Strategii Rozwoju SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” stanowi cyfrowy opis stopnia realizacji poszczególnych celów Lokalnej Strategii Rozwoju: wskazuje poziom finansowego zabezpieczenia planowanych do realizacji przedsięwzięć, operacji i działań, a także dokonując alokacji środków na poszczególne lata jest wyznacznikiem harmonogramu realizacji działań w ramach strategii.

Niniejszy dokument ma charakter aktualizacyjny i jest opracowany po wejściu w życie aktów normatywnych, regulujących zasady funkcjonowania poszczególnych działań planowanych do wdrożenia w ramach realizacji LSR:

Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 maja 2008 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie projektów współpracy” objętego PROW na lata 2007 – 2013.

Dlatego określając szczegółowy budżet LSR dla każdego roku realizacji dokonano analizy możliwych do wdrożenia wersji budżetów, skonstruowanych zgodnie z obowiązującymi zasadami:

- na każde z czterech działań planowanych do realizacji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju zaprojektowano minimum 10 % dostępnych środków,
- określono średnie wartości pomocy przyznawanej w ramach inicjatywy Leader na poziomie znacznie niższym niż określone w PROW maksymalne limity finansowania unijnego. Przyjęte wartości zostały opracowane o szacunek średniej wartości projektów zgłoszonych w ankietach mieszkańców obszaru LGD i dotychczasowe doświadczenie odnośnie wartości projektów unijnych.

USTALENIE KWOT BAZOWYCH

Na etapie aktualizacji strategii dla określenia kwot bazowych dostępnych dla LGD w ramach poszczególnych działań przyjęto kwoty bazowe, określające dostępną alokację środków na poszczególne działania określono w oparciu o:

„Tygiel Doliny Bugu” wg danych GUS na 31/12/2006 roku – 89 127 mieszkańców, rozporządzenia opublikowane na stronach Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

89 127	liczba mieszkańców	alokacja	Okres realizacji
116.00 zł		10 338 732 zł	2009 - 2014
3.00 zł	Wdrażanie projektów współpracy	267 381 zł	2009 - 2013
29.00 zł	Funkcjonowanie LGD (1+2)	2 584 683 zł	2009 - 2015
148.00 zł	Razem LSR	13 190 796 zł	2009 - 2015
	1. koszty bieżące	1 550 810 zł	2009 - 2015
	2. aktywizacja i umiejętności	1 033 873 zł	2009 - 2015

Tabela 16. Finansowe limity dostępne w ramach PROW 2007-2013:

A) PODZIAŁ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU NA POSZCZEGÓLNE DZIAŁANIA

Tabela 17A. Budżet „WDRAŻANIE LSR” w podziale na poszczególne działania

	Różnicowanie	Odnowa i rozwój wsi	Mikroprzedsiębiorstwa	Małe projekty
%	10%	50%	10%	30%
kwota	1 033 873 zł	5 169 366 zł	1 033 873 zł	3 101 620 zł

B) MODEL BUDŻETU LSR NA POSZCZEGÓLNE LATA REALIZACJI: PRZEDSIĘWZIĘCIA

ROK	KATEGORIA KOSZTU	PRZEDSIĘWZIĘCIA WDRAŻANE PRZEZ LOKALNĄ GRUPĘ DZIAŁANIA W RAMACH PROW 2007 - 2013										
		Wdrażanie lokalnej strategii rozwoju					Wdrażanie projektów współpracy	Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, Nabywanie umiejętności i aktywizacja				RAZEM OŚ 4
		Rozwój przedsiębiorczości na obszarze działania LGD: (Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej)	Rozwój przedsiębiorczości na obszarze działania LGD: (Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw)	Aktywizacja społeczności lokalnej – budowanie społeczeństwa obywatelskiego (Odnowa i rozwój wsi)	Aktywizacja społeczności lokalnej – budowanie społeczeństwa obywatelskiego (Małe projekty)	RAZEM		Koszty bieżące LGD	Nabywanie umiejętności	Aktywizacja	RAZEM	
2009	kwalifikowan	0	0	5 066 667	1 000 000	6 066 667	40 000	235 441	150 037	100 000	485 478	13 190 796
	alokacja PROW	0	0	3 800 000	700 000	4 500 000	40 000	235 441	150 037	100 000	485 478	
2010	kwalifikowan	1 400 000	1 600 000	0	1 428 572	4 428 572	70 000	254 700	91 600	70 000	416 300	
	alokacja PROW	700 000	800 000	0	1 000 000	2 500 000	70 000	254 700	91 600	70 000	416 300	
2011	kwalifikowan	667 748	467 748	1 825 822	857 143	3 818 457	70 000	246 200	85 000	70 000	401 200	
	alokacja PROW	333 874	233 874	1 369 366	600 000	2 537 112	70 000	246 200	85 000	70 000	401 200	
2012	kwalifikowan	0	0	0	714 286	714 286	47 381	241 129	71 000	60 300	372 429	
	alokacja PROW	0	0	0	500 000	500 000	47 381	241 129	71 000	60 300	372 429	
2013	kwalifikowan	0	0	0	430 883	430 886	40 000	231 700	73 000	70 000	374 700	
	alokacja PROW	0	0	0	301 618	301 620	40 000	231 700	73 000	70 000	374 700	
2014	kwalifikowan	0	0	0	0	0	0	231 700	70 000	56 100	357 800	
	alokacja PROW	0	0	0	0	0	0	231 700	70 000	56 100	357 800	
2015	kwalifikowan	0	0	0	0	0	0	109 940	30 000	36 909	176 849	
	alokacja PROW	0	0	0	0	0	0	109 940	30 000	36 909	176 849	
RAZEM	kwalifikowan	2 067 748	2 067 748	6 892 489	4 430 884	15 458 868	267 381	1 550 810	570 637	463 309	2 584 756	
	alokacja PROW	1 033 874	1 033 874	5 169 366	3 101 618	10 338 732	267 381	1 550 810	570 637	463 309	2 584 756	

Tabela 17B. Budżet na 2009-2015

C) MODEL BUDŻETU LSR NA POSZCZEGÓLNE LATA REALIZACJI: Działania PROW

OK	KATEGORIA KOSZTU	DZIAŁANIA WDRAŻANE PRZEZ LOKALNĄ GRUPĘ DZIAŁANIA W RAMACH PROW 2007 - 2013										
		Wdrażanie lokalnej strategii rozwoju					Wdrażanie projektów współpracy	Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, Nabywanie umiejętności i aktywizacja				RAZEM OŚ 4
		Różnicowa- nie w kierunku działalności nierolniczej	Tworzenie i rozwój mikroprzed- siębiorstw	Odnowa rozwój wsi	Małe projekty	RAZEM		Koszty bieżące lgd	Nabywani e umiejętno- ści	aktywizacj a	RAZEM	
2009	kwalifikowan	0	0	5 066 667	1 000 000	6 066 667	40 000	235 441	150 037	100 000	485 478	13 190 796
	alokacja PROW	0	0	3 800 000	700 000	4 500 000	40 000	235 441	150 037	100 000	485 478	
2010	kwalifikowan	1 400 000	1 600 000	0	1 428 572	4 428 572	70 000	254 700	91 600	70 000	416 300	
	alokacja PROW	700 000	800 000	0	1 000 000	2 500 000	70 000	254 700	91 600	70 000	416 300	
2011	kwalifikowan	667 748	467 748	1 825 822	857 143	3 818 457	70 000	246 200	85 000	70 000	401 200	
	alokacja PROW	333 874	233 874	1 369 366	600 000	2 537 112	70 000	246 200	85 000	70 000	401 200	
2012	kwalifikowan	0	0	0	714 286	714 286	47 381	241 129	71 000	60 300	372 429	
	alokacja PROW	0	0	0	500 000	500 000	47 381	241 129	71 000	60 300	372 429	
2013	kwalifikowan	0	0	0	430 883	430 886	40 000	231 700	73 000	70 000	374 700	
	alokacja PROW	0	0	0	301 618	301 620	40 000	231 700	73 000	70 000	374 700	
2014	kwalifikowan	0	0	0	0	0	0	231 700	70 000	56 100	357 800	
	alokacja PROW	0	0	0	0	0	0	231 700	70 000	56 100	357 800	
2015	kwalifikowan	0	0	0	0	0	0	109 940	30 000	36 909	176 849	
	alokacja PROW	0	0	0	0	0	0	109 940	30 000	36 909	176 849	
RAZEM	kwalifikowan	2 067 748	2 067 748	6 892 489	4 430 884	15 458 868	267 381	1 550 810	570 637	463 309	2 584 756	
	alokacja PROW	1 033 874	1 033 874	5 169 366	3 101 618	10 338 732	267 381	1 550 810	570 637	463 309	2 584 756	

Tabela 17C. Budżet na 2009-2015

D) HARMONOGRAM PRZEWIDYWANYCH TERMINÓW PODAWANIA DO PUBLICZNEJ WIADOMOŚCI INFORMACJI O MOŻLIWOŚCI SKŁADANIA WNIOSKÓW O PRYZNANIE POMOCY W RAMACH DZIAŁANIA: WDRAŻANIE LOKALNYCH STRATEGII ROZWOJU

LP	Wyszczególnienie		2009				2010				2011				2012				2013				2014			
			I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
1	Operacje spełniające warunki pomocy dla działania:	Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej						X			X															
2		Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw							X		X															
3		Odnowa i rozwój wsi				X							X													
4	Małe Projekty				X		X				X				X				X							

Tabela 17D. Harmonogram naborów

11. Opis procesu przygotowywania LSR.

Lokalna Strategia Rozwoju jest niejako aktualizacją Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich i dywersyfikacją sprawdzonych instrumentów realizacji ZSROW na nowy obszar działalności stowarzyszenia. Zmiana obszaru działania Stowarzyszenia w czasie funkcjonowania ZSROW, poskutkowała zmianą zasobów, jakości i wewnętrznych uwarunkowań obszaru, narzucając niejako konieczność zastosowania nowych rozwiązań.

Należy więc na wstępie zauważyć, iż proces konsultacji społecznych Lokalnej Strategii Rozwoju trwa prawie dwa lata, przez udostępnienie strategii do publicznej wiadomości na stronach internetowych stowarzyszenia, w jego siedzibie, nieprzerwaną organizację szkoleń, spotkań na terenie wsi. Niemniej jednak niniejszy dokument nie jest prostą aktualizacją wcześniejszej strategii. Pomijając fakt, iż LEADER znacznie zmienił swój charakter od roku 2007, pojawiły się nowe wymagania formalne oraz kryteria wyboru LGD. Ponadto należy zauważyć, iż obszar działania został znacznie rozszerzony.

Postawiło nas to przed koniecznością weryfikacji przyjętych uprzednio założeń w nowym składzie obszarowym, jak i osobowym. Powyższa sytuacja wprowadziła konieczność dwutorowego procesu przygotowania „aktualizacji” w postaci przygotowania LSR: należało przeprowadzić ewaluację dotychczasowych działań, jak też skonsultować je z nowymi członkami.

11.1. Ewaluacja dotychczasowej realizacji LEADER.

SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” bardzo szybko znalazło poparcie ze strony samorządów oraz społeczności lokalnych. Szereg realizowanych warsztatów, konferencji i szkoleń upewnił nas o słuszności podejmowanych działań, które w zdecydowanej większości spotykały się z dużym zainteresowaniem i zaangażowaniem ze strony różnorodnych grup docelowych. Biorąc pod uwagę, iż nasz obszar działania był stosunkowo niewielki, można przyjąć, że duża część naszej społeczności słyszała o LEADER i brała udział w realizacji II Schematu inicjatywy.

Zważywszy, iż chętnie witamy w naszych szeregach osoby chcące zaangażować się w prace na rzecz rozwoju regionu, należy przyjąć, iż każdy kto chciał, miał możliwość zapoznania się ze ZSROW. Ponadto każde z naszych działań było prowadzone w ścisłej współpracy z samorządami gminnymi, dzięki czemu docieraliśmy z informacją o podejmowanych działaniach tam, gdzie było to potrzebne angażując do współpracy coraz to nowe społeczności i osoby. Okres realizacji LEADER+ spowodował dobre rozeznanie naszych animatorów lokalnych w idei i wytycznych tego programu. Dzięki temu doświadczeniu dysponowaliśmy osobami z różnych dziedzin życia społecznego, publicznego i gospodarczego, które same angażując się w realizację projektów, doskonale znały specyfikę naszego obszaru i założone kierunki działań. Należy zaznaczyć, iż ZSROW, pomimo zapisania działań zgodnie z Pilotażowym Programem LEADER+ do roku 2008, zawierał w sobie perspektywę do roku 2013. Można więc przyjąć, iż na poziomie koncepcji zakładającej rozwój obszarów wiejskich, ZSROW jest tożsamy z LSR. Wizja rozwoju obszaru działania, która jest kwintesencją tych koncepcji, znalazła się nawet na szeregu materiałów drukowanych i multimedialnych.

Tak szerokie upowszechnienie naszych działań i planów nie byłoby możliwe bez połączenia aktywności środowisk organizacji pozarządowych i przedsiębiorców ze wsparciem

samorządów lokalnych, które od początku bardzo zaangażowały się w przygotowanie strategii, za co wszystkim z tego miejsca serdecznie dziękujemy.

Pomimo pewnych zmian w sytuacji społeczno-gospodarczej, obszaru funkcjonowania stowarzyszenia, przy pozytywnym odbiorze społecznym dotychczasowych kierunków działań, reprezentanci społeczności obszaru LGD biorący udział w spotkaniach i warsztatach dotyczących opracowania LSR, Zarząd LGD wspólnie z lokalnymi samorządami, wyrazili przekonanie, iż ogólne założenia powinny pozostać niezmienione. Zważywszy jednak rozszerzenie Partnerstwa o nowe gminy nie chcieliśmy na etapie planowania przesądzać o ostatecznym kształcie założeń strategicznych. Było to o tyle ważne, iż chcieliśmy aby nowi członkowie mieli równe możliwości w kształtowaniu strategii już na etapie jej planowania.

11.2. Rozszerzenie LGD w procesie przygotowań LSR.

Porozumienie w sprawie rozszerzenia SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” spowodowało konieczność zbadania, jak sytuacja ta wpływa na założenia strategiczne LSR. Realizując ideę partnerskiego i uspołecznionego działania zdecydowano się na zorganizowanie specjalnego szkolenia dla nowo wstępujących członków z udziałem animatorów LEADER. Warsztaty były zwieńczeniem licznych spotkań o charakterze konsultacyjnym. Ich zadaniem było nie tylko przekazanie wiedzy na temat idei LEADER, lecz również powtórzone proces, który kiedyś zaistniał przy okazji przygotowań do Pilotażowego Programu LEADER+. Mianowicie uczestnicy dokonali analizy SWOT, metodą kuli śniegowej wyłonili po trzy-cztery silne i słabe strony oraz tyleż szans i zagrożeń, a następnie na ich podstawie wybrali cele strategiczne. Zważywszy, że w warsztatach wzięli udział reprezentanci samorządów lokalnych, przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe, należy przypuszczać, iż było to grono dość reprezentatywne. W spotkaniu wzięły udział jednostki aktywne i dobrze w problematyce rozwoju regionalnego zorientowane, dlatego też jesteśmy przekonani, iż wyniki tych prac były miarodajne i odzwierciedlające rzeczywistą sytuację gospodarczo-społeczną.

Drugiego dnia warsztatów strategicznych uczestniczyli już wszyscy zainteresowani z całego (poszerzonego już) obszaru działania. Korzystając w dalszym ciągu ze wsparcia animatorów LEADER dokonano prezentacji efektów ciężkiej pracy „nowych” członków, porównując je jednocześnie z zapisami ZSROW (analiza SWOT, wizja, cele strategiczne i szczegółowe). Jak się okazało dwa zespoły pracujące niezależnie od siebie w różnych okresach czasu (na przestrzeni roku) doszły do bardzo zbliżonych wniosków. Mimo to do późnych godzin wieczornych trwały dyskusje nad zestawieniem i połączeniem w jedno wypracowanych materiałów. Dodatkową korzyścią tych prac było „odświeżenie” celów strategicznych i szczegółowych. Efekt końcowy był na tyle zbieżny ze ZSROW, iż podjęto decyzję o utrzymaniu bez zmian dotychczasowej wizji rozwoju regionu.

Zewnętrzni animatorzy dokonali opracowania powarsztatowego, które posłużyło za załączek obecnej Strategii (LSR). Przyjęto zasadę, iż dalsze prace będą prowadzone przez stworzony zespół roboczy w skład którego wszedł jeden przedstawiciel z każdej gminy. Osoby te były nie tylko odpowiedzialne za opracowanie finalnego dokumentu, lecz również za upowszechnianie go wśród społeczności lokalnej i miejscowych partnerów społeczno-gospodarczych. Przyjęto następującą metodę komunikacji:

- informacje o LSR na stronie internetowej gmin i LGD,
- ogłoszenia w sołectwach,
- informacje w lokalnej prasie lokalnej na etapie konsultowania LSR,

- rozesłanie projektów LSR do partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych,
- ogłoszenia w siedzibie LGD,
- ogłoszenie w prasie na etapie konsultowania LSR,

Ponadto w momencie pojawienia się pierwszego projektu LSR został on udostępniony w każdej gminie do wglądu z możliwością naniesienia uwag przez zainteresowanych, uzyskania bieżących informacji i wyjaśnień, co było możliwe dzięki funkcjonowaniu w każdym Urzędzie Gminy pracownika reprezentującego LGD (członek LGD). Za koordynację prac związanych z opracowaniem LSR odpowiadało biuro LGD, które pracuje nieprzerwanie od 2006 roku (pomimo wyczerpania funduszy II Schematu leader Plus), którego zadaniem było zbieranie i opiniowanie wniosków i uwag do LSR. Za ich uwzględnianie odpowiedzialny był Zarząd LGD wspólnie z wyłonionymi członkami grupy roboczej.

11.3. Proces przygotowania LSR.

W powstanie niniejszej strategii zaangażowanych było wiele podmiotów i indywidualnych osób reprezentujących podmioty publiczne, społeczne i gospodarcze. Ujęto je w dwie grupy:

Konsultanci zewnętrzni:

przygotowanie harmonogramów prac, zakresów tematycznych do opracowania przez grupę roboczą, organizacja i prowadzenie warsztatów i spotkań, redakcja Lokalnej Strategii Rozwoju i ujęcie jej w formułę dokumentu, uspołecznienie strategii przez udział w konsultacjach.

Grupa robocza:

złożona z przedstawicieli obszaru działania: członków Zarządu i mieszkańców poszczególnych Gmin. Do jej zadań należało opracowanie treści ankiety zgłoszeń projektów do LSR i weryfikacja zgłoszeń ankietowych, zbieranie danych źródłowych, bieżące informowanie i konsultowanie dokumentów związanych z opracowaniem strategii, prowadzenie spotkań, warsztatów, konsultacji LSR na poziomie poszczególnych (lub zorganizowanych grup) sołectw, udział w spotkaniach, szkoleniach, warsztatach dotyczących zasad opracowania i realizacji LSR, organizowanych przez jednostki zewnętrzne. Prowadzenie bieżących prac koordynacyjnych i konsultacyjnych.

Etapy budowy Lokalnej Strategii Rozwoju SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”

Ewaluacja ZSRW, zrealizowanej w ramach II Schematu Leader Plus

Rozszerzenie obszaru działania LGD i przeprowadzenie cyklu szkoleniowo – informacyjnego na temat inicjatywy leader na nowym obszarze działalności LGD.

Diagnoza stanu wyjściowego: identyfikacja, zgromadzenie i przetworzenie informacji o zasobach i uwarunkowaniach obszaru działania LGD,

Organizacja warsztatów dotyczących opracowania założeń do Lokalnej Strategii Rozwoju: opracowanie wizji, analizy SWOT, celów strategicznych i operacyjnych LSR.

Konsultacja założeń strategicznych do LSR (zorganizowane spotkanie konsultacyjne w każdej

z Gmin członkowskich).

Opracowanie, dystrybucja i skatalogowanie zgłoszonych: fiszek projektowych do projektów planowanych do realizacji w ramach LSR.

Opracowanie i zestawienie zebranych materiałów pod kątem wytycznych programowych LEADER.

Konsultacje społeczne projektu LSR.

Modyfikacja i dostosowanie materiału do zgłoszonych uwag i sugestii.

12. Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR.

12.1. Sposób wdrażania LSR.

Wdrażanie LSR jest procesem rozpoczętym już na etapie realizacji Pilotażowego Programu LEADER+. Głównym motorem realizacji założonych zadań w obecnej perspektywie finansowej jest redystrybucja środków na projekty do realizacji w ramach osi 3 PROW. Jednocześnie w kompetencji Lokalnej Grupy Działania, jak też wchodzących w jej skład podmiotów będzie realizacja działań wpływających na realizację założonych celów. Tak więc wdrażanie LSR podzielić można na dwie zasadnicze grupy działań: (1) tych realizowanych bezpośrednio przez określone podmioty oraz (2) działań prowadzonych przez LGD.

W pierwszej grupie wdrażanie odbywa się w ramach następujących przedsięwzięć:

5.3.1. Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych.

5.3.2. Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby.

Zainteresowanych szczegółowym zakresem i wysokością wsparcia oraz grupą docelową odsyłamy do rozdziału 5.3 niniejszego dokumentu. Podsumowując należy stwierdzić, iż wsparcie udzielone w precyzyjnie określonym zakresie sprzyjać będzie osiągnięciu założonych celów – w opisie każdego z działań znajduje się zakres osiąganych celów. Z myślą o osiągnięciu jak najlepszych efektów i efektu synergii działań, każde z nich służy realizacji kilku celów szczegółowych. Korzystać z nich będą zarówno przedsiębiorcy, rolnicy, lokalne stowarzyszenia i jednostki samorządu gmin wchodzących w obszar działania.

W drugiej grupie wdrażania znajdują się projekty oparte o współpracę i wymianę doświadczeń z innymi Partnerstwami oraz działania informacyjno-szkoleniowe, których zadaniem jest jak najlepsze wykorzystanie środków finansowych w obrębie osi 3 oraz wszelkich dostępnych środków finansowych:

5.3.3. Wsparcie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Do zadań LGD będzie należało budowanie szerokiej koalicji instytucji i organizacji na rzecz realizacji celów LSR. Mając powyższe na uwadze LGD ogniskuje się na osiągnięciu

opisanych wcześniej celów szczegółowych:

Cel 1: Rozwój agroturystyki oraz innych zrównoważonych form działalności pozarolniczej

Cel 2: Wsparcie oferty kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej

Cel 3: Angażowanie społeczności do realizacji przedsięwzięć lokalnych.

Cel 4: Realizacja inicjatyw edukacyjnych oraz adaptacja dobrych praktyk na obszarze działania.

Zgodnie z przyjętą misją LGD jest w tym miejscu katalizatorem zmian sprzyjającym integracji różnych sektorów życia społeczno-gospodarczego w służbie wzrostowi dobrobytu mieszkańców. Na etapie budowania LSR nie sposób podać zamkniętej listy działań i inicjatyw, które będą przeprowadzone do końca założonego okresu jej programowania, jednakże działalność LGD uwzględniać będzie:

doradztwo na rzecz lokalnej społeczności związane z bezpośrednim przygotowywaniem projektów, które będą aplikowały o środki poprzez LGD, organizacja przedsięwzięć szkoleniowo-informacyjnych nt. możliwości uzyskiwania wsparcia finansowego na realizację celów zapisanych w LSR wśród lokalnej społeczności oraz firm i rolników, włączanie się do organizacji wybranych inicjatyw społeczności lokalnych, które swym zasięgiem obejmują cały obszar działania, budowanie wizerunku i pozycji LGD wśród społeczności lokalnej oraz prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych w tym zakresie, promocja obszaru działania na poziomie województwa, Polski oraz poza jej granicami, pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych na realizację przedsięwzięć zgodnych z celami LSR na rzecz społeczności lokalnej.

Oczywistym zadaniem LGD będzie też wykonywanie obowiązków związanych z realizacją osi 4 PROW, w tym prowadzenie sprawozdawczości i rozliczania projektu. W miarę potrzeb możliwe jest tworzenie w LGD komórek do spraw realizacji nowych projektów, które będą finansowane niezależnie od działań w ramach 4 osi PROW.

Należy pamiętać, iż ostatecznym beneficjentem założonych celów jest lokalna społeczność, która winna być partnerem w ich realizacji. Dlatego też przewidziano szeroki jej udział poprzez system konsultacji społecznych na etapie wdrażania. Będą one polegać na:

- upowszechnianiu bieżących informacji na temat stopnia realizacji LSR oraz prowadzonych naborach wniosków (strona WWW, urzędy gmin członkowskich, lokalna prasa),
- zbieraniu uwag i wniosków nt. wdrażania LSR (poprzez pocztę email, urzędy gmin, biuro LGD),
- informowaniu o planowanych przedsięwzięciach i konsultowanie ich (strona WWW, urzędy gmin członkowskich, lokalna prasa),

Zważywszy na fakt, iż niniejszy projekt jest nieporównywalny pod względem swej kompleksowości i zasięgu oddziaływania do innych o podobnym charakterze, jego wdrażanie odbywać się musi przy ścisłej współpracy wszystkich podmiotów tworzących LGD i z nim współpracujących. Szczegółowa lista partnerów LGD znajduje się w rozdziale 1 LSR. Jednocześnie w toku realizacji projektu wskazane jest rozszerzanie LGD o kolejnych członków, którzy swą działalnością lub kompetencjami udowodnią przydatność w osiągnięciu celów niniejszego dokumentu.

12.2. Sposób aktualizacji LSR.

Zespół opracowujący LSR nie rości sobie prawa do jednoznacznego i nieodwołalnego sposobu określania kierunków działań. Stosunkowo długa perspektywa realizacji Strategii, ewentualne sugestie społeczności lokalnych oraz prowadzona sukcesywnie ewaluacja może wykazać potrzebę modyfikacji pewnych jej zapisów. Bardzo istotne znaczenie ma więc szczegółowe zapisanie procedury aktualizacyjnej na przyszłość. Wprowadzenie stosownych rozwiązań ma zapobiegać niejasnościom i powstawaniu konfliktów wewnątrz LGD. Dodatkowo należy mieć na uwadze, iż niniejsza Strategia została opracowana przy szerokim zaangażowaniu lokalnej społeczności, co powoduje w konsekwencji konieczność przeprowadzenia ponownych konsultacji w tym zakresie. Jednocześnie zakres i charakter zmian w żadnym razie nie może pozostawać w sprzeczności do wymogów programowych PROW i innych nadrzędnych dokumentów. Mając powyższe na uwadze, w celu dokonania zmian w LSR należy stosować się do następującej instrukcji:

Za przygotowanie projektów zmian w LSR odpowiada biuro LGD, mogą też być przygotowane przez grupę mieszkańców.

Zmiany mogą być dokonywane w następujących okolicznościach:

- Jako wnioski z ewaluacji LSR.
- Na wniosek Zarządu LGD.
- Na wniosek 100 mieszkańców obszaru działania.
- W związku z koniecznością dostosowania LSR do wymogów instytucji wdrażającej lub zarządzającej.

Projekt wraz z uzasadnieniem zostaje przekazany do konsultacji na min. 5 tygodni przed planowanym terminem przyjęcia zmian, przy czym zostaje wskazany termin zakończenia konsultacji:

- na stronie internetowej LGD,
- członkom LGD na wskazany przez nich adres poczty elektronicznej lub pocztą za zwrotnym potwierdzeniem odbioru,
- w urzędach gmin wywieszana jest informacja o wprowadzanych zmianach wraz ze wskazaniem strony www, gdzie można zapoznać się z ich zakresem,
- do Urzędu Marszałkowskiego.

Uwagi do projektu zmian mogą wносить mieszkańcy obszaru działania oraz instytucje i organizacje działające na jego terenie. Okres konsultacji kończy się na 7 dni przed planowanym terminem uchwalenia zmian. Zarząd LGD sporządza listę uwag ze wskazaniem sposobu ich rozpatrzenia, Zmiany do LSR wprowadza Walne Zgromadzenie członków LGD zwykłą większością głosów.

W sytuacjach wyjątkowych, za które rozumie się zagrożenie dla prawidłowości realizacji projektu możliwe jest skrócenie okresu konsultacji, jednakże wymaga to pisemnej zgody instytucji wdrażającej.

Powyższa procedura zabezpiecza interesy społeczności lokalnych w zakresie możliwości wnoszenia uwag do LSR. Jest to niezwykle istotne z punktu wiarygodności i ciągłości realizowanych działań.

13. Zasady i sposób dokonywania ewaluacji własnej.

Ewaluacja, czyli ocena jakości i skuteczności osiągnięcia założonych celów jest jednym z podstawowych narzędzi strategicznych. Dzięki niemu możliwe jest szybkie reagowanie na proces zachodzących zewnętrznie zmian oraz jak najlepsze dostosowanie zapisów LSR do realiów. Zważywszy, iż LSR „Tygła Doliny Bugu” ma relatywnie daleką perspektywę czasową należy przeprowadzić kilkakrotnie.

Ocena jakości realizowanych zadań wykonywana będzie na dwóch płaszczyznach: (1) ocenie *ex post* w zakresie dotychczas wykonanych zadań oraz (2) nowych zadań, które mają dopiero zostać wprowadzone do realizacji (*ex ante*).

13.1. Ocena *ex post* – stopień realizacji celów LSR.

Ewaluacja *ex post* jest oceną dotyczącą działań zrealizowanych w minionym okresie. Mając na uwadze przyjęty harmonogram realizacji LSR przewiduje się dokonanie czterech ocen ewaluacyjnych: pierwszą po roku realizacji projektu (w 2009 r.) oraz następną po każdym kolejnych dwóch latach działalności (2011, 2013 i 2015 r.). Organem dokonującym ewaluacji jest **Komisja Rewizyjna SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”**. Polegać będzie na opracowaniu raportu przeanalizowaniu wszystkich zrealizowanych w minionym roku kalendarzowym działań i operacji pod kątem określenia efektów tych przedsięwzięć, a także wpływu, jaki miała ich realizacja na osiągnięcie celów zakładanych w LSR.

Sprawozdanie winno być zaprezentowane podczas Walnego Zgromadzenia członków SLGD - „Tygiel Doliny Bugu”. Jego elementami są:

- statystyki związane z wykorzystaniem środków w ramach poszczególnych działań,
- prezentacja wskaźników poszczególnych działań w odniesieniu do zakładanych wartości,
- ocena pracy biura LGD,
- ocena pracy Zarządu LGD,
- ocena efektywności stosowanych procedur,
- wnioski w formie uwag i rekomendacji dotyczących zmian w sposobie funkcjonowania LGD, które zapewnią wyższą efektywność działania LGD i lepsze osiągnięcie celów zakładanych w LSR.

Treść raportu Komisji Rewizyjnej podawany jest na stronie internetowej LGD do publicznej wiadomości. Cele niniejszej Strategii realizowane są poprzez poszczególne działania, dlatego też zakładane wskaźniki na poziomie produktu, rezultatu oraz oddziaływania są miernikami ich osiągnięcia. Mając jednakże na uwadze jak najlepszą realizację projektu sama ocena realizacji celów, w oderwaniu od funkcjonowania LGD, jest niewystarczająca. Dlatego też wprowadzono ocenę pracy Zarządu LGD, jak też biura. Komisja Rewizyjna przy opracowaniu raportu ewaluacyjnego korzysta z pomocy biura LGD, jednakże w zakresie, który pozostaje w sprzeczności z zasadą bezstronności (np. ocena pracowników przez nich samych) prowadzi własne analizy, bądź też zasięga opinii niezależnych ekspertów.

13.2. Ocena *ex ante* – planowane przedsięwzięcia.

Ocena *ex ante* dotyczy operacji, które są dopiero w fazie planowania i podejmowania decyzji o ich realizacji. Potrzeba przeprowadzania tego typu ewaluacji powstaje w sytuacji, gdy w miarę powstawania oszczędności w ramach realizacji LEADER ze środków osi 4 PROW planowane będą nowe działania. Organem właściwym do wykonania ewaluacji *ex-ante* jest **Zarząd LGD**. Ocena polega na obowiązku sporządzenia analizy w stosunku do każdego planowanego przedsięwzięcia, która obejmuje:

- cel jego realizacji,
- zakres osiągania celów określonych w LSR poprzez planowane przedsięwzięcie,
- grupę docelową,
- adekwatność projektu,
- Przygotowanie projektu i jego planu w kontekście wewnętrznej spójności i logiki planowania,
- opis przedsięwzięcia,
- źródła finansowania przedsięwzięcia wraz ze wskazaniem środków na ewentualne prefinansowanie (jeśli dotyczy),
- uzasadnienie wyboru działań pod kątem celowości i efektywności.

Powyższa analiza musi być zaopiniowana przez Komisję Rewizyjną, która zobowiązana jest do niezwłocznego jej wydania, nie później jednak niż w przeciągu 7 dni. W przypadku braku uzyskania opinii wymóg jej zaczerpnienia uważa się za spełniony. Efekty ewaluacji na tym poziomie stanowią podstawę do wprowadzenia zmian, o których była mowa w rozdziale 12.2 LSR.

14. Powiązania LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR.

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu” nawiązuje w swoich założeniach do następujących dokumentów planistycznych:

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.

Misja województwa

Misja stanowi zapis intencji tego, co władze samorządowe województwa podlaskiego pragną uzyskać w wyniku realizacji opracowanej Strategii. Zjawiska zachodzące w sferze społeczno-gospodarczej charakteryzują się dużą dynamiką, stąd też przy zachowaniu uniwersalności zapisów dotyczących misji, mogą zmieniać się narzędzia prowadzące do jej urzeczywistnienia.

Województwo podlaskie regionem aktywnego i zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem walorów środowiska naturalnego, wielokulturowej tradycji i położenia przygranicznego

Cele strategiczne

Identyfikacja celów strategicznych stanowi odpowiedź na zidentyfikowane w trakcie prac koncepcyjnych strefy problemowe regionu pozwalające zwiększyć spójność przestrzenną oraz społeczno-gospodarczą z resztą kraju.

Cel 1:

Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

Cel 2:

Rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy

Cel 3:

Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym

Cel 4:

Ochrona środowiska naturalnego

Cel 5:

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego

Cel 6:

Wykorzystanie przygranicznego i transgranicznego położenia województwa

Cel 7:

Rozwój rolnictwa i tworzenie warunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi.

Strategia realizowana jest poprzez Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego

Powyższe cele realizowane będą poprzez następujące Priorytety rozwoju i wynikające z nich

działania:

Oś Priorytetowa I Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie

Działanie 1.1. Tworzenie warunków dla rozwoju innowacyjności

Działanie 1.2. Region atrakcyjny inwestycjom

Działanie 1.3. Wsparcie instytucji otoczenia biznesu

Działanie 1.4 Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw

Oś Priorytetowa II Rozwój infrastruktury transportowej

Działanie 2.1. Rozwój transportu drogowego

Działanie 2.2. Rozwój transportu lotniczego

Działanie 2.3. Rozwój transportu miejskiego

Działanie 2.4. Rozwój transportu kolejowego

Oś Priorytetowa III Rozwój turystyki

Oś Priorytetowa IV Społeczeństwo Informacyjne

Oś Priorytetowa V Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

Działanie 5.1 Regionalna infrastruktura ochrony środowiska

Działanie 5.2 Lokalna infrastruktura ochrony środowiska

Oś Priorytetowa VI Rozwój infrastruktury społecznej

Działanie 6.1. Rozwój infrastruktury z zakresu edukacji

Działanie 6.2. Rozwój infrastruktury z zakresu opieki zdrowotnej

Działanie 6.3. Infrastruktura z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego

W ramach RPO o pomoc występować będą mogły jednostki samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw oraz innych instytucji i organizacji publicznych i prywatnych. Z punktu widzenia LGD najciekawszymi i zgodnymi z LSR Osiami Priorytetowymi są:

Oś Priorytetowa I Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie

Oś Priorytetowa III Rozwój turystyki

Oś Priorytetowa IV Społeczeństwo Informacyjne

Oś Priorytetowa VI Rozwój infrastruktury społecznej

Strategia realizowana będzie również poprzez Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego.

Priorytet I - Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu.

Działanie 1.1 Wzmocnienie sektora badawczo - rozwojowego

Działanie 1.2 Budowa sieci współpracy nauka - gospodarka

Działanie 1.3 Kompleksowe przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą.

Działanie 1.4 Wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu

Działanie 1.5 Rozwój przedsiębiorczości

Działanie 1.6 Wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu regionalnym

Działanie 1.7 Promocja gospodarcza

Działanie 1.8 Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie wdrażania najlepszych dostępnych technik (BAT)

Priorytet II - Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza.

Działanie 2.1 Przeciwdziałanie wykluczeniu informacyjnemu

Działanie 2.2 Rozwój e-usług

Działanie 2.3 Technologie komunikacyjne i informacyjne dla MSP

Priorytet III. Regionalny system transportowy.

Działanie 3.1. Infrastruktura drogowa.

Działanie 3.2. Regionalny transport publiczny.

Działanie 3.3. Lotniska i infrastruktura lotnicza.

Priorytet IV. Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka.

Działanie 4.1. Gospodarka wodno-ściekowa.

Działanie 4.2. Ochrona powierzchni ziemi.

Działanie 4.3. Ochrona powietrza, energetyka.

4.4. Ochrona przyrody, zagrożenia, systemy monitoringu.

Priorytet V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu.

Działanie 5.1. Transport miejski.

Działanie 5.2. Rewitalizacja miast.

Priorytet VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Działanie 6.1. Kultura.

Działanie 6.2. Turystyka.

Priorytet VII. Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego

Działanie 7.1. Infrastruktura służąca ochronie zdrowia i życia.

Działanie 7.2. Infrastruktura służąca edukacji.

Działanie 7.3. Infrastruktura służąca pomocy społecznej.

Krajowy Plan Strategiczny

Krajowy Plan Strategiczny dla Polski został przygotowany zgodnie z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Krajowy Plan Strategiczny obejmuje okres programowania na lata 2007-2013. Na podstawie analizy sytuacji społecznej, gospodarczej i środowiskowej określa priorytety i kierunki rozwoju w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Stanowi podstawę dla realizacji działań Programu Operacyjnego Rozwój Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Nowa polityka rozwoju obszarów wiejskich obejmująca lata 2007–2013, będąca elementem WPR, kładzie większy nacisk na zagadnienia takie jak pozaprodukcyjne funkcje i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, wysoka jakość życia, innowacyjność w rolnictwie oraz potrzeby modernizacyjne w sektorze rolnym i leśnym.

Zwiększona wielofunkcyjność wsi ma służyć poprawie dochodów ludności wiejskiej i zapewnieniu stabilności usług mających charakter dóbr publicznych. Równie ważnym aspektem obszarów wiejskich w Polsce, poza funkcjami ekonomicznymi i dobrymi warunkami dla rozwoju społecznego, jest ich rola w zachowaniu walorów krajobrazowych oraz środowiska naturalnego, tj. bogactwa siedlisk i różnorodności biologicznej, a także dziedzictwa kulturowego wsi.

W ramach priorytetowych kierunków wsparcia obszarów wiejskich Unii Europejskiej, zdefiniowano cztery główne osie:

Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego;

Oś 2: Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich;

Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej;

Oś 4: Leader, która polega na aktywizacji społeczności obszarów wiejskich poprzez inicjowanie lokalnych działań na rzecz tych społeczności.

Program Operacyjny „Kapitał Ludzki”

Celem głównym Programu jest: wzrost zatrudnienia i spójności społecznej a do osiągnięcia tego celu przyczynia się realizacja sześciu celów strategicznych, do których należą:

- Podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo.
- Zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego.
- Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce.
- Upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy.
- Zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa.
- Wzrost spójności terytorialnej.

Program Operacyjny „Innowacyjna gospodarka”

Głównym celem Programu jest rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- Zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw,
- Wzrost konkurencyjności polskiej nauki,
- Zwiększenie roli nauki w rozwoju gospodarczym,
- Zwiększenie udziału innowacyjnych produktów polskiej gospodarki w rynku międzynarodowym,
- Tworzenie trwałych i lepszych miejsc pracy,
- Wzrost wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013

Cel strategiczny: Zrównoważenie rozwoju kultury w regionach

Cele cząstkowe:

- Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań z systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
- Zmniejszenie dysproporcji regionalnych rozwoju kultury.
- Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury.
- Poprawa warunków działalności artystycznej.
- Efektywna promocja twórczości.
- Zachowanie dziedzictwa i aktywna ochrona zabytków.

- Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej.

Program ten stanowi dodatkowy element wsparcia z funduszy strukturalnych, który wzmocni działanie innych programów na obszarze pięciu następujących województw: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego, podkarpackiego oraz świętokrzyskiego.

CELE PROGRAMU: „Przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Cel główny Programu osiągnąć będzie przez realizację celów szczegółowych, którymi są:

- Stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy.
- Zwiększenie dostępu do Internetu szerokopasmowego w Polsce Wschodniej.
- Rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich.
- Poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej.
- Zwiększenie roli zrównoważonej turystyki w gospodarczym rozwoju makroregionu.
- Optymalizacja procesu wdrażania PO Rozwój Polski Wschodniej.

W ramach PO RPW będą realizowane projekty o kluczowym znaczeniu dla rozwoju społeczno-gospodarczego pięciu województw Polski Wschodniej. Finansowane będą przede wszystkim inwestycje w zakresie infrastruktury wspierającej działalność naukową i badawczą oraz zakładające modernizację miejskich lub regionalnych systemów komunikacyjnych, a także realizowane będą przedsięwzięcia zwiększające atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną

OBSZARY WSPARCIA W RAMACH PROGRAMU

Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka

- I.1. Infrastruktura uczelni
- I.2. Wsparcie powstawania i dokapitalizowanie instrumentów inżynierii finansowej
- I.3. Wspieranie innowacji
- I.4. Promocja i współpraca

Oś priorytetowa II: Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego

- II.1. Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej

Oś priorytetowa III: Wojewódzkie ośrodki wzrostu

- III.1. Systemy miejskiego transportu zbiorowego
- III.2. Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej

Oś priorytetowa IV: Infrastruktura transportowa

- IV.1 Infrastruktura drogowa

Oś priorytetowa V: Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne

- V.1. Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki
- V.2. Trasy rowerowe

Oś priorytetowa VI: Pomoc techniczna

- VI.1. Wsparcie procesu wdrażania oraz promocja Programu

Program Operacyjny „Innowacyjna gospodarka”

Głównym celem Programu jest *rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsiębiorstwa*.

Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- Zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw,
- Wzrost konkurencyjności polskiej nauki,
- Zwiększenie roli nauki w rozwoju gospodarczym,
- Zwiększenie udziału innowacyjnych produktów polskiej gospodarki w rynku międzynarodowym,
- Tworzenie trwałych i lepszych miejsc pracy,
- Wzrost wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce.

Powyższe programy zdecydowanie wpisują się w założenia strategiczne LGD i w ich ramach mogą być realizowane kompleksowe projekty skierowane na obszar działania Partnerstwa. Zapisane w LSR cele i założenia realizacyjne są komplementarne z przedstawionymi dokumentami. Dzięki temu możliwa jest realizacja przez LGD dodatkowych projektów w ramach powyższych Programów. Stanowiąc to będzie doskonałe uzupełnienie przedsięwzięć prowadzonych w ramach LEADER i przyczyniać się powinno do kompleksowego, zrównoważonego rozwoju danego obszaru.

15. Planowane działania/przedsięwzięcia/operacje realizowane przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze ZSROW.

Realizacja schematu I i II inicjatywy Leader na obszarze działania Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania - „Tygiel Doliny Bugu” wprowadziła wymierne zmiany funkcjonowania wsi:

- mieszkańcy jasno identyfikują swoje potrzeby, zarówno w ujęciu potrzeb własnych jak i społecznych,
- potrafią wskazać instrumenty służące realizacji potrzeb,
- inicjują wiele ciekawych przedsięwzięć.

Podczas warsztatów zorganizowanych w lutym 2008 roku, mających na celu aktualizację Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich pomogliśmy uczestnikom warsztatów, a za ich pośrednictwem również przedstawicielom społeczności wiejskich: sołtysom, organizacjom pozarządowym, rolnikom, indywidualnym osobom wyrazić i zapisać swoje marzenia dotyczące „pomysłów na wieś”. Nie stawialiśmy żadnych ograniczeń tematycznych, ilościowych, jakościowych. Warunkiem zgłoszenia pomysłu było jego opisanie w krótkiej, usystematyzowanej formie (na przygotowanej fiszce projektowej). Propozycji działań na obszarze SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” było ponad 100: niewiele, biorąc pod uwagę liczbę potencjalnych beneficjentów programów unijnych, bardzo dużo, jeśli liczyć dotychczasową niską aktywność mieszkańców.

Tych 100 „pomysłów na wieś”, analiza obszarów problemowych zdiagnozowanych podczas warsztatów, oraz analiza dostępnych funduszy i programów kierowanych na obszary wiejskie wskazują, że:

- fundusze dostępne w ramach osi 4 Leader nie zabezpieczą finansowo wszystkich zidentyfikowanych potrzeb i inicjatyw mieszkańców obszaru LGD,
- Lokalna Grupa Działania w ramach środków finansowych dostępnych w poszczególnych latach funkcjonowania (patrz punkt 10 strategii) nie jest w stanie zabezpieczyć wszystkich potrzeb mieszkańców wsi w zakresie edukacji wiejskiej, wspierania przedsiębiorczości, sektora pozarządowego, integracji społecznej i przeciwdziałania zjawiskom dysfunkcji mieszkańców wsi.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „TYGIEL DOLINY BUGU” od roku 2004 stała się organizacją mocno identyfikowaną na obszarze działania. Często jesteśmy pierwszym ogniwem, do którego trafiają mieszkańcy wsi z różnymi pytaniami, wątpliwościami i pomysłami. Dlatego projektowane poniżej działania, poparte szczegółową analizą potrzeb obszaru i dostępności funduszy na realizację tych działań w sposób naturalny uzupełniają Oś 4 PROW i tworzą wizję ośrodka wielopłaszczyznowego wsparcia rozwoju wsi. Proponujemy również samorządom integrowanie realizacji zadań publicznych realizowanych w każdej Gminie przez stworzenie jednej, za to wielopłaszczyznowej, komplementarnej w działaniach oferty dla wszystkich Gmin. Takie działanie jest możliwe na płaszczyźnie **wspierania i stymulowania rozwoju przedsiębiorczości, wspierania sektora pozarządowego, informacji turystycznej, kreowania, dystrybucji i promocji produktu regionalnego, czy kreowania zintegrowanej oferty turystycznej obszaru.**

15.1. Działania informacyjne i doradcze zwiększające dostępność innych programów dla mieszkańców wsi.

Analiza „pomysłów na wieś” zgłoszonych przez mieszkańców wsi do realizacji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” wskazuje na stosunkowo niewielką liczbę zidentyfikowanych projektów planowanych do realizacji w ramach Osi 3 PROW, dla których alternatywą jest zawsze procedura konkursowa instytucji wdrażających poszczególne działania. Ponad 70% projektów dotyczyło działań kwalifikujących się do inicjatywy „małe projekty”, a ich oszacowana wartość w znacznym stopniu przekracza kwotę planowaną w budżecie LSR na te działania.

Analiza innych dostępnych programów i funduszy grantowych wskazuje, że znaczna część tych działań kwalifikuje się do realizacji w ramach innych dostępnych środków finansowych.

Dlatego stawiamy sobie za cel jak najlepsze upowszechnianie wiedzy o możliwościach finansowania projektów z innych programów wdrażanych na obszarze funkcjonowania LSR przez:

- cykle szkoleń i warsztatów dla potencjalnych beneficjentów funduszy,
- promowanie dobrych praktyk w zakresie wdrażania innych funduszy grantowych na wsi,
- profesjonalne doradztwo w biurze LGD, w zakresie możliwych źródeł finansowania przedsięwzięć.

Część powyższych działań będzie możliwa do realizacji w ramach Osi 4 leader: Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju - w obrębie szkoleń i warsztatów tematycznych, obejmujących za każdym razem pakiet informacji dotyczących alternatywnych źródeł finansowania. Pozostałe działania chcemy realizować w ramach projektów wskazanych w punkcie 15.2.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania - „TYGIEL DOLINY BUGU” od roku 2004 stała się organizacją mocno identyfikowaną na obszarze działania. Często jesteśmy pierwszym ogniwem, do którego trafiają mieszkańcy wsi z różnymi pytaniami, wątpliwościami i pomysłami. Dlatego projektowane poniżej działania, poparte szczegółową analizą potrzeb obszaru i dostępności funduszy na realizację tych działań w sposób naturalny uzupełniają Oś 4 PROW i tworzą wizję ośrodka wielopłaszczyznowego wsparcia rozwoju wsi.

Proponujemy również samorządom integrowanie realizacji zadań publicznych realizowanych w każdej Gminie przez stworzenie jednej, za to wielopłaszczyznowej, komplementarnej w działaniach oferty dla wszystkich Gmin. Takie działanie jest możliwe na płaszczyźnie **wspierania i stymulowania rozwoju przedsiębiorczości, wspierania sektora pozarządowego, informacji turystycznej, kreowania, dystrybucji i promocji produktu regionalnego, czy kreowania zintegrowanej oferty turystycznej obszaru.**

15.2. Działania planowane do realizacji przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze LSR.

Zakres działań realizowanych przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze LSR uzależniony jest od pozyskania środków na ich realizację. Brak funduszy na realizowanie wskazanych poniżej projektów skutkował będzie zaniechaniem, ograniczeniem czasowym lub zmianą zakresu planowanych przedsięwzięć. Przed rozpoczęciem realizacji każdego działania wdrożone zostaną **mechanizmy zabezpieczające przed nakładaniem się pomocy** w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 i innych programów, obejmujące:

Zasady zatrudniania osób:

Każda osoba zatrudniona przez LGD otrzyma szczegółowy zakres wykonywanych obowiązków i zadań, ze wskazaniem programu, na rzecz którego te obowiązki będą wykonywane oraz podaną kwotą wynagrodzenia, pochodzącą ze środków tego programu. W przypadku zaangażowania osób zatrudnionych w realizację więcej niż jednego projektu, w umowie o pracę wskazany zostanie wymiar czasu pracy, jaki jest przeznaczony na realizację poszczególnych projektów oraz szczegółowy zakres zadań realizowanych w ramach tych projektów.

Ewidencja księgowa ponoszonych kosztów:

Wszystkie dokumenty księgowe będą zawierać trwałe adnotacje, dotyczące źródła finansowania kosztów (nazwa programu, numer umowy o dofinansowanie, kwota). W przypadku kosztu współfinansowanego z dwóch lub więcej programów dokumenty księgowe będą zawierały szczegółowy podział kosztów i nazwy programów finansujących poszczególne pozycje kosztowe. Podział kosztów pomiędzy poszczególne programy musi posiadać merytoryczne uzasadnienie,

Obsługa bankowa poszczególnych projektów:

Każdy program będzie posiadał wyodrębnione konto bankowe,

Zasady koordynacji projektów:

Każdy program realizowany przez LGD będzie miał wyznaczonego koordynatora odpowiedzialnego za realizację i prawidłowe wydatkowanie środków programu.

Analizę ryzyka

W zakresie nakładania się pomocy będzie przeprowadzona analiza w celu wyznaczenia linii demarkacyjnych między PROW, a programem planowanym do realizacji.

Zgodnie z procedurą ewidencji i obiegu dokumentów, obowiązująca w SLGD - „Tygiel Doliny Bugu” wszystkie wnioski o dofinansowanie, podpisane umowy i realizacja projektów podlegają ewidencję numeryczną, są podpisywane przez upoważnionych członków Zarządu.

Zadania realizowane przez Lokalną Grupę Działania.

Wskazanie osoby odpowiedzialnej za zachowanie mechanizmów zabezpieczających przy realizacji przedsięwzięć: wdrażanie programów współpracy i Funkcjonowanie LGD: DYREKTOR BIURA.

CENTRUM INICJATYW LOKALNYCH I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Program obejmuje III płaszczyzny:

- **KOMPLEKSOWE WSPARCIE SEKTORA POZARZĄDOWEGO:** stałe centrum doradcze, wzbogacone o poradnictwo prawne, księgowo – administracyjne, cykl szkoleń i warsztatów rozwijających potencjał organizacji pozarządowych w zakresie pozyskiwania środków unijnych, prowadzenie bazy organizacji pozarządowych obszaru TYGIEL DOLINY BUGU.

Projektowane źródło finansowania: działanie 5.4.2. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

Linia demarkacyjna w odniesieniu do PROW: projekt będzie funkcjonował w formie wyodrębnionego wydziału Biura LGD, obsługiwany będzie przez zatrudnionych w tym celu pracowników, koszty lokalowo – sprzętowe biura w zakresie powierzchni i sprzętu wspólnego finansowane będą proporcjonalnie do liczby obsługujących poszczególne projekty pracowników.

- **SPOŁECZNE PROGRAMY AKTYWNOŚCI WIEJSKIEJ:** projekty obejmujące działania na rzecz rozwoju aktywności mieszkańców wsi, które nie będą możliwe do realizacji ze względu na ograniczoną dostępność środków w ramach inicjatywy Leader, w tym:

ZIOŁOWA DOLINA – reintegracja zawodowa mieszkańców wsi

Projektowane źródło finansowania: działania Priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

Linia demarkacyjna w odniesieniu do PROW: realizacja odrębnych projektów, nie uwzględnionych do realizacji w budżecie ZSRW, z zachowaniem procedur wdrożenia mechanizmów zabezpieczających przed nakładaniem się pomocy

- **WYRÓWNYWNIE DOSTĘPU DO EDUKACJI MIESZKAŃCÓW WSI:** projekty upowszechniające pozaszkolnych form edukacji dzieci i młodzieży, realizowane przez LGD w formie utworzenia i upowszechniania projektów modelowych, takich jak:

- MODEL AKTYWNEJ SWIETLICY WIEJSKIEJ,

- NAUKA PRZEZ ZABAWĘ – program edukacyjny dla dzieci z obszarów zwiększonego ryzyka,

- OKNO NA ŚWIAT – upowszechnianie aktywnych form edukacji w formie wycieczek, wyjazdów edukacyjnych itp.

W ramach projektu LGD będzie jedynie projektodawcą i inicjatorem działań przez stworzenie programu ramowego, wdrożenie modelowego działania i udostępnienie go innym potencjalnym beneficjentom.

Projektowane źródło finansowania: działania Priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

Linia demarkacyjna w odniesieniu do PROW: realizacja odrębnych projektów, nie uwzględnionych do realizacji w budżecie ZSRW, z zachowaniem procedur wdrożenia mechanizmów zabezpieczających przed nakładaniem się pomocy

PODLASKI INKUBATOR WSPIERANIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Działanie obejmujące kompleksowe wsparcie doradcze:

- sektora MSP w zakresie: doradztwa prawnego, podatkowego, oraz szkoleń i warsztatów dotyczących księgowości i planowania finansowego, doradztwa w zakresie źródeł dofinansowania działalności gospodarczej (inwestycje, szkolenia, świadczenia pracownicze etc) wraz ze wsparciem eksperckim w zakresie pozyskiwania funduszy,
- upowszechniania idei i wsparcie powstawania i funkcjonowania spółdzielni socjalnych,
- wsparcie osób podejmujących działalność gospodarczą w ramach samozatrudnienia (kompleksowe wsparcie doradcze osób rozpoczynających działalność gospodarczą).

Projektowane źródło finansowania: działania Priorytetu VI, VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego.

Linia demarkacyjna w odniesieniu do PROW: realizacja odrębnych projektów, nie uwzględnionych do realizacji w budżecie ZSRW, z zachowaniem procedur wdrożenia mechanizmów zabezpieczających przed nakładaniem się pomocy

INNE PLANOWANE DO REALIZACJI PROJEKTY

Projekty kulturalne, które ze względu na ograniczoną dostępność środków w ramach inicjatywy Leader, nie mogłyby być zrealizowane w ramach PROW.

Alternatywnym źródłem finansowania tych przedsięwzięć są między innymi Programy Operacyjne Ministra Kultury.

Planowane do realizacji projekty będą realizowane z zachowaniem procedury wdrożenia mechanizmów zabezpieczających przed nakładaniem się pomocy.

16. Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich.

Działania zaplanowane w ramach LSR będą przyczyniać się do dynamicznego rozwoju regionu na zasadzie działań oddolnych. Strategia rozwoju zakłada rozwój potencjału ludzkiego, poprzez wykorzystanie dostępnych obecnie funduszy w ramach Osi 4. Wyzwalaniu naturalnej aktywności społecznej sprzyjać będzie szczególnie program „Małych projektów” oraz działanie Osi 3 „Odnowa i rozwój wsi”, które pozwolą małym społecznościom lokalnym współdecydować o kierunkach rozwoju ich najbliższego otoczenia – przyjmując tym samym na siebie część odpowiedzialności. W przypadku LEADER, najważniejszym elementem odpowiedzialnego rozwoju regionalnego i budowanie lokalnego rynku pracy jest połączenie działań sektora społecznego i samorządowego oraz środowiska przedsiębiorców w celu identyfikacji i rozwiązywania lokalnych problemów. Biorąc pod uwagę, że obszar Doliny Bugu jest jednym z najwartościowszych zakątków tego regionu, naturalną konsekwencją w planowaniu stało się wykorzystanie tych zasobów.

Możliwości zawarte w założeniach programowych Działań Osi 4 LEADER pozwalają na realizację szeregu projektów mogących mieć wpływ na rozwój regionu i obszarów wiejskich. Planowane w LSR przedsięwzięcia przewidują znaczący wpływ projektów na obszar LGD ukierunkowany szczególnie na podniesienie aktywności społecznej, rozwój przedsiębiorczości, zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Strategie gminne zwykle koncentrują się na działaniach o charakterze infrastrukturalnym, stąd też projekty drogowe wygrywają konkurencję w rozdziale środków gminnych z wspieraniem inicjatyw lokalnych. Niski poziom dochodów samorządów gminnych powoduje też konieczność przeznaczania dużych sum na szkolnictwo, czy też pomoc społeczną. Praktycznie rzecz biorąc, poza sporadycznymi remontami obiektów użyteczności publicznej (świetlice), nie są dostępne środki na finansowanie inicjatyw mieszkańców. W połączeniu tych uwarunkowań z dziedzictwem socjalizmu, który wypaczył ideę działań o charakterze kolektywnym, na przestrzeni lat spowodowało to sytuację, w której aktywność mieszkańców została znacznie stłumiona, jeśli wręcz nie całkowicie wyeliminowana.

Realizacja działań typu LEADER jest na tym obszarze w zasadzie ostatnią szansą na obudzenie tradycyjnej aktywności społecznej, właściwej obszarom wiejskim. Oprócz samych kierunków podejmowanych działań, ważnym elementem projektowania strategii jest sposób jej realizacji. Wszędzie, gdzie jest to tylko możliwe planowane są konkursy, które mają za zadanie zachęcić mieszkańców do zainteresowania się swym najbliższym otoczeniem, dzięki czemu jest szansa na wyrwanie ich z marazmu i stanu obojętności. Takie podejście sprzyja wyzwalaniu kreatywności wśród społeczności, w przeciwieństwie do zwykłego zorganizowania mieszkańcom imprezy, (którą mogliby później krytykować). Otwarte podejście może prowadzić do zebrania szeregu koncepcji: być może ludzie zechcą zorganizować imprezę ze znanym sportowcem, zaprosić oryginalny zespół ludowy, czy też połączyć uroczystości z obchodami lokalnego święta, czy też targów lub wystaw o charakterze rolniczym. LGD oceniać będzie poziom oferty, efekt dodany w postaci wkładu własnego i znaczenie ponadgminne dla regionu. Realizacja projektu daje szansę uzyskania kapitału dla realizacji długofalowych działań. Ważnym aspektem proponowanych działań jest zaangażowanie siły roboczej na wsi w oparciu o mikroprzedsiębiorstwa i wielopokoleniowy model rodziny. Nie bez znaczenia będzie też budowanie kapitału ludzkiego związanego

z LGD, na którym spocznie znaczna odpowiedzialność za przepływy finansowe.

Oprócz aspektu społecznego, ważnym efektem realizacji projektu będzie stworzenie przykładów – puli dobrych wzorców, (które w najlepszy sposób trafiają do mentalności rolnika) w oparciu o które rozwijać się może przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, zwłaszcza na bazie produktów lokalnych. Właściwe wykorzystanie potencjału związanego z rozwojem ekologii na obszarze działania i promocja zrównoważonego rozwoju również wpłynie na możliwości uzyskiwania dochodów przez mieszkańców wsi.

Ważnym elementem realizacji LSR będzie jeszcze większa integracja potencjału gmin, w celu osiągnięcia wspólnych korzyści i osiągnięcia wartości dodanej dla podejmowanych działań. Stworzenie wspólnej koncepcji marketingowej przyczyni się do rozwoju regionu, dzięki wypromowaniu nowych produktów, kompleksowej oferty obszaru, nowym możliwościom zbytu produktów. Wypromowaniu lokalnej marki towarzyszyć będą działania wspierające i ułatwiające zbytu producentom – m. in. za sprawą sprzedaży internetowej oraz włączeniu producentów w cykl imprez promocyjnych organizowanych przez gminy wchodzące w obszar działania. Profesjonalna witryna internetowa da też szansę na promocję lokalnych atrakcji turystycznych wszystkim tym, których nie stać na prowadzenie własnego serwisu internetowego. Wspólna oferta turystyczna pozwoli wreszcie na osiągnięcie znacznie większych korzyści dla regionu, niż każdy jest w stanie zapewnić z osobna.

17. Spis załączników

Załącznik 1. Wykaz członków LGD.

Załącznik 2. Doświadczenie i kompetencje Członków Rady.

Załącznik 3. Doświadczenie członków albo partnerów LGD w zakresie realizacji projektów.

Załącznik 4. Regulamin Biura Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Tygiel Doliny Bugu”.

Załącznik 5. Rozpisanie budżetu na lata 2009-2015.

Załącznik nr 6. Imprezy organizowane na obszarze LGD.

Załącznik nr 7. Wykaz organizacji pozarządowych.

Załącznik nr 8. Interesujące obiekty na terenach gmin projektu.

SPIS TREŚCI

1.	CHARAKTERYSTYKA SLGD - „TYGIEL DOLINY BUGU” JAKO JEDNOSTKI ODPOWIEDZIALNEJ ZA REALIZACJĘ LSR.....	3
1.1.	NAZWA I STATUS PRAWNY LGD ORAZ DATA REJESTRACJI I NUMER W KRS.	3
1.1.1.	<i>Nazwa.....</i>	3
1.1.2.	<i>Status prawny LGD. ....</i>	3
1.1.3.	<i>Data rejestracji w sądzie. ....</i>	3
1.1.4.	<i>Nr w Krajowym Rejestrze Sądowym. ....</i>	3
1.2.	OPIS PROCESU BUDOWANIA PARTNERSTWA.	3
1.3.	CHARAKTERYSTYKA CZŁONKÓW LGD I SPOSÓB ROZSZERZANIA LUB ZMIANY SKŁADU LGD.	4
1.4.	STRUKTURA RADY – ORGANU DECYZYJNEGO LGD.	5
1.5.	ZASADY I PROCEDURY FUNKCJONOWANIA LGD ORAZ ORGANU DECYZYJNEGO.	7
1.6.	KWALIFIKACJE I DOŚWIADCZENIE OSÓB WCHODZĄCYCH W SKŁAD CIAŁA DECYZYJNEGO.	9
1.7.	DOŚWIADCZENIE LGD I PARTNERÓW LGD W REALIZACJI OPERACJI.	9
2.	OPIS OBSZARU OBJĘTEGO LSR WRAZ Z UZASADNIENIEM JEGO WEWNĘTRZNEJ SPÓJNOŚCI.	10
2.1.	UWARUNKOWANIA PRZESTRZENNE, GEOGRAFICZNE, PRZYRODNICZE, HISTORYCZNE I KULTUROWE.	10
2.1.1.	<i>Wykaz gmin tworzących LGD. ....</i>	10
2.1.2.	<i>Uwarunkowania przestrzenne i geograficzne. ....</i>	11
2.1.3.	<i>Uwarunkowania przyrodnicze. ....</i>	12
2.1.4.	<i>Uwarunkowania kulturowe. ....</i>	13
2.1.5.	<i>Uwarunkowania historyczne. ....</i>	14
2.2.	OCENA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA OBSZARU.	15
2.2.1.	<i>Potencjał demograficzny. ....</i>	15
2.2.2.	<i>Potencjał gospodarczy obszaru. ....</i>	18
2.2.3.	<i>Aktywność społeczna.....</i>	25
2.3.	SPECYFIKA OBSZARU.	26
3.	ANALIZA SWOT DLA OBSZARU OBJĘTEGO LSR, WNIOSKI WYNIKAJĄCE Z PRZEPROWADZONEJ ANALIZY.	28
4.	OKREŚLENIE WIZJI I MISJI OBSZARU „TYGIEL DOLINY BUGU”	30
5.	CELE OGÓLNE (STRATEGICZNE) I SZCZEGÓŁOWE LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU ORAZ PLANOWANE DO REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘCIA	32
5.1.	OPIS CELU I: WSPIERANIE ROZWOJU REGIONU POPRZECZ PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ ORAZ WYKORZYSTANIE LOKALNYCH ZASOBÓW.	33
5.2.	OPIS CELU II: WSPIERANIE INICJATYW LOKALNYCH ORAZ PODNOSZENIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ.	35
5.3.	PLANOWANE DO REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘCIA.	36
5.3.1.	<i>Przedsięwzięcie: Aktywizacja społeczności lokalnej i wspieranie inicjatyw lokalnych.....</i>	38
5.3.2.	<i>Przedsięwzięcie: Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o lokalne zasoby. ....</i>	46
5.3.3.	<i>Przedsięwzięcie: Wsparcie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. ....</i>	51
6.	SPÓJNOŚĆ SPECYFIKI OBSZARU Z CELAMI LSR	58
7.	UZASADNIENIE PODEJŚCIA ZINTEGROWANEGO DLA PLANOWANYCH W RAMACH LSR PRZEDSIĘWZIĘĆ	62
8.	UZASADNIENIE PODEJŚCIA INNOWACYJNEGO DLA PLANOWANYCH W RAMACH LSR PRZEDSIĘWZIĘĆ.....	65
9.1.1.	<i>Schemat graficzny. ....</i>	70
9.1.2.	<i>Schemat tabelaryczny. ....</i>	71
9.1.3.	<i>Schemat opisowy.....</i>	71
9.2.	KRYTERIA PRZYJĘTE PRZECZ LGD.....	74
9.3.	OPIS PROCEDURY ZMIANY KRYTERIÓW LOKALNYCH.	78
10.	BUDŻET LSR DLA KAŻDEGO ROKU REALIZACJI.	79
11.	OPIS PROCESU PRZYGOTOWYWANIA LSR.....	84
11.1.	EVALUACJA DOTYCHCZASOWEJ REALIZACJI LEADER.....	84
11.2.	ROZSZERZENIE LGD W PROCESIE PRZYGOTOWAŃ LSR.	85
11.3.	PROCES PRZYGOTOWANIA LSR.	86
12.	OPIS PROCESU WDRAŻANIA I AKTUALIZACJI LSR.....	87
12.1.	SPOSÓB WDRAŻANIA LSR.	87
12.2.	SPOSÓB AKTUALIZACJI LSR.....	89

13.	ZASADY I SPOSÓB DOKONYWANIA EWALUACJI WŁASNEJ.....	90
13.1.	OCENA EX POST – STOPIEŃ REALIZACJI CELÓW LSR.	90
13.2.	OCENA EX ANTE – PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA.....	91
14.	POWIĄZANIA LSR Z INNYMI DOKUMENTAMI PLANISTYCZNYMI ZWIĄZANYMI Z OBSZAREM OBJĘTYM LSR.	92
15.	PLANOWANE DZIAŁANIA/PRZEDSIĘWZIĘCIA/OPERACJE REALIZOWANE PRZEZ LGD W RAMACH INNYCH PROGRAMÓW WDRAŻANYCH NA OBSZARZE ZSROW.....	98
15.1.	DZIAŁANIA INFORMACYJNE I DORADCZE ZWIĘKSZAJĄCE DOSTĘPNOŚĆ INNYCH PROGRAMÓW DLA MIESZKAŃCÓW WSI. ..	99
15.2.	DZIAŁANIA PLANOWANE DO REALIZACJI PRZEZ LGD W RAMACH INNYCH PROGRAMÓW WDRAŻANYCH NA OBSZARZE LSR.	100
16.	PRZEWIDYWANY WPŁYW REALIZACJI LSR NA ROZWÓJ REGIONU I OBSZARÓW WIEJSKICH.....	103
17.	SPIS ZAŁĄCZNIKÓW.....	104

Przewodniczący Walnego Zebrania Członków
Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Tygiel Doliny Bugu”

Wojciech Borzym